

Dějepis katolické církve

pro školu i rodinu.

Na základě nových pramenů a učebnice

kanovníka **V. Macka**

vypracoval

Jan Volf,

kons. rada a bisk. notář, katecheta v. v. v Klatovech.

Cena výtisku 10 Kč.

Nákladem a ve prospěch „Serafinského díla lásky“, spolku pro záchranu sirotekú
českoslovanských se sídlem v Č. Budějovicích.

1922.

Tiskla Biskupská knihtiskárna v Č. Budějovicích.

Dějepis katolické církve

pro školu i rodinu.

Na základě nových pramenů a učebnice

kanovníka **V. Macka**

vypracoval

Jan Volf,

kons. rada a bisk. notář, katecheta v. v. v Klatovech.

Cena výtisku 10 Kč.

Nákladem a ve prospěch „Serafinského díla lásky“, spolku pro záchranu sirotekú
českoslovanských se sídlem v Č. Budějovicích.

1922.

Tiskla Biskupská knihtiskárna v Č. Budějovicích.

„Nihil obstat.“

Msgr. **Ant. Polánský,**
censor ex off.

Nr. 10.151.

Imprimatur!

Episcopalis Ordinarius B.-Budvicii,

die 26. Augusti 1922.

L. † S.

Simon,
episcopus.

Přehled dějin pravého náboženství před Ježíšem Kristem.

1. Pradějiny lidstva.

1. Blaženosti věčné dochází člověk životem dle pravého náboženství. Pravé náboženství mohl dáti člověku jen Bůh; neboť jenom Bůh sám mohl o sobě oznámiti čistou pravdu beze všeho klamu. Bůh také skutečně se zjevoval jednotlivým spravedlivým mužům a poručil, aby tato zjevení ostatním lidem oznamovali, pak je i pobádal, aby jeho zjevení napsali a bděl nad nimi, aby ve zjevené pravdě nepobloudili. Co Bůh takto o sobě zjevil před příchodem Ježíše Krista, jest náboženství Starého Zákona nebo náboženství israelské a jest napsáno v **Písmě sv. Starého Zákona**. Toto Písmo sv. obsahuje zároveň dějiny pravého náboženství až do založení katolické církve Ježíšem Kristem.

Písmo sv. St. Z. obsahuje 21 knih dějepisných, z nichž jest: 5 knih *Mojžišových* (Pentateuch, hebrejsky Thora), *knihy Josue, Soudců, 4 knihy Královské, 2 knihy Machabejské* a j.; 7 knih náučných: *Knihy žalmů, Příslovi, Moudrosti, Kazatel* a j.; 17 knih prorockých: knihy čtyř velkých proroků: *Isajáše, Jeremjáše, Ezechiela a Daniela*, pak 12 menších proroků: *Oseáše, Amosa, Jonáše, Micheáše, Aggea, Malachjáše* a j. O všech 45 knihách Písma sv. St. Z. věřili židé, že jsou svaté, od Boha vdechnuté, bděli na jejich neporušitelnosti, ano ve své úzkostlivosti sečetli všechna jeho písmena. O Písmě sv. St. Z. mluvil Pán Ježíš a jeho apoštolové jako o neomylné náboženské pravdě.

První spisovatel zjevení Božího byl Mojžíš, který o sobě výslovně praví, že mu Bůh přikázal, aby jeho zákony a díla napsal. Co Mojžíš vypravuje ve 2.—5. své knize, zažil jako očitý svědek, ja obyčejně středem událostí vypravovaných. Co však vypravuje v 1. své knize o stvoření světa, o Adamovi, o Noemovi atd., to čerpal z ústního podání předků, jak se v lidu od počátku udržovalo, a z některých písemných pramenů.

Zprávu o stvoření světa a člověka obdržel Adam zjevením Božím, aby tak poznal, že Bůh jest všemohoucí Stvořitel nebe i země i člověka, že jeden den má býti Bohu zasvěcen, že má člověk nesmrtelnou duši, která jest obrazem Božím, a že má Boha, svého Pána, poslouchati. Všecka posvátná zjevení přecházela z praotce na praotce, byla společným majetkem a všichni bděli, aby se na nich nic neměnilo. Mojžíš pak napsal tato zjevení Boží ve knihu a ta byla veřejně předčítána; kdyby byl napsal něco, co by se nebylo srovná-

valo se starobylým podáním, jež bylo v posvátné úctě všech, byly by se ihned ozvaly hlasy, že pravdu porušil.

Věrohodnost Pisma sv. St. Z. dokazují také starobylé psané vykopávky v 19. století objevené na dějišti biblických událostí. V pravěku psalo se na tlustých tabulkách, vyrobených z hrnčířské hlíny. Popsaná tabulka dala se vypáliti a uložila se do knihovny. V Babylonsku se tak psalo již 4000 let před Kristem Pánem.

O stáří lidstva na zemi nepodává Písmo sv. žádného poučení a nemá letopočtu. Starý Zákon zná rodokmeny, udává léta stáří patriarchů, ale neuvádí letopočtů. Někteří badatelé sečetli roky patriarchů a předpokládajíce, že jsou rodokmeny úplné a číslice neporušené stanovili, že od Adama do Krista Pána uplynulo 4000 let. Tyto dohady opravují badatelé nové doby na základě vědeckých výzkumů nejméně na 8000 let před Kristem.

2. Prarodiče celého lidského pokolení jsou **Adam a Eva**. Korunu pozemského tvorstva — člověka — stvořil Bůh všemohoucím slovem: „Učinme člověka k obrazu a podobě naší.“ Bůh dal člověku vzácné dary přirozené, přidal k tomu milosti nadpřirozené, uvedl jej v kraj stromy porostlý a vodou zavlažovaný (ráj), aby v něm pracoval, Bohu sloužil a poslušností blaženost věčnou si zasloužil. Proto dal mu přikázání: „S každého rajského stromu smíš jísti; avšak se stromu poznání dobrého a zlého ať nejíš! Neboť kterýkoliv den s něho budeš jísti, smrtí zemřeš!“ Avšak zavisť ďáblovou přišla na svět smrt. Dábel vzbudil v duši prvních lidí pýchu a nevěru lživým tvrzením, že nezemrou, ale požitím ovoce budou jako bohové. První lidé neposlechli Boha, jedli se stromu zapověděného a zhřešili těžce. Ztratili pro sebe i své potomky dary nadpřirozené a zaslouhovali, aby na věky zavrženi byli, jako padlí andělé.

Ale Bůh se nad lidmi smiloval, nechtěl pro vinu jednoho člověka zahrnouti celé lidské pokolení. I slíbil prvním rodičům Vykupitele, když pravil ďáblu: „*Nepřátelství ustanovuji mezi tebou a ženou, mezi potomstvem tvým a potomstvem jejím; ona rozdrť hlavu tvou, kdežto ty budeš úklady činiti její patě.*“ — Ráj se změnil v přirozený kraj.

Bůh učinil tu první zaslíbení mesiášské; jiná žena napraví, co Eva hříchem pokazila: Panna Maria rozdrť panství ďáblovo, neboť se stane matkou Vykupitele, kterým bude **Syn Boží**. K tomuto prvoevangeliu připojoval Bůh další zaslíbení mesiášská vždy četnější a určitější, Vykupitele předobrazoval v jistých osobách a věcech, takže hlavní úkol Starého Zákona byl, připravit lidstvo na Vykupitele a na Zákon Nový. I Pán Ježíš takto na St. Z. pohlížel, neboť co chvíli mluvil, trpěl a připouštěl něco, aby se naplnila Písma.

Biblický ráj dle badatelů nové doby jest hledati při Perském zálivu v úrodné rovině, zavlažované veletokem Eufratu.

3. Adam s rodinou obíral se rolnictvím na březích Eufratu. V těžké práci, ve strastech a nemocech sílila je víra: Přijde Vykupitel. Ale kdy? Adam měl již četné potomstvo, již mnohé kraje byly obdělány a osídleny, ale Vykupitel nepřicházel. Dříve než přijde, má lidstvo poznati bídu hříchu a má po Vykupiteli tím vroucněji toužiti a pak ochotně jej přijati. Tolik odevzdanosti do vůle Boží neměl Kain a jeho družina a odvrátili se od zaslíbení Božích k věcem pozemským a k nepravostem. Ale **Abel** a po něm **Set** jsou oddanými služebníky Boha a nositeli zaslíbení mesiášských. — Na nevinném zavraždění Abelově bratrem Kainem vyobrazoval také Bůh usmrcení Ježíše Krista.

Pravé náboženství udržovali potomci Setovi. Z těch chválí se zvláště **Henoch**, neboť s ním důvěrně obcoval Bůh a vzal jej beze smrti i s tělem do místa blaženého.*) Od Adama k Noe bylo **10 patriarchů**, kteří byli nositeli zaslíbení Božích, ale jména jejich nejsou známa.

4. Ale i mezi potomky Setovými rozmohly se nepravosti, zvláště když vstupovali v příbuzenské svazky s potomky Kainovými. Tím stali se nevěrnými svému poslání a Bůh ustanovil, že lidské pokolení zahradí potopou, aby mravní zkázu zamezil a nevděčné pokolení potrestal. Po uplynutí 120leté lhůty k polepšení stanovené, zatopila záplava vod mnohé země a všechno lidstvo, vyjma spravedlivého **Noe s rodinou**, které zachránil Bůh v korábu.

Noe stal se druhým praotcem lidského pokolení a nositelem zaslíbení Božích, opět mu žehnal Bůh a na ty, kteří by Hospodinu věrní nebyli, hrozil poslati různé tresty, ale nikdy již potopu. Znamením tohoto slibu Božího má býti duha, která bude potomkům Noemovým spolu připomínati, že se zavázali k věrné službě Hospodinově.

Když postupem let vzpomínka na hrůzy potopy bledla a obavy před novou potopou nebylo, zapomínali mnozí opět na sliby Bohu učiněné. Nejmladší syn Noemův **Cham** podřýval i důstojnost svého otce a směšným ho činil před bratry i syny svými, když se otec Noe nevědomky vínem opil. Slova kletby potupeného otce naplnila hrůzou vzpurného Chama, slova požehnání jeho vyvolala jásot u **Sema a Jafeta** a jejich potomků. Cham poznal, že pro jeho hřích trestán bude jeho nejmilejší syn Kanaan, neboť jeho potomstvo navždy sloužiti bude jiným; Sem uslyšel z úst Bohem nadšeného otce, že z jeho potomků přijde Vykupitel. Až dosud se nevědělo, kde na světě

*) Sv. Pavel k žid. 11, 5.

přijde Mesiáš; tu oznámil druhý praotec lidstva Noe, že bude z potomků Semových.

Nositeli zaslíbení mesiášských po potopě bylo **12 patriarchů**, z nichž první byl *Sem* a posledními byli *Abraham*, *Isák* a *Jakob*.

Kananejci obývali zemi Kanaan (Palestina) a klesli tolik, že i dítky bohům obětovali; byli od Semitů podrobeni. Jiných potomků Chamových (Egyptanů) se kletba Noemova netýkala.

5. Během století vzrostlo potomstvo Noemovo v národy a založilo říše. Semité chtěli ve své vlasti zachovati jednotu a povznésti říši svoji k slávě a moci. Proto začali stavěti město veliké, aby bylo jejich střediskem, a uvnitř města stavěli věž, která by oblaků se dotekla a převyšovala dílo Stvořitelovo. Ale Bůh protivil se jejich pyšnému podniku a zázračně jim **zmátl myšlení i řeč** tak, že nerozuměli řeči jeden druhého. Svornost zmizela, nedostavěli věže a rozptýlili se do různých končin světa. Místo, kde zmaten byl jazyk lidský, nazýváno *Babel* = *Babylon*.

Zjevené náboženství se v rozptýlených národech stále více zapomínalo, mnohými bludy kalilo, až povstalo pohanství a spojené s ním modlářství a nepravosti.

Na původní společný jazyk poukazuje i jazykozpyt, který dnes mluví s jistotou o dvou prařečích a pravděpodobně o jedné řeči původní.

2. Abraham.

1. Aby pravé náboženství v záplavě pohanství nezaniklo, vyvolil sobě Bůh národ israelský. Toto vyvolení se stalo, když Bůh **Abrahama** do země kanaanské povolal a smlouvu s ním učinil. Bůh slíbil Abrahamovi, že zemi kanaanskou dá jeho potomkům (Israelitům), a že z těchto vyjde Vykupitel. Slova Hospodinova: „*V tobě a v tvém potomstvu požehnána budou všechna pokolení lidstva*“, jsou třetím zaslíbením mesiášským, kterým oznamuje Bůh, že Vykupitel světa bude z národa israelského, jemuž bude náležeti Palestina. — Za tato zaslíbení Abraham zavázal se Bohu za sebe i za své potomky, že pravého náboženství se věrně držeti a Boha poslouchati budou.

Abraham byl z potomků Semových a patřil ke kmeni, který v polovici třetího tisíciletí před Kristem utábořil se v území Háran v Mesopotamii, kdež měl hojnost pastvin pro stáda, dobrá napajedla v Eufratu. Styk s pohanskými domorodci nebyl na prospěch pravověrnosti Abrahamově. Prozřetelnost Boží chtěla jej zachovati v pravé víře a Abraham dostal rozkaz, aby šel do země, kterouž jemu Bůh ukáže. Poslechl Boha a s manželkou *Sáraj*, příbuzným *Lotem* a četnou čeledí přišel do země Kanaan,

hustě obydlené a pilně obdělávané, a tam po skalnatých horách pásal svoje stáda.

2. Aby Bůh podrobil zkoušce víru a poslušnost Abrahamovu a ukázal, že Vykupitel přinese za lidi smírnou obět na kříži, rozkázal Abrahamovi, aby svého jediného **Isáka** obětoval na hoře, kterou mu ukáže. Poslechl Abraham, nevzpíral se oběti Isák, a za takovou lásku a poslušnost opakoval Bůh Abrahamovi všecka svá zaslíbení, Isáka pak vyznamenal, že se stal předobrazem krvavé oběti Ježíše Krista.

Lot, příbuzný Abrahamův, bydlil u Mrtvého moře v Sodomě; jednou upadl v zajetí a odváděn byl do ciziny. Abraham přispěchal s čeledí na pomoc a osvobodil jej. Vitězi přišel vstříc k Jordánu u jezera Genesaretského *Melchisedech*, starosta města Salem a spolu kněz Boha pravého, obětoval v poděkování Bohu chléb a víno a tak z vůle Boží vyobrazil nekrvavou obět Ježíše Krista v Zákoně Novém.

3. Patriarcha Isák před smrtí žehnal synu **Jakobovi** neb *Israelovi*, a v tomto požehnání obsaženy jsou i sliby mesiášské. Jakobovi pak zjevil se Bůh a řekl jemu: „*Zemi, na kteréž spíš, dám tobě a potomkům tvým, a požehnána budou v tobě všechna pokolení země*.“

4. Ale i v zemi kananejské hrozilo rodině vyvolené nebezpečí, že bude od domácího obyvatelstva pokažena a k modlářství svedena. Bylo třeba pro ni krajiny, kde by odloučena od jiných, mohla se ve svém náboženství utvrzovati. Proto zavedla ji Prozřetelnost do Egypta, kam nejprve přišel Jakobův syn **Josef**. Toho prodali bratři za otroka, v Egyptě po tvrdé zkoušce otroctví a žaláře postoupil v nejvyšší úřad po králi a měl povinnost starati se o celou zemi po dobu sedmi neúrodných let. Do Egypta povolal Josef celou rodinu Jakobovu a vykázal jí k pobytu krajinu Gessen při průplavu Suezském. V Egyptě zemřel patriarcha Jakob a v posledních slovech zvěstoval synu Judovi, že jeho potomci budou míti nadvládu mezi Israelity až do příchodu Mesiáše, který bude z pokolení Judova a pak sám duchovně panovati bude. Toto mesiášské proroctví zní: „*Nebude odňato žezlo Judovi, aniž vládce z krve jeho (pocházející), dokud nepřijde ten, jenž má býti poslán a jenž bude očekáváním národů*.“

Na životě Josefa Egyptského, jeho prodání, žalářování se dvěma zločinci a povýšení vyobrazoval Bůh zaslíbeného Vykupitele.

V době pobytu Israelitů v Egyptě žil v kraji jihovýchodně Mrtvého moře bohabojný náčelník kočovného kmene jménem *Job*. Byl vyznavač pravého Boha, vzor trpělivosti v neštěstích a silné důvěry v Prozřetelnost. *«Kniha Jobova»* jest částí Pisma sv.

5. Když Israelité do Egypta přišli, vládl tam přistěhovalý národ z Asie, který domorodce utlačoval, ale podporoval a chránil každý kmen, jenž mu pomáhal ovládati Egyptany. Proto i rodina Jakobova požívala svobody, mohla se vzdělávat ve vědách, dosahovala úřadů a vzrostla konečně v národ o 12 pokoleních pod společným jménem *Israelité* nebo *Hebreové*. Ale po čase domorodé obyvatelstvo se rozmohlo, cizí krále vypudilo a počalo pronásledovati všechny dřívější pomocníky cizinců. Také Israelité pozbyli svých výhod a měli býti úplně porobeni a vyhubeni. Na ochranu lidu vyvoleného opět zasáhla Prozřetelnost božská, a Israelité po 400letém pobytu v Egyptě vyvedeni byli Mojžíšem na poušť, pak Josuem do země, kterou Abrahamovi a potomkům zaslíbil Hospodin.

3. Mojžíš.

1. **Mojžíš** byl od Boha zvolen, aby byl vysvoboditelem, vůdcem a zákonodárcem Israelitů. V mládí byl vychován v pravém náboženství od matky, pak na dvoře královském osvojil si vzdělání, jaké tehdá svět dáti mohl. Protože se zastával svých souvěrců, utiskovaných těžkými pracemi a surovostí dohlížitelů, musil z Egypta prchnouti. V pustinách sinajských pásal ovce, modlil se a rozjímal, a tak jej Bůh v samotě 40 let vychovával k velikému jeho dílu. Na hoře Horeb*) vyzval jej Hospodin z hořícího keře, aby vysvobodil porobený lid israelský z Egypta a k tomu jemu slíbil mimořádnou svoji pomoc a dar zázraků.

Mojžíš s bratrem **Aronem** předstoupil v Egyptě před faraona, oznámili jemu vůli Boží, a k vyplnění jejímu donucují jej deseti divy, z nichž každý jest těžkou ranou pro zemi a její obyvatele. Desátá rána konečně zlomila odpor králův, neboť o půlnoci zahubil anděl Hospodinův vše prvorozené i syna králova, ale pomínul příbytky Israelských, které na dveřích pomazány byly krví beránka velikonočního, jenž byl předobrazem „Beránka Božího“ — Ježíše Krista.

Té noci opustilo Egypt s Mojžíšem 600.000 mužů k boji schopných a s ostatním lidem ubírali se k moři Rudému. Byvše stíháni faraonem a jeho vojskem přešli zázračně mořem na poušť, kde je Bůh živil manou, kde jim Mojžíš vyvedl vodu ze skály.

Zázračnost ran egyptských na rozdíl od přirozených živelních pohrom, které na Egypt občas doléhají, jeví se v tom, že tenkrát se dostavily, kdy to Mojžíš oznámil a krajina Gessen byla většiny jich ušetřena.

2. Na hoře **Sinaj** prostřednictvím Mojžíšovým za úchvatných zjevů uzavřena byla smlouva mezi Bohem a lidem israelským, byla ohlášena Boží přikázání.

*) Horeb jest severní část horstva Sinaj.

Úmluva mezi Bohem a Israelity stala se takto: Bůh oznámil Israelitům skrze Mojžíše, že vyvoleným národem jeho budou a že jim splní, což byl patriarchům přislíbil, budou-li přikázání jeho věrně plniti; Israelité odpověděli, že všechno činiti chtějí, čeho Bůh na nich žádá. Potom byla úmluva ztvrzena zvláštní obětí a všecken lid pokropen byl krví obětovaných zvířat.

Úmluva Boží s lidem israelským nazývá se **Stará Úmluva** nebo **Starý Zákon** a měla trvati, až by Mesiáš přišel a **Novou Úmluvu** mezi Bohem a celým člověčenstvem učinil.

Aby se Stará Úmluva až do Krista Pána dochovala, zřídil Bůh v lidu israelském úřad učitelský, kněžský a královský.

Úřad učitelský a královský jménem Božím zastával nejprve Mojžíš; úřad kněžský vykonávali jménem Božím kněží z rodu Aronova, hlavou jejich byl nejvyšší kněz a v rodině Aronově byl tento úřad dědičný.

Veškeré oběti Starého Zákona mohly se Bohu líbiti ne samy ze sebe, ale jen pro budoucího Vykupitele, jehož obět na kříži se jimi předobrazovala. Taktéž obrazný význam měly stánek, archa, sedmiramenný svícen a jiná bohoslužebná zařízení.

3. U Sinaje zdržel se Mojžíš asi rok až provedl všechny rozkazy Hospodinovy a vepsal je do posvátných knih. Vystaven byl stánek přenosný a opatřen archou úmluvy, do níž vloženy desky Desatera přikázání; zhotoveny byly oltáře obětní a bohoslužebná nářadí, zřízeno bylo kněžstvo, zavedeny oběti a posvátné doby; pak nastoupena byla cesta do země Kanaan. Ale na samé hranici země té lid, poděšený přehnanou zprávou vyvědačů o nedobytnosti země, odpírá Mojžíšovi poslušnost a chce se vrátit do Egypta. Za tuto nedůvěru v Prozřetelnost chce Bůh národ zahubit. Mojžíš Boha uprosí, ale za trest nevejde do země té žádný, komu jest 20 let. Nastává Israelitům 40leté putování pouští plné svízelů. Poušť má vychovati nyní pokolení silné a nadšené pro svoji svobodu, pro kterou dřívější, v otroctví vychovaný lid, neměl smyslu.

Také Mojžíš zemřel na poušti a spokojil se s pouhým patřením v zemi zaslíbenou s hory **Nebo**. Byl největší muž a světec doby předkřesťanské, byl předobrazem Kristovým, jehož příchod umíraje předpověděl slovy: „*Proroka jako mne vzbudí vám Hospodin a Bůh váš, toho poslouchajte.*“

Josue, nástupce Mojžíšův, přivedl Israelity do země kanaanské, když byl zázračně s celým národem přešel přes rozvodněný Jordán a když mu Bůh d.vem vydal pevnost Jericho. S pomocí Boží přemohl Josue všechna městská království a rozdělil

Palestinu na 12 krajů, které se nyní staly majetkem 12 pokolení izraelských. Stánek s archou úmluvy postaven byl v Silo, ve středu národa.

Na Mojžišovi předobrazoval Bůh Mesiáše takto: Mojžišovi po narození hrozila smrt na rozkaz králův, Pánu Ježíši ukládal o život král Herodes; oba byli v Egyptě, oba na poušti připravovali se k svému poslání, oba byli vůdci, učitelé a zákonodárci, oba dokazovali své poslání zázraky. Mojžiš vyvedl Israelity Rudým mořem z poroby tělesné, Ježíš vyvádí lidi křtem svatým z poroby hříchu; Mojžišův měděný had chránil před smrtí časnou, Ježíš na kříži vysvobozuje od smrti věčné. Mojžiš byl prostředníkem úmluvy mezi Bohem a Israelity v Zákoně Starém, Ježíš uzavřel smlouvu mezi Bohem a veškerým lidstvem v Zákoně Novém.

4. Doba soudců a králů.

Králem lidu izraelského byl Bůh sám, jakož oznámil, když na hoře Sinaji smlouvu s ním činil. Zástupcové jeho svrchované vladařské moci byli zprvu Mojžiš a Josue, pak soudcové a králové. Tito viditelní vykonavatelé úřadu královského měli Israelity proti nepřítelům chrániti, o jejich vezdějí blaho pečovatí a je dle vůle Boží spravovatí.

1. Po smrti Josue ukazovala se věrolomnost mnohých Israelitů k Bohu tím, že dávali se od domorodých i sousedních pohanů sváděti k modlářství. Proto dopustil Bůh za trest, že si je pohané podmaňovali a je utiskovali. Když pak se Israelité polepšovali a k Bohu o pomoc volali, vzbudil v nich zbožné a statečné muže, kteří se v čelo lidu postavili, a jej od útisků pohanů vysvobodili. Během 340 let povstalo takových mužů 14 a nazývali se **soudcové**. Z nich vyznamenal se *Gedeon* v boji proti Madiánským a *Samson* v potírání Filišťanů.

Roztříštěnost Israelitů na pokolení s občasnými vůdci-soudci vedla je k touze po sjednocení všech kmenů pod jedním a stálým panovníkem — **králem**. To provedl soudce **Samuel**, když na přání všech pokolení a na rozkaz Hospodinův pomazal za prvního krále **Saula**, syna rolníkova. Saul vykonal mnoho pro svobodu národa, potřel mnoho nepřátel, ale když zapomněl, že není králem svrchovaným, nýbrž jen zástupcem Boha-krále, jehož vůlí povinen jest ve všem se řídití, dopouštěl se velikých přeštokův a stal se královské důstojnosti nehodným. Samuel z rozkazu Hospodinova musí odebrati se do Betlema, aby tam na krále pomazal mladého pastýře Davida z pokolení Judova.

3. **David** prošel trpkou školou nežli dosedl na trůn. Saul naň zanevřel pro vítězství jeho nad Goliášem a Filišťany, tušil

v něm svého nástupce, a aby zachránil trůn pro syna, ukládal o život Davidovi, takže se skrývatí musil v roklích skal.

Po smrti Saulově stal se David králem a slavně panoval 40 let. Jest největší z králů izraelských a zásluhy jeho o národ jsou takové, že jméno jeho zapsaly do srdcí všech potomků věků budoucích. Panství izraelské rozšířil válkami na země okolní, Jerusalem učinil středem náboženského i národního života a dal tak základ k jeho budoucí slávě. Tam na Sion dal přenéstí archu úmluvy do zatimního stánku a uspořádal bohoslužby; chtěl vystavětí chrám důstojný velebnosti Boží, ale Bůh oznámil jemu, aby to ponechal synu, který bude vládnouti v době míru, jež jest práci tak velkolepé příznivější.

Davidova hluboká zbožnost a upřímná bázeň Boží jeví se zvláště v nadšených písních — žalmech — ve kterých oslavuje Boha a prorokuje o Vykupiteli. Žalmy jeho jsou částí Písma sv., a se žalmy jiných pěvců tvoří sbírku zvanou „*Žaltář*“ o 150 zpěvech. David v žalmech předpovídá o Spasiteli, že bude z jeho rodu, že bude Synem Božím, jemuž králové se budou klaněti, že bude knězem dle řádu Melchisedechova, že bude předmětem posměchu, že bude usmrčen, vstane z mrtvých, vstoupí na nebesa a kralovati bude na věky. Pro tato proroctví nazývá se David „královským prorokem“. Také jest předobrazem Vykupitele a praotcem Ježíše Krista, kterého nazývali jeho současníci „Synem Davidovým“.

David se také jako křehký člověk prohřešil, ale hříchy svoje smazal upřímnou lítostí (Žalm 50.) a pokáním a jest proto vzorem pravé kajicnosti. Blaženou smrtí zemřel asi r. 1015 před Kristem a pochován na Sionu. Katolická církev uctívá jeho památku a jeho žalmy pje při svých bohoslužbách.

4. **Šalomoun**, syn Davidův a nástupce, zjednal si o náboženství a myšlenku mesiášskou velikých zásluh stavbou chrámu v Jerusalemě. Chrám byl vybudován dle vzoru stánku Mojžišova a skvěl se nádherou. Byl to jediný chrám celého národa, a nebylo dovoleno jinde oběti přinášeti. Šalomoun proslul také moudrostí, kterou si na Bohu jako zvláštní dar vyprosil. Obecné podání připisuje mu tři knihy Písma sv.: „*Knihu přísloví*“, „*Píseň písní*“ a „*Kázatele*“.

Ale Šalomoun v nesmírném přepychu zapomněl na Boha, neuctíval jej a poddané utiskoval. Trestem Božím za to bylo rozpadnutí jeho říše ve dvě království: izraelské s deseti pokoleními a městem Sichem (později Samaří) — a judské se dvěma pokoleními a městem Jerusalem. Protože v obou královstvích lid odvracel se od Boha k modlářství, posílal k nim Bůh zbožné muže, aby je napomínali k pokání a poučovali; byli to proroci.

5. Doba proroků.

Proroci byli svatí muži, které Bůh osvětlil a poslal, aby lidu kázali a zvěstovali, co jim zjevil. Bůh dal prorokům moc zázraky činiti a prorokovati, aby z toho každý poznati mohl, že on sám je poslal a lidé že jim věřiti mají.

1. **Eliáš** byl mocný prorok a bojovník proti modlářství v království *israelském*. Když jeho napomínání neprosněla, oznámil jménem Božím trest: sucho a hlad. Eliáše živil Bůh zázračně po celou dobu neúrody. Po třech letech oznámil Eliáš žádoucí déšť a ohněm, který zázračně spadl na jeho obět, všemu lidu dokázal, že náboženství jím hlásané jest pravé. Ale ani Eliášovi, ani žáku jeho **Eliseovi** a jeho zázrakům Israelité neuvěřili a nepolepšili se. Nevěřili ani hrozbám proroka **Ámosa** a **Oseáše**, že bude říše zahubena a lid do zajetí odveden. Proto vykonán soud Boží nad těmito deseti pokoleními *israelskými*.

R. 722 př. Kr. byla říše *israelská* od Assyřanů*) vyvrácena, výkvět národa odveden do zajetí, byli rozptýleni po různých zemích a do vlasti své se již nevrátili. Do země *israelské* zavedeno z Arabie a Syrie nové obyvatelstvo, které se smísilo s Israelity tam ponechanými, a tak povstal v Palestině národ *Samařanů*.

Do Ninive, hlavního města říše *assyrské* na řece Tigris, byl poslán prorok **Jonáš** kázat pokání. Jonáš přál jim raději trest nežli odpuštění a proto nešel do Ninive, ale po lodi plul do Španěl. Vůle Boží musila se splniti a Jonáš, donucen se vrátiti v útrokách veliké ryby, šel do Ninive, kázal tam a ti se polepšili. Tím, že byl Jonáš tři dny v rybě a pak z ní vyšel, předobrazil Bůh, že Kristus bude tři dny v hrobě a vstane z mrtvých.

V Ninive u zajetí žil **Tobiáš**, příklad zbožnosti a dobročinnosti. V odměnu poslal Bůh sv. Rafaela, aby byl průvodcem jeho syna.

V bojích s Assyřany vyznamenala se statečná žena **Judita** osvobozením rodného města z obležení nepřátelského.

»*Kniha Jonášova*«, »*Tobiášova*« a »*Judit*« jsou částmi Pisma sv. St. Z.

Soud Boží nad zbývajícími pokoleními *Jakobovými*, která se obyčejně národem *židovským* nazývají, vykonala *Prozřetelnost* r. 70 po Kristu, protože zaslíbeného *Mesiáše* nepřijala. Viz článek 10.

2. Lid vyvolený v říši *judské* také zapomínal na úmluvy s Hospodinem učiněné, jemu se odcizoval, ano i chrám jeho v Jerusalemě modlami zneuctil. Proto i v říši *judské* vzbudil Bůh mnohé proroky, aby lid napomínali, tresty hrozili a o *Mesiáši* předpovídali.

*) *Assyrská říše* trvala do r. 606 př. Kr.; tehda byla vyvrácena od *babylonských*, které opět zatlčil r. 539 *perský král Cyrus*.

Bůh dal tehdy o Vykupiteli mnoho prorokovati, aby lid ve víře se utvrdil, na Vykupitele se připravoval a jej poznal, až na svět přijde. Proroci již oznamovali kdy a kde se Vykupitel narodí, jeho zázraky, utrpení a smrt, jeho z mrtvých vstání a na nebe vstoupení, založení a ustavičné trvání jeho církve.

Žádnému z proroků nezjevil Bůh tolik o budoucím *Mesiáši* jako **Isajášovi**. Na sedm set let napřed popisoval *Isajáš* život *Ježíše Krista* tak podrobně, že se proto „evangelistou St. Zákona“ nazývá. Jeho řeč jest tak vznešená, že k ní nelze nic přirovnati, co kdy lidským jazykem řečeno a napsáno bylo.

Proroci zjevená proroctví zaznamenali také písmem, a knihy ty jsou pod jejich jménem zařazeny do Pisma sv.

3. Když napomínání a výstrahy proroků *Isajáše* a po něm **Jeremjáše** u lidu *judského* nemělo účinku, ano když *Isajáše* umučili, *Jeremjáše* žalářovali, přišel na *Jerusalem* a národ předpovídaný trest: zničení města a chrámu, zajetí lidu do *Babylona*. R. 606 př. Kr. odváděl *Nabuchodonosor* první zajatce ze šlechty, kněžstva a měšťanstva do své země, r. 586 zbořil *Jerusalem* i chrám a jeho zlato odvezl. *Jeremjášovi* ponecháno na vůli buď zajetí nebo pobyt v ujařmené vlasti; zůstal ve vlasti a lkal nad troskami města a chrámu, i nad hříchy lidu, které toto neštěstí národa zaviniily. Tklivé tyto žalozpěvy jsou částí Pisma sv. pod jménem: „*Pláč Jeremjáše proroka*“.

Zajetí *babylonské* mělo býti trestem nevěrného lidu, ale i lékem k polepšení jeho. Proto proroci v zajetí žijící **Ezechiel** a **Daniel** napomínali k pokání, jehož odměnou bude návrat do vlasti po 70 letech a vystavení chrámu i města. A skutečně nastalo v zajetí vyléčení z dřívějších hříchů; modlářství se lidu zprotivilo, víra v pravého Boha se upevnila, touha po *Mesiáši* byla vždy mocnější.

Židé bydleli v předměstí *Babylonu* a na jiných místech 70 let, mohli nabývatí majetku, někteří z nich dosáhli i vlivných úřadů. Prorok *Daniel* pro výtečné vlastnosti stal se důvěrníkem králů *babylonských*, ač víru svoji neohroženě vyznával a proto vržen byl do jámy lví, kdež jej *Hospodin* zázračně chránil. Jiné tři statečně vyznavače chránil Bůh v peci ohnivě, kamž byli vrženi, že nechtěli se klaněti modlám. *Danielovi* zjevil *archanděl Gabriel* proroctví, že od vydání rozkazu, aby znova vystaven byl *Jerusalem*, za 483 roky začne *Mesiáš* vykonávati své poslání. Rozkaz k vybudování *Jerusalema* byl vydán r. 453 př. Kr.

4. R. 536 př. Kr. dovolil *židům* král *Cyrus*, aby se vrátili do vlasti a vydal jim posvátné nádoby z jejich bývalého chrámu. Vůdcem *židů* byl **Zorobabel**. Na místě, kde stával chrám *Šalo-*

mounův, vystavěli druhý chrám a zavedli řádné bohoslužby. Chrám tento nerovnal se krásou chrámu prvním. I těšil židy prorok **Aggeus** předpovědi, že tento chrám bude posvěcen přítomností „Žádoucího všem národům“, t. j. Mesiáše. Ve chrámě tomto chyběla však archa úmluvy; tu při zničení prvního chrámu ukryl někde Jeremjáš a nebyla více nalezena. Druhý chrám přestavoval s nádherou král Herodes, aby si získal přízeň židů a přestavbu dokončil 10 let před narozením Krista Pána.

Poslední prorok St. Z. byl **Malachjáš**, který působil kolem r. 420 př. Kr. a předpověděl, že Mesiáš bude mít předchůdce, jenž mu připraví cestu, že oběti St. Z. přestanou, a po celém světě bude konána oběť nová (mše sv.). Až do sv. Jana nebylo více žádných proroků, sv. Jan Křtitel neprorokoval, ale na Krista ukazoval: „Ejhle Beránek Boží, jenž snímá hříchy světa.“

5. V době po zjetí babylonském neměli židé více svých králů, nýbrž byli pod vládou jiných mocných národů. Na nějaký čas (asi 100 let) vybojovali Machabejští samostatnost židům, ale r. 40 př. Kr. stala se Palestina provincií římskou a cizinec Herodes ustanoven židům za krále.

V dobách po zjetí drželi se židé věrně pravého Boha a mnozí z nich raději smrt podstoupili, než by se proti zákonu Božímu prohřešili. Takovým příkladem stálosti ve víře byl kmet Eleázar a matka se sedmi syny. Že přijde Mesiáš věřili všeobecně a čekali dychtivě na jeho příchod. Ale někteří ze židů vykládali, že Mesiáš přijde, aby obnovil pozemskou říši Davídu a dopomohl jim k slávě a moci po celém světě; dle toho i slova proroků vykládali a překrucovali. Ti také ctili Boha pouze ústy, ale srdce jejich daleko bylo od něho.

Mezi pravými ctiteli Boha, zvláště pak zbožným lidem na venku, udržovala se podání, že Mesiáš nebude pozemským králem, nýbrž vysvoboditelem člověka z poroby hříchu, zakladatelem říše lásky a pokoje, v níž spasen bude každý, ať patří kterémukoli národu. Ti volali z upřímného srdce: „Rosu dejte nebesa s hůry a deštěte Spravedlivého; otevři se země a vypuč Spasitele.“ Ti stali se pak učedníky Ježíše Krista a připojili se k jeho království — katolické církvi.

Poslední dvě knihy St. Z. jsou *Knihy Machabejské*, které obsahují dějiny národa židovského v posledních stoletích až k roku 130 př. Kr. — V těchto dobách bylo také Písmo sv. St. Z. z řeči hebrejské přeloženo do jazyka řeckého dle pověsti od 72 učených židů v Alexandrii. Překladem tím se známost pravého Boha a zaslíbení mesiášských rozšířila i mezi pohany, neboť řečtina byla tehdy řečí všeobecně užívanou.

Ježíš Kristus.

1. Bůh naplnil zaslíbení o Vykupiteli, když Syna svého jedno-rozeného na svět poslal. Vykupitelem světa byl **Ježíš Kristus**, protože se na něm naplnila všechna prorocství a předobrazy Starého Zákona.

Syn Boží přišel na svět, když se vtělil; tu přijal na sebe lidskou přirozenost, pravé tělo a duši lidskou, stal se člověkem a nepřestal býti Bohem. Syn Boží tak učinil z lásky k lidem, aby je vykoupil: byl Synem Božím a mohl za lidi dáti Bohu plné dostiučinění, byl člověkem a mohl tresty za hříchy lidské na se vzítí a za ně trpěti.

Za matku si zvolil *Pannu Marii*, z rodu Davidova, za pěstouna sv. *Josefa*, a narodil se v Betlemě judském za dnů krále Heroda.

Narozením Ježíše Krista začíná křesťanský věk a letopočet,*) neboť Ježíš jest pravý Bůh, jest Vykupitel světa, náš Pán a zakladatel církve, jest středem dějin lidstva.

2. Do 30. roku věku vedl Pán Ježíš život skrytý, zprvu několik let v Egyptě, pak v Nazaretě v dílně pěstouna. V 30. roce počal veřejně konati dílo vykoupení lidského a dokonal je svou smrtí na kříži. Své poslání a božskou přirozenost dokazoval svatým životem, svědectvími z Písma sv., zázraky a prorocstvími, zvláště pak svým z mrtvých vstáním.

Dílo lidského vykoupení konal Pán Ježíš tím, že zastával trojí úřad: učitelský (prorocký), kněžský a královský, jsa učitel, kněz a král, jakož bylo předobrazeno a předpověděno ve Starém Zákoně. Pro tento trojí úřad má Pán Ježíš jméno Kristus t. j. Pomazaný, protože ve Starém Zákoně nejvyšší tato důstojnost se pomazáním udílela, Ježíš pak všelikou důstojnost a moc v sobě spojil.

Jako učitel hlásal Pán Ježíš o Bohu, že jest Otec všech lidí a všechny spasiti chce; učil také, kterak Boha ctíti a jeho přikázání zachovávatí máme, abychom se mu líbili. O sobě sám učil, že jest zaslíbený Vykupitel, kterého Bůh na svět poslal, aby věčné blaženosti dosáhli všickni, kdož by v něho uvěřili.

*) Počítání let od narození Páně zavedl mnich Diviš v Římě r. 525. Před ním počítaly se roky dle let panování vládců na př.: „Roku patnáctého panování císaře Tiberia . . . stalo se slovo Hospodinovo k Janovi.“

Jako kněz přinesl Pán Ježíš sebe sám Bohu v obět na kříži, aby Boha nekonečně oslavil a lidi vykoupil; ustanovil obět mše sv. a svátosti, aby nám ovoce vykoupení přivlastnil.

Obětí Kristovou na kříži ztvrzena byla Nová Úmluva mezi Bohem a všemi národy země; ona slove též **Nový Zákon** a bude trvati až do skonání světa.

Jako král založil a uspořádal Pán Ježíš na světě viditelné království — **svoji církev** — dal zákony lidem a bude je souditi.

3. Církev katolickou založil Pán Ježíš proto, aby do konce světa jménem jeho vykonávala, co on pro spásu lidí učinil. Proto svým nástupcům odevzdal trojí svůj úřad:

učitelský, aby učení jeho stále neporušené zachovávali, hlásali a vykládali;

kněžský, aby obět mše sv. konali, sv. svátosti věřícím udělovali, aby žehnali a za všechny lidi se modlili;

královský nebo pastýřský, aby všechny věřící k bohumilému životu přidržovali, dávali zákony, soudili a trestali.

Za viditelnou hlavu církve ustanovil Pán Ježíš sv. Petra, sám pak zůstal hlavou její neviditelnou a jejím nejvyšším učitelem, knězem a králem.

4. K založení a uspořádání církve směřovala všechna snaha Pána Ježíše na zemi. O tomto svém království často mluvil, je k ovčinci, vinici, síti plné ryb přirovnával, působení církve kvasem, vzrůstem zrna znázorňoval, předpovídal také její pronásledování a trvání její do skonání světa.

Kterak se tato slova Pána Ježíše naplňovala, kterak církev působila ve všech dobách k oslavě Boží a věčnému i časnému blahu lidstva, jaké radosti a žalosti jí při tom byly údělem — o tom poučiti má **církevní dějepis**.

Znalost dějin církevních utvrzuje katolíka ve víře, plní duši jeho obdivem a úctou nad působením a trváním jeho svaté církve, poznává v ní veliké dílo Boží a důkaz lásky jeho k lidstvu.

DĚJINY CÍRKVE KATOLICKÉ.

Oddíl I.

Doba prvních osmi století.

7. O působení sv. apoštolů vůbec.

1. První hlasatelé víry Ježíše Krista a širitelé jeho církve byli sv. apoštolové, kteří po nanebevstoupení Páně na místo zrádného Jidáše volbou povolali sv. Matěje, později přibrali sv. Pavla a sv. Barnabáše. Jména ostatních jsou: dva Šimonové: Š. Petr a Š. Kananejský; dva Jakubové: J. Starší a J. Mladší; dva evangelistové: Matouš a Jan; pak Juda, Filip, Ondřej, Bartoloměj a Tomáš.

Působení sv. apoštolů počíná ihned, jakmile Duch Svatý na ně sestoupil a k úřadu jejich schopnými je učinil. Zprvu pracovali v Jerusalemě, pak na různých místech země židovské; do zemí pohanských rozešli se teprve po několika letech.

Aby se víra Kristova rychleji šířila, zašli apoštolové na svých misionářských cestách obyčejně do hlavních měst. Tam kázali v modlitebnách židovských, nebo ve shromáždění pohanův a pak přijali křtem sv. do církve ty, kteří jim uvěřili. Tak povstala ve velkých městech společnost křesťanů, která dle města se nazývala církev jerusalemská, církev římská a pod., a v ní apoštolové pod vrchní správou sv. Petra trojí úřad Kristův vykonávali.

2. Ale sv. apoštolové měli poslání pro celý svět a proto nemohli v témže místě trvale zůstat. Odcházejíce na nové působiště ustanovili v každé jimi založené církvi nástupce, jimž vzkládáním rukou a modlitbou odevzdali duchovní moc, kterou sami od Pána Ježíše obdrželi. Ti nástupcové apoštolů, kteří obdrželi veškeru moc apoštolskou, nazývali se **biskupové**, byli pro každou církev trvale ustanoveni a měli ve svém kraji — *diocesi* — evangelium rozšiřovati a utvrzovati.

Křesťanský starověk sáhá do Karla Velkého, středověk do Luthera, jeho vystoupením začíná novověk.

Apoštolové a biskupové volili si za pomocníky v práci apoštolské starší a moudré muže, odevzdali jim svěcením část své moci duchovní a ti se nazývali starší (nyní **kněží**); k péči o chudé a k službě při službách Božích byli svěceni **jáhnové**, a později ještě pomocníci jáhnů, zvaní **podjáhnové**.

Z hlavního města šířila se víra do jiných měst a po celé zemi (provincii). Bylo třeba zříditi nová biskupství. Biskup hlavního města (metropole) se pak nazýval **arcibiskup** nebo **metropolit**, ostatní biskupové byli jeho sufragáni, a jejich diecese a s arcidiecesí metropolitou tvořily církevní provincii; metropolitou potvrzoval volbu svých sufragánů, světil je na biskupy a dozíral na ně. Metropolitě některých znamenitých měst, zvláště kde sv. Petr sídlo biskupské založil, nazývali se **patriarchové** a měli dozor nad několika církevními provinciemi.

Hlavou celé církve dle ustanovení Pána Ježíše byl a jest nástupce sv. Petra, **patriarcha římský**, který od 6. století přijal jméno **papež**, t. j. otec všech věřících; z úcty k jeho posvátnému úřadu jako náměstka Kristova nazývají věřící papeže **Svatým Otcem**. Papež není na zemi nikomu podřízen, není závislý ani na sněmu církevním, ani na žádné moci světské.

Svatý Otec Pius XI. jest 260. nástupce sv. Petra.

Katolická církev čítá nyní asi 1200 biskupů, z nichž jest 15 patriarchů a 200 arcibiskupů; kněží na světě jest asi 312.000, z těch v Evropě 202.350.

3. Kromě sv. Petra a Pavla dochovalo se nám o působení sv. apoštolů málo zpráv. Život jejich byl plný misionářské námahy a horlivosti, smrtí mučednickou pak zpečetili pravdu Kristovu, kterou hlásali v různých zemích říše římské. Jedině **sv. Jan**, miláček Páně, zemřel dle předpovědi Pána Ježíše jako stoletý stařec smrtí přirozenou v městě Efesu. Ale pro víru trpěl také; byl vhozen do vařícího oleje, zázrakem však byl zachráněn. Byl pak vypověděn na ostrov Patmos^{*)}, kdež kolem r. 96 napsal svá „**Zjevení**“ o budoucích osudech katolické církve. Po návratu do Efesu napsal **tři epistoly** a **evangelium**, ve kterém dokazoval, že jest Pán Ježíš nejen člověk, ale i pravý Bůh a znamenal z jeho života ty zprávy, které druzí evangelistové mlčením pominuli.

4. Víra Kristova rozšířila se působením sv. apoštolů a jejich nástupců během tří století do všech provincií říše římské a měla vyznavače ve všech třídách lidstva, nevyjímajíc ani dvořany císařské družiny, jak svědčí mučedníci z kruhů těch; měla přívržence i mezi vzdělanci, jak dosvědčují knihy křesťanských spisovatelů; nejčetněji přijímali evangelium chudí a otroci. Ko-

^{*)} V moři Egejském.

lébka křesťanství Asie, zvláště Malá Asie, v Africe pak Egypt, v Evropě zvláště Itálie, Francie a Řecko měly již v prvních stoletích kvetoucí obce křesťanské.

5. **Příčiny** tak rychlého rozšíření náboženství Kristova za stálých pronásledování jeho vyznavačů byly vedle milosti Ducha Svatého tyto:

a) Božský původ a vznešenost pravdy křesťanské, která podávala správnou odpověď na všechny důležité otázky o Bohu a poměru člověka k němu, která přinášela utlačovaným třídám útěchu a vysvobození.

b) Svatý život a ctnosti prvňích křesťanů, jejich péče o chudé, sirotky a vdovy, láska k nepřítelům, jejich stálost, když víru svoji krví potvrzovali.

c) Darem zázraků obdařil Bůh sv. apoštoly, jejich nástupce a mnohé křesťany, aby jimi pravdu evangelia dokazovali; ještě ve 3. století se tento dar v plné síle ukazoval.

d) Každý křesťan považoval se za misionáře. Vojíní, řemeslníci, otroci (jsouce vychovateli) ano i ženy přičinily se neméně o obrácení pohanů než kupci, úředníci a učenci. I zajatci, poznavše učení Kristovo, po návratu do vlasti mezi rodáky je rozšiřovali.

6. Někteří apoštolové a dva jejich žáci něco z učení Pána Ježíše napsali pro jisté osoby a obce. Tyto spisy byly z počátku známy jen v některých obcích křesťanských, ale opisováním a předčítáním při službách Božích se známost jejich rozšířila. Ve 3. století bylo spojeno všech 27 spisů apoštolských v jednu pevně uzavřenou sbírku, o které se věřilo, že jest napsána z vnuknutí a pod vlivem Ducha Svatého a obsahuje pravé slovo Boží. Církev všeobecná toto přesvědčení křesťanů schválila a spisy apoštolů pod jménem **Písmo svaté Nového Zákona** připojila k Písmu svatému Starého Zákona a učí, že oběma přísluší stejná božská hodnověrnost a vážnost, sobě správný výklad jeho zůstávají. Z knih Nového Zákona jsou dějepravné: **čtyři evangelia** o životě a působení Pána Ježíše podle sepsání sv. Matouše, Marka, Lukáše a Jana, pak **Skutkové apoštolů** dle sv. Lukáše; poučných jest **21 epistol** = **listů apoštolských**, z nichž napsal sv. Pavel 14; prorocká kniha jest **Zjevení sv. Jana**.

První křesťané si Pisma sv. velice vážili zvláště po smrti sv. apoštolů, kdy již živého slova jejich nebylo slyšeti. Proto Písmo sv. pilně opisovali a měli přísný dozor, aby opisy byly přesné. Jenom ten opis uznán byl za pravý, byl-li pověřen od představených té církve, která měla prvopis, psaný rukou apoštola. Porušených opisů nepřijali, tuhý odpor vyvolali, pakli někde chtěli k Písmu sv. jiný spis žáků apoštolů připojiti. Znali přesný počet knih Pisma sv., znali podrobně i obsah jejich a raději život dali, nežli by Písmo sv. pohanům k zneuctění vydali. Prvopisy apoštolů se časem rozpadly, mnoho knih bylo spáleno od pohanů za pronásledování, ale přec zachovalo se dodnes 12 tisíc překladů a opisů, které svědčí, že se na obsahu jeho nic nezměnilo.

Když byl r. 1450 vynalezen tisk, byla první kniha tiskem vydaná Písmo svaté; přeloženo jest více než do 300 různých řečí. První český překlad celé bible tištěn byl r. 1488; v novém schváleném překladu českém vydalo Písmo svaté „Dědictví Svatojanské v Praze“.

8. O působení sv. Petra.

1. Svatého Petra povolal Pán Ježíš od sítě rybářské k práci apoštolské, jeho jméno Šimon změnil na jméno Petr, jej konečně za náměstka svého a za hlavu církve ustanovil.

Sv. Petr hned po na nebe vstoupení Páně vystupuje jako hlava apoštolů, a ti jeho prvenství — primát — uznávají. Řídil volbu apoštola sv. Matěje, v den seslání Ducha Svatého první lidu kázal a do církve nové údy přijímal. První zázrak učinil, uzdraviv chromého, první soud vykonal nad Ananiášem a jeho manželkou, a Bůh jeho výrok zázrakem potvrdil. Poučen byv viděním od Boha rozhodl Petr otázku o přijímání pohanů do církve a prvního z nich Kornelia pokřtil. Zastával se církve před veleradou, a protože byl její hlavou, vržen byl od Heroda do žaláře. K Petrovi spěchal sv. Pavel, nežli počal kázat, Petr na sněmu apoštolském (r. 50) rozhodl, že závaznost obřadních předpisů starozákonních pro křesťany pominula, Petr v seznamech apoštolů v Písmě sv. uvádí se vždy na místě prvním, ač nebyl z nich ani nejstarší, ani nebyl první na úřad apoštola povolán.

2. Jako hlava církve sídlil sv. Petr v Jerusalemě, potom 7 let v Antiochii syrské, konečně 25 let v Římě. Z těchto sídel vycházel na apoštolské cesty po Palestině, Syrii, Malé Asii a krajích Recka a Itálie.

Zázraky, jimiž Bůh potvrzoval pravdu jeho kázání, byly tak četné, že v Jerusalemě i na ulice vynášeli nemocné a tam je kladli na ložích a na nosítkách, aby až půjde sv. Petr kolem, aspoň stín jeho padl na ně a tak vysvobození byli od nemocí. V městě Joppe vzkřísil ženu, jinde uzdravil ochrnutého. Ze žaláře a moci krále Heroda, který chtěl r. 42 Petra vydati na smrt, byl na modlitby církve záračně andělem vysvobozen.

Také přísně vystupoval proti křesťanům, kteří učení Pána Ježíše převraceli a pohoršení dávali; kouzelníka a bludaře Šimona vyloučil z církve, že chtěl za peníze od něho dostati duchovní moc. (Odtud simonie = svatokupectví.)

3. Po r. 42 založil sv. Petr církev a sídlo biskupské v nádherném městě císařův a středisku pohanství v Římě. Odtud jako nejvyšší pastýř řídil celou církev až do své smrti, odtud konal různé apoštolské cesty. Z Říma rozeslal na 40 kněží a biskupů do rozličných krajů Itálie, Gallie a Germánie hlásat

evangelium. V Římě byl u sv. Petra nějaký čas tajemníkem sv. Marek, který na žádost věřících římských napsal *evangelium* dle kázání Petrova, aby přispěl jejich paměti a dokázal, že Ježíš byl Synem Božím. V Římě také sv. Petr napsal *dva listy* křesťanům v Malé Asii, aby je v utrpení potěšil a ve víře utvrdil. V Římě konečně dostalo se sv. Petru koruny mučednické; byl z rozkazu císaře Nerona 9 měsíců vězněn a pak odsouzen k smrti na kříži. Vyžádal si, aby byl ukřižován hlavou dolů, pokládaje se za nehodna zemřít na kříži týmž způsobem, kterým zemřel Pán Ježíš. Stalo se tak 29. června r. 67.

Nad hrobem a místem umučení tohoto knížete apoštolského stojí basilika sv. Petra ve Vatikáně, největší chrám světa*) a nejprřednější památka slohu renesančního; hlavním stavitelem byl Michelangelo († 1564).

4. Sv. Marek, pomocník sv. Petra a evangelista, založil církev v Alexandrii a tam dle podání zemřel smrtí mučednickou. Když Egypt upadl v ruce moslemů, převezli kupci benátské ostatky sv. Marka do Benátek a zvolivše jej patronem města i republiky, postavili tam nádherný chrám sv. Marka, do něhož snesli umělecké poklady ze svých podrobených provincií.

Pověst vypravuje, že sv. Petr v pronásledování poslechl proseb věřících a odcházel z města Říma, by zachránil život ve prospěch církve. Avšak v bráně města potkal Krista Pána. V úžasu tážal se sv. Petr: „Pane, kam jdeš?“ (Quo vadis?) A Pán Ježíš odpověděl: „Jdu do Říma znova se dát ukřižovati.“ Porozuměl sv. Petr slovům těm a vrátiv se ochotně podstoupil smrt.

9. O působení sv. Pavla.

1. Sv. Pavel, jinak Šavel zvaný, narodil se v městě Tarsu**) z hebrejské rodiny, která požívala práv občana římského.***) V rodišti nabyt vzdělání řeckého, potom v Jerusalemě ve škole slavného Gamaliela vynikl jako učený a horlivý fariseus, který křesťany považoval za bludaře víry židovské a pronásledoval je. Byl při kamenování sv. Štěpána, mnohé křesťany v domech zajal a do žaláře a před soud uváděl. Po útěku křesťanů z Jerusalema vydal se s doporučením velerady do Damašku, aby tam křesťany vypátral a v poutech do Jerusalema přivedl. Ale před branou Damašku zjevil se mu Kristus a po jeho slovech: „Šavle, Šavle, proč mě pronásleduješ?“ stal se z nepřítele křesťanů nejhorlivějším apoštolem pravé víry.

*) Pojme 54.000 lidí.

**) V Malé Asii.

***) Občan římský nesměl být odsouzen k bičování, ke křižování, měl právo se odvolati na soud k císaři.

Přijal křest a tři leta v samotě poušti arabské připravoval se k dílu apoštolskému zvláště mezi pohany. Jsa učený, láskou k Bohu nadšený, vykonal a vytrpěl pro víru Kristovu ze všech apoštolů nejvíce. Ač sebe sám nazývá „nejmenším z apoštolů“, protože pronásledoval církev, klade jej tato po sv. Petru prvním, a oběma společně dává čestné jméno „knížat apoštolských“.

2. Z Jerusalema, kamž Pavel přišel představit se hlavě církve Petrovi a kdež nebyl životem jist pro nepřátelství židů, odebral se do Antiochie a byl tam s Barnabášem na biskupa posvěcen. Od té doby začíná jeho neunavná činnost mezi pohany, takže „apoštolem národů“ se nazývá. Z Antiochie vykonal v letech 45—58 tři veliké cesty misionářské do krajin Malé Asie, Macedonie a Řecka, maje průvodcem sv. *Barnabáše* a *Lukáše*; tento dle kázání sv. Pavla napsal *evangelium*.

Pavel na svých cestách založil přemnohé obce křesťanské, z nichž přední byly v Galacii, Efesu, Kolossách, Filipách, Soluni a Korintě. Těmto církvím, jakož i křesťanům v Římě a křesťanům ze židovství poslal své *listy*, ve kterých skoro celé učení Kristovo vyložil a s důrazem vytknul pravdu, že Pán Ježíš jest Syn Boží a Vykupitel všeho lidstva.

3. Také nemalé divy činil Bůh zkrze ruce sv. apoštola Pavla, takže v Efesu i šátky a pásky s jeho těla kladli na nemocné a ti uzdraveni byli. Pavel uzdravil chromého od narození, vzkřísil chlapce, který se zabil pádem s třetího patra, zbavil ženu zlého ducha, ztrestal záračně slepotou čaroděje a odpůrce víry. Pavlovi neškodil jed zmije, dvěře žaláře jeho se samy otevřely a okovy s něho spadly, až k smrti kamenovaný vstává, aby hned pokračoval v cestě misionářské.

4. Vrátiv se z třetí cesty apoštolské do Jerusalema, byl tam od židů z Asie ve chrámě poznán, a ti pobouřivše proti němu lid, chtěli ho usmrtiti. Ztěží zachránil jej setník s římskou posádkou, a pro bezpečnost Pavlovu dopravil jej k římskému vladaři do Cesaree. Ten jej věznil dvě leta, očekávaje od Pavla výkupné, když pak jej chtěl poslati na soud zpět do Jerusalema, odvolal se Pavel, jako římský občan, k soudu cisařovu do Říma. V Římě byl chován dvě leta ve volné vazbě, takže mohl učiti a listy psáti. Propuštěn byv z vězení zašel až do Španěl, pak ještě jednou navštívil církev v Malé Asii a v Řecku. Za pronásledování Neronova byl zajat, do Říma dopraven, tam 9 měsíců vězňen a pak mečem sťat téhož dne, kterého sv. Petr byl ukřižován, totiž 29. června r. 67.

Sv. Pavel jevil činnost tak obsáhlou a velkolepou, že žádný z lidí jemu nemůže přirovnán býti. V jeho životě plnilo se stále slovo, které Bůh pravil

před jeho křtem: „On jest mi nádobou vyvolenou, aby nesl jméno mé před pohany a krále i syny israelské; já mu ukáži, kolik musí trpěti pro jméno mé.“

5. **Sv. Lukáš** byl lékař z Antiochie a průvodce sv. Pavla. Dle kázání jeho a jiných apoštolů a učedníků Páně napsal *evangelium* pro přitele Theofila a křesťany, aby jim na pamět přiváděl pravdy, které slyšeli ústně kázati. Pokračováním jeho evangelia jsou *Skutky apoštolské*, ve kterých Lukáš vypisuje dějiny první církve, zvláště působení sv. Petra a Pavla. Po smrti jejich působil v Italii, Gallii a Dalmacii.

10. Pronásledování církve v Jerusalemě a zkáza města toho.

1. Pán Ježíš předpověděl apoštolům a vyznavačům svým, že budou pro jméno jeho pronásledováni a usmrcováni. Tak jim činili nejprve židé, potom pohané.

Židé svoji nenávisť s Mistra přenesli i na jeho učedníky a chtěli hlásání víry křesťanské násilím zameziti a vyznavače její vyhubiti. Po prvním kázání sv. Petra na den seslání Ducha Sv. a po zázračném uzdravení chromého od narození čítala církev na 5000 věřících. Tento neobyčejný úspěch a další rychlý vzrůst mladé církve v Jerusalemě, když se již i kněží židovští ke Kristu hlásili, vyvolal pronásledování apoštolů. Velerada je do žaláře vrhla a radila se, nebylo-li by nejlépe usmrtiti je, jako Mistra jejich. K moudré radě učitele Gamaliela nebyli apoštolové usmrceni, nýbrž jen zbičovani a přísně jim zapověděno o Ježíši Kristu kázati. „*Vice sluši poslouchati Boha než lidi*“, byla neohrožená odpověď sv. Petra jménem apoštolů radujících se, že pro jméno Ježíš směli trpěti.

2. Obecné pronásledování křesťanů v Jerusalemě propuklo asi r. 35 a první obětí jeho byl jáhen **sv. Štěpán**. Tento muž, plný moudrosti a výmluvnosti veřejně kázal, že Starý Zákon jest zrušen a nastal Nový Zákon Ježíše Krista. Byl proto na smrt odsouzen a ukamenován. První mučedník Kristův umíral s modlitbou: „Páne, nepokládej jim toho za hřích.“ Ještě jiní křesťané byli za tohoto pronásledování uvězněni a popraveni. Mnozí věřící (vyjma apoštolů) opustili Jerusalem a rozptýlivše se po Judsku a Samaří hlásali tam víru. Tehda jáhen *Filip* pokřtil mnohé v Samaří, v Gáze (u moře) pokřtil komorníka královny ethiopské;* jini pak odešli až do Fenicie a Syrie a všude víru šířili.

*) Habeš na horním Nilu.

3. Nové pronásledování křesťanů v Jerusalemě vyvolal r. 42 král Herodes Agrippa I. Chtěje se zalíbiti židům, dal stítí sv. apoštola **Jakuba staršího**. Sv. Petr unikl tehdy stejnému osudu jen zázračným vyvedením ze žaláře.

Tato doba, plná útisků pro křesťany obrácené ze židovství, plná nebezpečí, že budou svedeni, aby čekali mesiáše pozemského, který by je vysvobodil z moci nenáviděných Římanů, pohnula sv. apoštola **Matouše**, aby napsal své *evangelium* a dokázal v něm, že Ježíš Kristus jest zaslíbený Mesiáš, neboť se na něm naplnilo, co Starý Zákon předpovídal a naobrazoval.

Ještě r. 62 spolu s jinými křesťany usmrčen byl biskup jerusalemský apoštol sv. **Jakub mladší**. Od seslání Ducha Svatého byl Jakub stále v Palestině, požíval i mezi židy veliké vážnosti a nazýván všeobecně „Spravedlivým“. Směl vcházeti i do svatyně chrámu židovského a mnoho židů přivedl ke Kristu; z popudu velekněze byl svržen s cimbuří chrámového a sochorem dotlučen. Sv. Jakub napsal *epištolu*, ve které důraz klade na konání dobrých skutkův. — V tomto pronásledování církve jerusalemské povzbuzoval i sv. Pavel křesťany ze židovstva ku stálosti ve víře *epištolou k židům*.

4. **Zkáza Jerusalema**. Bůh zvolil si národ israelský, aby zjevené náboženství až do Ježíše Krista zachoval, na jeho příchod připravoval a do jeho církve vstoupil. Ale vrchnost židovská Krista zaslíbeným Mesiášem nejen neuznala a jej ukřižovala, ale i šíření jeho církve překázela a vyznavače jeho usmrcovala. Proto přišel na nevěrný národ trest, který Kristus předpověděl*) a který na sebe židé svolávali, vydávající svého Vykupitele na smrt: „Krev jeho na nás i na naše syny!“ Za 37 let od tohoto výkřiku přišla zkáza na Jerusalema a na židovský stát. Trestající metlou v rukou Božích byli Římané.

Národ vyvolený těžce nesl vládu pohanského Říma, připravoval povstání a čekal jen na mesiáše, který by se v čelo postavil a říši Davidovu obnovil. Krutí a nespravedliví vladařové římské v Palestině hněv židů ještě množili. Vzpouza vypukla r. 66 a zachvátila celou zemi. Na potlačení odboje vyslal císař Nero vojsko, které pokořivši menší města oblehlo Jerusalema, kamž se veliké množství židů z celé země uteklo, aby v městě hrozeném zachránili své životy a majetek. Křesťané však, dbajíc napomenutí Pána Ježíše, ještě včas uchýlili se do horského městečka Pelly za Jordánem.

5. Vojevůdce římský Titus, chtěje krásné město a zvláště nádherný chrám zachovati, nutil obhájce jeho ke vzdání tím, že

*) Luk. 19, 41; 21, 6; Mat. 24, 2; Mar. 13, 2; Daniel 9, 27.

je sevřel náspem, aby zásobování potravinami zamezil. Tu nastal v městě vojskem a uprchlíky přeplněném hlad, pak mor, a tisíce nepohřbených mrtvol šířilo nákazu. Kdo se chtěli spasiti útekem z města, padli do rukou Římanů a ti je křižovali. Jako les stály kříže proti hradbám, a konečně se ani dříví na nové nedostávalo. Ale ani toto množství křížů, ani soužení ve městě nezlomily odpor židův, ano ti každého, kdo ke smíru s Římany byl nakloněn, usmrtili.

Titus přikročil k ráznému dobývání města. Vojsko jeho steklo hrady a město zapálilo; proti rozkazu Tita byl zapálen i chrám a celý zničen plameny. Dne 10. srpna r. 70 dokonán byl hrozný soud Boží nad národem i jeho chrámem pro trestuhodné zavržení poslaného Mesiáše. Největší část lidu padla morem a mečem, zajatí prodáni za otroky a nebo rozptýleni do všech zemí, kde žijí mezi národy jako stálý důkaz pravdy křesťanské a jako svědek památného proctví Pána Ježíše o zničení a trvalém spustošení chrámu jerusalemského, o rozptýlení ale zachování židů.

Chrám jerusalemský nebyl podnes obnoven, ač pokusy toho se staly. Také nemají židé starozákonních obětí ani kněžstva, neboť z vůle Boží zanikly pozbyvše předobrazného významu. — V přítomné době čítá se celkem 16 milionů židů na celém světě, z těch 11 milionů v Evropě, 350.000 v Československu.

11. Pronásledování církve od pohanů.

1. Pohané považovali křesťany za sektu židovskou, pohrdali jimi a nevšimli si jich, takže církev mohla v té době zapustiti pevné kořeny. Když však do církve vstupovaly i vznešené osoby, a tím učení Kristovo přišlo v širší známost, počali pohané křesťany nenáviděti a pronásledovali je z těchto příčin:

Křesťané byli považováni:

a) za rouhače bohů, protože bohů pohanských nectili a modlářství zavrhovali;

b) za velezrádce, protože císaři a jeho obrazům odpírali božskou poctu a vyhýbali se státem předepsaným náboženským slavnostem s modloslužbou spojeným. Vina z každé pohromy státu svalována na křesťany, jako prý pomsta uražených bohů;

c) za zločince pro pomlvy o křesťanech: že ve svých shromážděních vraždí děti, aby tělo a krev jejich požívali, že páchají nepravostí a čarodějství;

d) náboženství Kristovo nenáviděla bohatá společnost římských prostopášníků, protože jejich nemravnosti zavrhovalo a žádalo čistotu, pokoru a sebezápor.

Z těchto příčin po 250 let s přestávkami vydávali katům křesťany císařové římské a jejich státní úřady, k záští proti kře-

sfanům podněcovali ti, kterým z trvání modloslužby plynula výživa a zisk (kněží pohanští, řemeslníci a pod.), udavači křesťanů byli, kteří se jejich jménem chtěli obohatit. Z deseti velikých pronásledování zvláště krutá byla za císaře Nerona, Decia a Diokleciána.

2. **Nero** způsobil první pronásledování křesťanů v Římě. Když r. 64 vyhořela velká část Říma a byla pověst, že císař sám dal město zapálit, svaloval Nero vinu požáru na křesťany a počal je krutě pronásledovati; měli buď víru v Ježíše Krista zapřít, aneb podstoupit ukrutnou smrt. Mnozí byli do koží divokých zvířat zašiti a psům předhozeni, jiní v řece topeni, nebo smolou obaleni a v noci jako pochodně na sloupech zapáleni. Veliké množství nevinného lidu dal Nero takto zmučit a usmrtit i také sv. Petra a Pavla. Ale vzniklo proti císaři povstání vojska, Nero byl prohlášen za zrádce vlasti a k smrti odsouzen. Sám se dýkou usmrtil.

3. **Decius** chtěl povznést říši římskou, která očividně upadala, k bývalé velikosti a slávě obnovením pohanství. Proto chtěl křesťany vyhubit a vystupoval proti nim s krutostí, že jeho pronásledování všechna dosavadní převýšilo. Vydal r. 250 rozkaz, aby se křesťané v celé říši náboženství svého zřekli a uctívali státní bohy; kdož by neposlechl, aby mukami byl donucen; biskupové ať jsou hned usmrceni. Hrozil také trestem státním úředníkům, kteří by nedbale prováděli jeho nařízení.

I rozpoutalo se za Decia pronásledování křesťanů po celé říši římské. Celé obce musely se v jisté dni dostavit k obětování bohům; kdo uprchl, ztratil majetek, kdo se zpěchoval obětovati modlám, byl mučen. Muky obyčejné již nedostačovaly a vymýšleny nové bolestnější. Ač doba vlády Deciovy byla krátká, přece veliký byl počet mučedníků, a mezi nimi zvláště byl papež sv. Fabián, sv. Agata.

Nescházelo však tenkrát ani těch, kteří ze strachu před mukami víru zapřeli, nebo podplativše úředníky obětování modlám se vyhnuli; i ti to byli považováni za odpadlíky a jenom po přísném pokání přijati byli opět do církve. Mnozí se skrýli v pustých krajinách a žili tam jako poustevníci i když pronásledování ustalo.

4. Poslední a nejkřutější pronásledování křesťanů bylo za **Diokleciána**. Skoro 20 let za vlády tohoto císaře měli křesťané volnost; i císařovna a její dcera vzývaly Krista. Křesťané byli v úřadech dvoru císařského i v úřadech státních, v novém sídelním městě císařském v Nikomedii měli nádherný chrám, služby Boží veřejně konali. Biskupům byly prokazovány různé počty, a při-

stupování pohanů do církve dělo se v takovém množství, že nové chrámy musely být budovány. I napínali pohané všechny síly, aby se křesťanům nedostalo vrchu, až pohnuli Diokleciána k jejich vyhubení.

Roku 303 vypuklo pronásledování sbořením křesťanského chrámu v Nikomedii. Následovalo poboření chrámů jiných, pálení knih křesťanských, pak mučení a usmrcování všech, kdo by nechtěli obětovati modlám. Po celé říši římské tekly proudy krve křesťanské vyjma území, kde byl vladařem Konstancius Chlorus (Gallie a Britanie).

V zástupech docházeli křesťané koruny mučednické a muky připraveny jim nebývalé. V jediném měsíci umučeno 10.000 křesťanů. Současní dějepisci píší, že v pronásledování tom meče katanův otupěly a se lámaly, katané sami umdlěli a střídali se musili. Křesťané však zůstali věrni své víře, i v mukách pěli chvály Bohu svému. Odpadlých bylo málo a z těch bylo nejvíc těch, kteří pohanům vydali Písma sv. Po celých deset let tohoto pronásledování vítězila stálost křesťanů.

Čelnější sv. mučedníci z této doby jsou: Papež Marcellin, Šebestián, Jiří, Vít, Kosmas a Damián, Anežka, Lucie, Kateřina a j.

Současný spisovatel (Laktancius) napsal: „Kdybych měl sto jazyků, sto řečí a železný hlas, nevypočítal bych všeliké zločiny, jména všech trestů, které soudcové po provinciích nad spravedlivými a nevinnými vynesli.“

Svatým mučedníkem jest, kdo pro víru Kristovu nebo pro vykonávání některé ctnosti křesťanské podstupuje smrt, anebo trpí životu nebezpečné zranění neb zkrácení života. Mučednictví jest nejvyšší stupeň lásky k Bohu, jest dokonalým vítězstvím; odznak jeho jest palma. Kdo umírá za blud není mučedníkem, neboť nemá pravé lásky k Bohu.

Svatým vyznavačem byl, kdo pro víru obětoval majetek neb svou bodu; v době po pronásledování jest jim každý světec, který nebyl umučen.

12. Užitek pronásledování.

Krutá pronásledování křesťanů trvala s přestávkami přes 250 let. Vícekrát za té doby jásali pohané, že jest křesťanství již vyhubeno nadobro. Stal se však opak: církev nebyla zničena, „brány pekelné ji nepřemohly“, naopak pronásledování **církev upevnila a rozšířila**, a jako nezrušitelné dílo Boží všude ji ve známost uvedla.

To způsobilá zvláště stálost mučedníkův a zázraky, jimiž je Bůh oslavoval. Proto často i katané zahazovali mečů volající: „I my jsme křesťané, usmrťte nás“, a zástupové pohane vyznávali: „Veliký a mocný jest Bůh křesťanův“ a přijímali radostně křest. Pronásledování církev tolik vzrůstala a se utvrzo-

vala, že právem mohl napsati učený kněz Tertulián: „Krev mučedníků jest símě křesťanů“. Za pronásledování církev nejkrásněji kvetla, křesťané žili svatým a vzorným životem, obohatili církev Boží několika miliony svatých mučedníků a vyznavačů. Doba pronásledování stala se všem křesťanským věkům příkladem k pravé horlivosti ve víře.

Stálost křesťanů v pronásledování byla obdivuhodná. Nejen mužové ale i ženy a děti ochotně vydávali se k mučení pro víru a snášeli bolesti bez nářku a hněvu, často s netajenou radostí, že trpí pro Krista. Až do kostí bylo jim tělo rozedráno, diváci pohnutím plakali, mučedníci však nevzdychali. Pán jim tělo rozedráno, diváci pohnutím plakali, mučedníci však nevzdychali. Pán jim tělo rozedráno, diváci pohnutím plakali, mučedníci však nevzdychali. Pán jim tělo rozedráno, diváci pohnutím plakali, mučedníci však nevzdychali.

Také zázraky ukazoval Bůh, že mučedník trpí pro jeho pravdu. Tu ozářilo světlo vězení mučedníka, tu oheň, voda u mučedníka vypověděly svoji službu, hladem zuřic šelma krotce ulehá k jeho nohám, tu přes noc zahojily se rány zmučeného, tu jiný, jemuž byl vytržen jazyk opět mluví, tu nespravedlivé soudce stihá náhlá smrt. Při výslechu hájí se prostý křesťan s takovou moudrostí, podává důkazy o falešných bozích a pravdě křesťanské s takovou jasností, že posluchače ohromil a obrátil, soudce pohanské umlčel.

Sv. Ignác, biskup v Antiochii a Žák sv. Jana, se bál, aby jej křesťané v Římě nějak nepřipravili o korunu mučednickou, když tam poslán byl, aby v divadle šelmě byl předhozen. Psal jim vroucně: „Dopřejte mi býtí pokrmem šelem! Jsem pšeničí Boží, ať zuby zvířete ji smelou a já shledán budu čistým chlebem. Přeji si zuřivě ne naléztí a nebudou-li se mně chtítí dotknouti jako jiných, donutím je.“ († 107)

Sv. Jáchym Vavřinec, vida v Římě svého biskupa Sixta jíti na smrt, volal za ním v slzách: „Kam jdeš, kněže svatý, bez jáhna svého? Nikdy jsi k oltáři nepřistoupil bez sluby svého, a nyní chceš obět svou dokonati beze mne?“ — Za deset dní jej následoval. Když pálen byl na rošti, pravil soudci: „Dejž mne obrátiti; na této straně jsem již dosti upečen,“ a po chvíli: „Nyní jest tělo mé upečeno, libo-li, můžeš z něho pojísti.“ († 258)

Sv. Víť, chlapec ještě, pravil otcí svému pohanu na Sicilii, když měl strach o veliké jmění své a bál se hněvu vladařova až vyjde na jevo, že syn jest křesťanem: „Udej mne vladaři sám a budeš před ním ospravedlněn.“ Otec tak učinil. Víť se před soudci neohroženě bránil, statečně vytrpěl bičování, takže i vojini udatnosti jeho vzdali čest. Protože víru nepřestal vyznávatí a hlásati, ponořen do kotle se vřelou smolou a olovem, ale Bůh ho ochránil; poštvan na něho v divadle lev, ale ten ulehá k jeho nohám; v žaláři pak mučen na skřipci až dokonat. († 303)

Sv. Anežka Římská odpověděla soudci, když jí trestem hrozil, ne-zřekne-li se víry v Ježíše Krista: „Nehleď na mladost mou, neboť víra nepřebývá v letech, nýbrž v nesmrtné duši.“ Když pak kat, maje stíti útlou dívku, se zachvěl a váhal, dodávala mu zmužilosti: „Nač prodléváš? Nenechávěj přece Pána Ježíše čekati na mne.“ († 304)

2. Pronásledování měla pro církev i ten užitek, že povstali učení mužové, aby ve spisech obhajovali a vysvětlovali učení křesťanské, vyvraceli v nich pomluvy o křesťanech šířené. Tito spisovatelé slují **obhájcí víry** = *apologeté*. Jsou zvláště: Sv. Justin, sv. Cyprián, Origenes a j.

Sv. Justin, zprvu filosof pohanský, hledal od mládí odpověď na otázku: „Co je má duše a co bude se mnou po smrti?“ Hledal ji ve školách učenců pohanských, ale nespokojen odcházal od jedněch ke druhým. Napomenutí jistého starce, aby hledal pravdu u proroků a statečná smrt křesťanských mučedníků přivedla jej ke Kristu. Víru jeho pak hájil slovy i spisy, z nichž dva podal císařům. V Římě zřídil svoji školu a byl tam umučen († 167).

Sv. Cyprián, rodem bohatý a vznešený pohan, stal se křesťanem a biskupem; četnými listy a spisy obhajoval víru. O odpadlících napsal, že mohou zpět do církve přijati býti jen po náležitém pokání. Od něho jest výrok: *»Nemůže mít Boha otcem, kdo nemá církev matkou.«* Odsouzení k smrti mečem přijal slovy: „Diky Bohu“ a dal svému popravci vyplatiti 25 zlatáků za to, že mu přinesl korunu slávy věčné († 258).

Origenes byl učenec křesťanský a představený katolické školy v Alexandrii, kdež podávalo se vyšší vzdělání v bohosloví a vědách tehdejších. Napsal veliký počet učených knih ze všech oborů křesťanské vědy. Za pronásledování Deciova vězněn a mučen tak, že následkem utrpení toho zemřel († 254).

3. Pronásledování vedla křesťany ku zřizování podzemních pohřebišť, zvaných **katakomby**, které se staly spolu útulnami křesťanů před stihatelí a podporou jejich stálosti u víře. Aby mrtvolý mučedníkům a křesťanům vůbec dle obyčeje pohanského nezůstaly pohozeny anebo nebyly spáleny, ustanovila církev římská zvláštní osoby, kterým bylo pečovati o uctivé pochování mrtvých do země. Proto vykopány byly v podzemí chodby o více patrech nad sebou se vchody jen křesťanům známými. Ve stěnách chodeb byly vytesány výklenky pro mrtvolý; výklenek se uzavřel deskou s nápisem, mučedníkům dala se do výklenku nádobka s krví a na desku vtěsala se palma. Těla předních mučedníků uložena byla ve zvláštní podzemní kapli, nad hrobem byl postaven oltář a na něm oběti mše sv. slavena byla výroční památka světcova.

V dobách pronásledování skrývali se v katakombách z křesťanů ti, kdo nebyli na povrchu země životem jisti, tam konaly se i služby Boží a udělovaly se sv. svátosti. V katakombách se připravovali křesťané také k hrdinskému boji za svoji víru, modlily se na hrobech svých bratří, korunou slávy již ozdobených a posilující se k stálosti slovy Božím a zvláště přijímáním těla Páně, bez něhož se právem domnívali, že zvítěziti nemohou.

Katakomby povstaly kolem větších měst; kolem Říma bylo jich asi 30 a jméno měly po hlavním mučedníku, který tam odpočíval. Tam bydlel a byl pochován sv. Petr a veliký počet jeho nástupců na trůně i na popravišti, poblíž svatých mučedníků žádali si odpočívati vznešení i prostí křesťané a proto ještě dlouho po pronásledováních byly katakomby v Římě jediným pohřebišťem křesťanů a cílem poutníků z krajin blízkých i zemí vzdálených. Za stěhování národů byly římské katakomby drancováním zrušeny. Když pak ve století 9. ostatky svatých z katakomb byly přeneseny do chrámů a přestaly návštěvy jejich, upadly v zapomenutí a staly se nepřístupnými. Objeveny byly opět ve století 16. a obecně přístupnými staly se ve století 19. Katakomby svými nápisy a obrazy podávají nyní znamenitý důkaz, že naše víra je táž, jakou měli první křesťané.

13. Náboženský život prvních křesťanů.

1. **Služby Boží.** Hlavní bohoslužbou byla prvním křesťanům *mše sv.*, která byla nazývána *lámání chleba*, *večeře Páně*, *Eucharistia* a konána byla zprvu v domech soukromých i v katakombách. V kostele byl jeden oltář a jen jedna mše sv. se na něm sloužila buď denně aneb jen v neděli, ostatní kněží neobětovali, ale přijímali. Od 5. století jest více oltářů v kostelích i více mší sv. denně se konalo.

K oběti přinášeli věřící dary, z nichž část byla pro kněze a část pro chudé, všickni pak přijímali pod obojí způsobou; nemocným a uvězněným donášel jáhen Eucharistii pod způsobou chleba. Poustevníci, a v době pronásledování i jiní křesťané, směli nejsv. Svátost doma chovati a sami si ji podávali.

Tajemství víry, zvláště Eucharistie, byla před pohany tajena a tím před možným zneuctěním chráněna. Proto i katechumeni směli býti pouze na poučné části mše sv., a po kázání ku vyzvání jáhna: „Ite missa est“, kostel opouštěli.

2. Křest svatý uděloval dospělým katechumenům slavně biskup ve zvláštních kaplích (baptisteriích) trojím pohroužením v křestní vodě;* těžce nemocní byli křtěni trojím litím nebo pokropením, křest dítek stal se všeobecným od 3. století. Příprava katechumenů ke křtu sv. trvala dvě až tři leta a byli rozděleni ve tři skupiny: slyšící, klečící a vyvolení. Křtilo se ve svatvečery Velikonoc a Letnic, na východě i ve svatvečer Zjevení Páně; po křtu sv. udělovalo se jim sv. bířmování a podávala se Svátost nejsvětější.

Ve svátosti pokání vyznávali se věřící ze všech hříchů, ale za hříchy veřejné, jimiž dali pohoršení, ukládal zpovědník ještě veřejné vyznání a veřejné pokání. Veřejné vyznávání bylo později odstraněno, ale veřejné pokání ukládalo se stále a trvalo za těžké hříchy několik let, ano i celý život. Kajícníci oblékali zvláštní šat, stáli v předsíni chrámové, postili se a jiné kajicné skutky konali. Při zvláštní horlivosti kajcníkův, nebo na přimluvu mučedníkův neb vyznavačů, bývala část nebo celá zbývající pokuta odpouštěna (odpustky).

I ostatní sv. svátosti byly v první církvi udělovány dle ustanovení Ježíše Krista, jak podnes se udělují a přijímány byly s pevnou vírou, že působí milost, kterou Pán Ježíš s každou svátostí spojil.

*) Ještě za Arnošta z Pardubic používalo se v Čechách při křtu svatém trojího ponoření do vody.

3. Dnem Páně byla prvním křesťanům od časů apoštolských neděle, hlavními slavnostmi byly Velikonoce, Letnice a Zjevení Páně, pak dny úmrtí slavných mučedníků, které nazývali „dnem narozenin“ (k životu věčnému).

Mrtvoly ukládali do země na hřbitovech nebo v katakombách, za zemřelé se modlili a za ně obětovali, křížem sebe i jiné žehnati, posty zachovávat, bylo již u prvních křesťanů ustáleným zvykem.

4. **Ctnostný život** prvních křesťanů byl ovocem živé jejich víry. Zevnějškem se od jinověrců nelišili, vyhýbajíc se pouze zaměstnáním a zábavám, které spojeny byly s modloslužbou pohanskou, anebo byly hříšné. Ale ve ctnostech povznesli se křesťané nad schátralé pohanstvo tolik, že budili obdiv. Vrchnostem poddávali se křesťané ochotně, daně platili, věrnost zachovávali, za panovníky se modlili; kde však na nich žádáno něco proti náboženství, tu poslouchali více Boha nežli lidí, tu podstupovali raději smrt, než by Boha zapřeli. Církev pak dbala o mravní bezúhonnost věřících tím, že provinilce přísně trestala (Ananiáš a manželka), zatvrzelé z církve vyločovala.

Mnozí křesťané snažili se dojiti nejvyššího stupně možné dokonalosti; zvolili si dobrovolně ustavičné panictví, mnoho se modlili, postili a mrtvili, nosili jednoduchý šat a nazývali se asketé; žili zpravidla uprostřed příbuzných a spoluobčanů, někde i ve společném domě. Ženy od časů apoštolských skládali v ruce biskupů slib stálého panenství a přijímaly z rukou jeho závoj a jednoduchý šat, aby v modlitbě, práci a posluze nemocným pečovaly o spásu duše a prospěch bližního. Jakmile pak dostalo se církvi svobody seřadují se asketé a panny Bohu zasvěcené v mocné voje řeholníkův a řeholnic.

5. Láska k bližnímu a milosrdenství k ubohým byly nejkrásnějším důkazem živé víry prvních křesťanů. Sami pohané, kteří soucit s bližním považovali za pošetilost, říkali o křesťanech: „Hle, jak se milují, že jeden za druhého hotov jest i život položiti.“ O chudé pečovali zprvu sami apoštolové rozdělujíc jim dary, které věřící pro chudé přinášeli; když pak počet věřících rostl, ustanovili sv. apoštolové jáhny, aby netoliko kázali a křtili, ale také o chudé a opuštěné pečovali. Pro chudé plynuly také dary, které věřící na oltář kladli. Když církev nabyla svobody, měli chudí podíl i na odkazech a nadáních při zřizování klášterů, biskupství a far, pro chudé a nemocné vydržovala církev různé dobročinné ústavy.

Živem učení Kristova, že všickni lidé jsou před Bohem si

rovni, začalo v zemích křesťanských mizeti člověka nedůstojné otroctví. Církev působila na své vyznavače, aby s otrokem zacházeli jako s člověkem, aby mu dali svobodu.

V katakombách dává se pohřbiti křesťanská paní vedle své otrokyně, na oltář postaven jest otrok-mučedník a církev se k němu modlí, jako k mocnému orodovníku u Boha, bývalý otrok postoupil i za biskupa nebo papeže.*)

Náboženství Kristovo osvobodilo i ženu pohanskou z nedůstojného jejího postavení, vrátilo jí práva v rodině a na dítky.

14. Císař Konstantin Veliký a jeho nástupci.

1. Císař římský Konstantin Veliký dal církvi katolické r. 313 svobodu a mír.

Dioklecián rozdělil celou říši na východní a západní. V západní části říše provincií Gallii a Britanii spravoval Konstancius Chlorus, a po jeho smrti prohlášen syn Konstantin za císaře celého západu. Otec i syn, ač pohané, byli křesťanům nakloněni a nepronásledovali jich. V Římě pak povstal proti Konstantinovi soupeř Maxencius, a došlo mezi oběma k boji. Na pochodu vojska proti Římu spatřil Konstantin a jeho průvod ohnivý kříž nad zapadajícím sluncem s nápisem: „V tomto z vítězíš!“ V noci pak dal mu Kristus Pán rozkaz, aby s tímto znamením, vztyčeným na praporech, do boje táhl. V důvěře v zaslíbení Kristovo pustil se Konstantin u Říma s mocnějším soupeřem v boj a slavně zvítězil. Z vděčnosti a z přesvědčení, že pohanství se přežilo, vydal Konstantin v *Miláně edikt* (zákon) r. 313, jímž dovoleno bylo křesťanům víru svobodně vyznávat, a navráceny jim statky a chrámy, jež jim byly v době pronásledování odňaty.

Tento edikt vešel v platnost i ve východní části římské říše, neboť Konstantin (r. 324) obě části její opět pod svým žezlem spojil.

2. Konstantin byl o pravdě křesťanského náboženství přesvědčen, proto hleděl svými zákony církev upevniti a rozšířiti, hleděl, aby duchem křesťanským provanuto bylo i zákonodárství světské a tím chtěl svoji říši povznésti. Biskupům dal jistá práva i v soudnictví světském, kněze osvobodil od služby veřejné a daní, na státní přední úřady povolával křesťany, chrámům křesťanským dal právo asyly***) a dovolil, aby mohly přijímati odkazy. Sám vystavěl více chrámů, zvláště nad hroby sv. Petra a Pavla, a pro den Páně křesťanů přikázal nedělní klid. Kon-

*) Snad papež Kalixt († 222).

**) Dle práva asyly (útočiště) chránila posvátná místa vinníka před násilným zjetím a trestem.

stantin zakázal trest smrti na kříži, otrokům vpalovati na čelo potupné znamení, dítky prodávati a pohazovati, zakázal pohanské slavnosti spojené s nemravnostmi.

Pro zásluhy, jichž si zjednal Konstantin o říši a církev, přísluší mu přímí „Veliký“; Řekové a Rusové uctívají jej jako svěťce. Roku 330 přeložil Konstantin sídlo svého dvoru z Říma do města Byzance, které se po něm nazývá Konstantinopol a slovansky Cařihrad. Konstantin dal se pokřtiti den před svojí smrtí r. 337.

Sv. Helena, matka Konstantinova, starala se o stavbu křesťanských chrámů. V Jerusalemě dala místo smrti Páně očistiti od pohanských soch, dala hledati hrob Páně, který pohané zemí zasypali; objevila jeskyni hrobu a našla v zemi ještě i kříž Páně, hřeby a nápis. Jedna část sv. kříže uložena byla v Jerusalemě ve chrámě nad hrobem Páně vystavěném, druhá část dána do chrámu Sv. kříže v Římě, třetí část přišla do Cařihradu. Částička sv. kříže pěči Karla IV. zasazena byla i do korunovačního kříže českých králů.

3. Poslední veliký boj proti křesťanství podstoupilo pohanství za císaře *Juliána*, který jako synovec Konstantinův nastoupil na trůn po smrti jeho synů. Julián byl sice křesťanský vychován, ale četbou pohanských spisů připravil se o víru. Po nastoupení císařství od víry odpadl, proto má přímí „Odpadlík“, a snažil se obnoviti staré pohanství. Krve křesťanů sice mnoho neprolil, neboť byl přesvědčen o marnosti toho prostředku, ale potlačoval církev tím, že z úřadů státních odstranil „Galilejské“ (tak nazýval křesťany), zrušil jejich práva a výsady, zakázal jim vyučovati. Také vyzval židy, aby chrám jerusalemský znovu stavěli a podporovali je; ale plameny ze země vyšlehající překazily úmysl jejich. Když v bitvě s Peršany padl smrtelně zraněn, zvolal prý umíraje: „Zvítězil jsi, Galilejský!“ († 363) To byl také poslední výkřik umírajícího pohanství v říši římské, které se již vzkřísiti nedalo.

Všickni následující císařové římské byli již křesťany a císař Theodosius I. († 395) pohanství zakázal. Modloslužba pohanská zanikla, ale pohanské mravy a zvyky trvaly dále u těch, kteří bez vnitřního přesvědčení do církve vstupovali.

15. Řehole. Benediktini. Kanovníci.

1. Slova Pána Ježíše k mladíkovi, tážícímu se po prostředku k dokonalosti: „Jdi, prodej, co máš a dej chudým, a budeš míti poklad v nebi; a pojď a následuj mne“ nalezla mezi křesťany mnoho následovníkův. Opustili majetek a přátele, odebrali se do pustin, aby v samotě, v modlitbě a práci, v postech a rozjímá-

ních pečovali o duši. Tak se zalidnily pouště egyptské zvláště od času pronásledování Deciova. Když pak nebezpečí minula, nevrátili se více v domovy, ale zůstali stále v pustině buď jako poustevníci, anebo ve společných osadách, každý ve své chyši.

Jako poustevník proslul *sv. Pavel* († 340), který na poušti žil přes 90 let. *Sv. Šimon* žil u Antiochie na vysokém sloupu 37 let († 420), těše se vážnosti jako kazatel a rádce lidu. Poustevníci později z lesů a pustin většinou zmizeli dávajíc přednost životu společnému v řeholích.

Vůdcem těch, kteří žili na poušti v osadách, zvaných *laury*, byl *sv. Antonín Veliký* († 356). Kolem jeho jeskyně povstala řada chatrčí na způsob tábora, a obyvatelé jejich cvičili se v dokonalosti slovem a příkladem svého vůdce, ale závazných pravidel neměli. Toto dílo *sv. Antonína* rozšířilo se po Egyptě, Palestině a Syrii.

2. **Život řeholní** založil současník *Antonínův sv. Pachomius* tím, že sestavil pro své žáky *řeholi*, t. j. pravidla společného života a zavázal je slibem k jich zachování. Dle těchto pravidel bydleli *řeholníci* či *mnichové* ve společném domě — *v klášteře* — (dům oddělený od světa), poslouchali zvoleného představeného — *opata* (otce), zachovávali tři evangelické rady, konali modlitby, rozjímání a práce, oblékali zvláštní šat; z výtěžku práce podporovali chudinu. Kněží bylo mezi nimi jenom tolik, kolik bylo třeba ke konání bohoslužby. Podobně byla zřízena řehole pro ženy a jejich představená slula *abatyšé*.

Kláštéry rozšiřoval na východě *sv. Basil* († 379), dle něhož se nazývají *mnichové basiliáni**, na západě *sv. biskupové Ambrož* († 397) a *Martin*, pak tvůrce nové řehole *sv. Benedikt*.

3. **Sv. Benedikt** († 543) byl opat a zakladatel řádu benediktinského. Pocházel z Nursie v Itálii a zářil od mladosti zbožností a čistotou. Hříšný život spolužáků v Římě se mu tak zprotivil, že utekl do hor a tři léta oddával se v nepřístupné jeskyni životu askety, podporován jsa jistým mnichem. Později přidružil se k Benediktu více stejně smýšlejících mužů a on pro svoji družinu založil klášter na hoře *Kasino***), který stal se kolébkou řádu benediktinského, a sestavil tak důmyslná pravidla života řeholního, že od všech klášterů západních byla přijata a zůstala jediná na západě od století 6. do 13. Sestra jeho *sv. Školastika* byla abatyší kláštera ženského.

*) Basiliáni jsou v Podkarpatské Rusi.

***) Monte Cassino u Neapole.

4. Z mateřského kláštera hory *Kasínské* rozšířili se benediktini do všech zemí evropských a všude pracovali k duchovnímu i tělesnému prospěchu národů, byli dobrodinci krajů a zakladatelé četných nynějších měst a dědin.

Kláštéry benediktinské byly štěpnice pravé víry a zbožnosti; řeholníci pečovali o své posvěcení i o věčnou spásu bližních. Obohatili církev více než 5000 svatých a blahoslavených, dali jí mnoho papežů a kardinálů, přemnoho biskupů. Jako misionáři pravé víry vnikali i do odlehlých pustin, kde sotva pastýři a lovci sídlili, aby jim přinesli spásu a křesťanskou vzdělanost.

Kláštéry *sv. Benedikta* byly školami vzdělanosti a umění; tam byly školy pro vzdělání kněží a mnichů, pak vnější školy pro lid; tam se pěstovalo při budování četných chrámů a klášterů stavitelství, maličství, sochařství, mezi mnichy byli vynikající spisovatelé, lékaři a znalci posvátného zpěvu. V bohatých klášteřích zakládaly se knihovny a opisovaly se pilně díla starých spisovatelů a svatých otců, a tak se nám zachovaly vzácné památky starověké literatury pohanské i křesťanské.

Řeholníci *sv. Benedikta* byli učitelé zemědělství a řemesel; mítili lesy a proměňovali je v úrodné nivy, zavodňovali vyprahlé planiny, vysušovali močály, stavěli cesty, mosty, zakládali vinice, štěpnice, mlýny, rybníky, dolovali a řemesla provozovali.

Kláštéry benediktinské byly útočštěm chudých a opuštěných, neboť slyly lačné, přijímaly počestné, zřizovaly útulny, nemocnice a chudobince. Jen Bohu známo jest, co synové *sv. Benedikta* ke cti a slávě Boží, ve prospěch církve, k věčnému i časnému blahu lidstva vykonali.

5. Také biskupové zavazovali duchovní při katedrálním kostele k společnému životu dle zvláštních pravidel, kánonů zvaných. Měli společný dům, modlitby a stůl, a každý vykonával práce, které jeho svěcení příslušely. Od mnichů se lišili, že neskládali slibů a mohli mít vlastní majetek. Tito duchovní nazývali se **kanovníci**, a celý sbor měl jméno *kapitola*, protože se de denně při shromáždění všech četala kapitola (článek) z jejich pravidel. Skoro u všech kostelů biskupských povstaly kapitoly katedrální; které pak povstaly u jiných kostelů, nazývali se kolegiátní. Při každé kapitole byla zřízena i škola, na níž vyučovali kanovníci a podávali vyšší vzdělání.

Nyní jsou kanovníci řeholní se sliby, jako jsou členové řádu *augustiniánů* a *premonstrátů*, pak ze světského duchovenstva kanovníci beze slibů buď kolegiátní, nebo katedrální a metropolitní; kapitoly obou posledních tvoří sbory rádců biskupa nebo metropolitny. Kolegiátní kapitoly*) jsou na *Vyšehradě* a při chrámu *Všech Svatých* v Praze, ve *Staré Boleslavi*, v *Kroměříži*. V čele kapitoly jest probošt s děkanem.

*) Koncem 12. století bylo v Čechách 9 kolegiátních kapitol.

16. Péče církve o neporušenost víry.

1. Pán Ježíš svěřil své božské učení katolické církvi, aby je čisté a neporušené po všechny věky zachovala, hlásala a vykládala, a k tomu úkolu propůjčil jí dar neomylnosti; věřící pak napomínal, aby církve poslouchali a falešných proroků, kteří mezi pšenici pravdy rozsévati budou koutkol bludu, se varovali. Mezi křesťany povstali skutečně nepraví učitelé, kteří z nedostatku pokory a oddanosti k církvi počali své bludné domněnky vydávati za pravdu Kristovu, je rozšiřovali a tvrdošjně zastávali a nazýváni byli bludaři neb kacíři. Bludně učili o nejsvět. Trojici, o důstojnosti Pána Ježíše, o Duchu Svatém, o hříchu dědičném a j.

Největší škody a utrpení způsobil církvi *blud ariánský*. Ctižádostivý kněz v Alexandrii jménem Arius († 336) počal bludně učit, že Syn Boží není Otci roven a s ním věčný, nýbrž že byl od Otce stvořen z něčeho před ostatními tvory a za Syna přijat. Ariův biud se velmi rozšířil, i císař Konstancius, syn Konstantina Velikého, jej mocí a násilím zastával; ale církve, jako strážkyně pravdy Kristovy, jej zavrhl a blud vymizel. U Gotů, Vandalů a Longobardů udržovalo se ariánství až do 7. století, kdy zaniklo úplně.

2. Ve všech dobách potírala církve kacířstva neomylnými výroky, jimiž bludy zavrhl a zjevenou pravdu dle Písma sv. a ústního podání (tradice) přesně stanovila a vymezila. Tyto neomylné výroky za přispění Ducha Svatého pronáší papež spolu s biskupy, anebo papež sám, když jako nejvyšší učitel a pastýř o víře a mravech činí rozhodnutí pro celou církve.

Shromáždění biskupů celé církve s papežem jmenuje se **církevní sněm obecní** (koncil). Papež jej svolává, sám neb svým splnomocněným zástupcem jemu předsedá, usnesení jeho potvrzuje, a tím se usnesení sněmu stávají závazným zákonem pro každého křesťana.

Obecných sněmů bylo 20. První byl v Nicei r. 325 u přítomnosti 318 biskupů, z nichž mnozí vynikali darem zázraků, na mnohých byly známky přestálých utrpení za posledního pronásledování (sv. Mikuláš). Sněm rozhodl proti ariánům, že Syn Boží jest s Otcem jedné podstaty a rozhodl spory o slavení Velikonoc. Arius stížen klatbou, poslán do vyhnanství, spisy jeho spáleny. Druhý obecní sněm byl v Cařihradě r. 381 a proti bludům o Duchu Svatém stanovil, že Duch Svatý jest s Otcem i Synem stejné podstaty. Clánky víry na těchto sněmech vymezené vloženy jsou do vyznání víry *Niceo-cařihradského*, které se při mši sv. (Kredo) říká. Předposlední sněm

byl v Tridentě (1546—1563) a odsoudil bludy protestantské, poslední byl v sídle papežově ve Vatikáně (1869—1870) a prohlásil neomylnost papežovu.

Částečné sněmy (synody diecesní a provinciální) svolává biskup neb metropolita, a dávají nařízení kázeňská pro křesťany jejich pravomocí podřízené.

3. V bojích proti bludům používala církve také učenosti svatých spisovatelů, zvaných **církevní otcové a učitelé**. Čestným názvem doktorů (učitelů) církevních poctila církve i v novější době některé spisovatele vynikající svatostí a učeností. Spisy sv. otců církevních z prvních dob mají pro víru velikou důležitost, neboť jest v nich obsažena i tradice a popis náboženského života prvních křesťanů, čímž bludaři jsou usvědčovani z nepravdy, a věřící poznávají, že mají tutéž víru, jaká byla v prvních stoletích církve.

Dle počtu evangelii dává církve jméno učitelů církevních ve starověku křesťanském čtyřem svatým učencům na západě: *Ambrož, Augustin, Jeronym, Řehoř Veliký* a čtyřem na východě: *Atanáš, Basil, Řehoř Naziánský a Jan Zlatoústý*.

4. **Sv. Ambrož** († 397), zprvu místodržitel, pak biskup v Miláně. Hájil víru proti ariánům, císaře Theodosia přivedl k veřejnému pokání za to, že v prehlivosti dal v Soluni 7000 lidí pobíti; výtečnými kázáními dokonil obrácení sv. Augustina a naklonil na sta žen k panenskému životu. Dům jeho byl otevřen všem potřebným, na vysvobození zajatých obětoval i posvátné nádoby. Zanechal četné spisy a hymny, ale chvalo zpěv „Te Deum“ se mu neprávem připisuje.

Sv. Augustin († 430), profesor řečnictví v Miláně, pak biskup v Hippo.*) V mládí přidržel se bludařů a hříšných rozkoší. Ale modlitbou matky sv. Moniky, četbou Písma sv., kázáními sv. Ambrože poznal pravdu Kristovu a dal se pokřtít. Pracoval pak pro církve slovem i pérem. Byl neučenější mezi západními otci a kladivem na bludaře. Celé učení křesťanské jasně vyjádřil, vědecky sestavil a důkladně odůvodnil. Z jeho spisů nejpamátelnější jsou: „O městě Božím“ a „Vyznání“.***) Od něho jest výrok: „Pro sebe stvořil jsi nás, Bože, a nepokojné jest srdce naše, dokud v tobě nespočívá.“ Se svými kněžimi žil dle společných pravidel, která se stala později základem řehole augustiniánů a j.

Sv. Jeronym († 420), rodem z Dalmácie, pro učenost byl ustanoven tajemníkem papežovým, potom se trvale usídlil v Betlemě a překládal asi po 15 let Písmo sv. Starého Zákona na jazyk latinský; starší latinský překlad Nového Zákona přehlédl a opravil. Tento překlad Písma sv. byl pak vše-

*) Nyní Bona v severní Africe.

***) Přeloženy jsou do českého jazyka.

obecně užíván a dostal jméno Vulgata, t. j. překlad obecně rozšířený a církví schválený.

Sv. Řehoř Veliký († 604), papež, proslavil se dobročinností velikou, pěstěním zpěvu při bohoslužbě (gregoriánský chorál); nynější misál jest v hlavních částech od něho upraven.

5. **Sv. Aтанáš** († 373), patriarcha v Alexandrii, byl duší sněmu nicejského a ohnivou výmluvností hájil víru. Proto byl od ariánů nenáviděn, pětkrát vypověděn, několik měsíců skrývali se musil před jejich úklady v hrůbce otcově.

Sv. Basil († 379), přijímám „Veliký“, pro neohrožené hájení víry a učinnost. Byl metropolitou v Cesarei.*) Sv. Basil zaváděl řeholní život na východě dle pravidel jim sestavených.

Sv. Řehoř Naziánský († 390), patriarcha v Cařihradě a Basiliův důvěrný přítel a spolubojovník za neporušenost víry.

Sv. Jan Zlatoústý (Chrysostom † 407), zvaný tak pro výmluvnost; jako patriarcha v Cařihradě neohroženě vystupoval proti zločádům a proto stižen byl vyhnáním, ve kterém zemřel.

17. Stěhování národů. Pokřtění Germánů.

1. V národech Evropy povstalo ve století 4. a 5. neobyčejné hnutí, které děsilo křesťany hrůzou a vyvolalo převraty tak mocné, že mnozí očekávali konec světa. Národové opouštěli svá sídla a stěhovali se do jiných zemí, jejich obyvatelé si podmaňující a vytiskující, bývalou svoji vlast opět jiným ponechávajíce.

Germáni (němečtí národové) obývali v zemi od Rýna a Dunaje k Baltskému moři, majíce na západ za Rýnem a na jih za Dunajem sousedem říši římskou, na východ národy slovanské. Různí kmenové Germánů vyvrátili r. 476 říši římskou a na jejich troskách založili ve všech zemích západu království nová. V severní Gallii založili Frankové říši franckou, největší ze všech říši germánských. Ve Velké Británii založili Anglové a Sasové říši anglosaskou. V Itálii byla říše ostrogotská a pak longobardská, v jižní Gallii a Hispanii říše visigotská.**) Vražděním a loupežím proslulí Vandalové založili svoji říši v sev. Africe. Řím sám byl při řádění Hunů a Vandalů jen papežem **Lvem Velikým** od zkázy zachráněn.

*) V Kapadocii (Malá Asie).

***) V některých těchto říších smísili se Germáni s původním obyvatelstvem tak, že se přiučili i jejich latinskému jazyku a smísili jej se svojí řečí. Tim splynutím národů a jazyků vznikli noví národové, kteří slují společně národové románské; jsou to: Francouzové, Španělé a Italiáni nebo Vlachové.

Attila, král divokých Hunů, zvaný „bič Boží“, položil se táborem u řeky Pádu. K Římu měl cestu otevřenou, neboť císař se uzavřel v Raveně. Na prosby ustrašených Římanů chopil se papež Lev berly a provázen duchovenstvem odebral se r. 452 do ležení Attily a bez bázně předstoupil před krále. Velebný zjev papežův, mocná jeho slova zastrašila Attilu; spatřil prý za papežem postavy sv. Petra a Pavla. Attila odtáhl se slibem míru, a Itálie jásala a velebila papeže, neboť záhuba její byla odvrácena a Řím zachráněn. — Za málo let opět král Vandalů Genserich, „nový vlk severu“, zuřil pomstou, aby Řím proměnil ve zříceniny. Ale k prosbám papeže Lva slibuje, že bude života Římanů šetřeno, město nebude spáleno, zajatci nebudou mučeni.

2. Stěhování národů pohanských*) a nevzdělaných utrpěla církev v některých zemích veliké škody, blahodárná činnost její byla přerušena, místy zcela i potlačena. Ale i prospěch z něho byl, že oněm národům dostalo se příležitosti dříve se s věrou křesťanskou seznámiti. Jakoby na zavolání Boží proudili tu národové k světlu Kristovu. V zemích, kde náboženství bylo již rozšířeno, přijali přistěhovalci víru od kněžístva a lidu domácího, do ostatních zemí germánských vysílala církev misionáře, obyčejně benediktiny, kteří tyto národy k víře a vzdělanosti křesťanské přivedli a jejich apoštoly se stali.

3. Přední apoštolové národů germánských jsou:

Sv. Bonifác († 754) kázal v 8. století s četnými benediktiny z Anglie v zemích nynějšího Německa s takovým požehnáním Božím, že z jeho působení povstala metropole v Mohuči a 13 biskupství. Z četných benediktinských klášterů, jim založených, nejznamenitější byl ve Fuldě, neboť se stal kolébkou věd a umění pro celý národ německý. Metropolita Bonifác došel koruny mučednické, když birmoval na víru obrácené Frisy (Nizozemí).

Sv. Severin († 482) působil za stěhování národů v krajích rakouských Alp. Zastával se utiskovaného lidu před krutostí přistěhovalců, tyto pak získával Kristu. Darem prorokování zachránil mnoho měst od záhuby, obyvatelé od smrti. Jeho rady vyhledávali králové, jeho domluvy báli se náčelníci divokých hord.

Sv. Havel († 646) působil u Bodamského jezera a založil znamenitý klášter Svatohavelský, který se stal kolébkou křesťanství okolních krajů a jižního Německa.

4. **Sv. Patrik** († 461) jest apoštol Irsku. Na sklonku života viděl skoro celou zemi křesťanskou, posetou kláštery, kostely a školami, řízenou několika biskupy. Počet osob, které v Irsku jako svaté prosluly a uctívány jsou, dostoupil hned v prvních dobách několika set, takže Irsko „ostrovem svatých“ nazýváno bylo.

5. **Sv. opat Augustin** († 604) se 40 benediktiny, byl apoštol Anglie. Do konce 7. století byla celá země křesťanskou. Náboženskou horlivost pokřtěných ukazuje, že v 7. a 8. století

*) Vyjímajíc Goty, kteří poznali křesťanství na východě od zajatců.

30 osob královského rodu v odloučenosti od světa pečovalo o spásu duše. Anglie a Irsko staly se semeništěm horlivých misionářů pro pevninu.

6. **Frankové**, kteří se do římské Gallie přistěhovali, poznali víru Kristovu od usedlých tam křesťanů. Mocným příkladem na ně působil křest vůdce a krále jejich Chlodvíka, který měl za manželku sv. Klotildu. Když ve válce proti Allemanům obrátil se o pomoc k Bohu křesťanů a zvítězil, dal se dle slibu i s družinou pokřtít v Remeši od biskupa sv. Remigia r. 496. Chlodvík sídlil v Paříži, z říše jeho povstal mocný katolický stát,^{*)} který byl oporou církve.

Do Hispanie římské přistěhovali se Gotové, kteří sice již křesťany byli, ale zastávali se bludu ariánského. Po mnohých sporech s katolíky odřekli se bludu v Toledě r. 589 přičiněním sv. Leandra, arcibiskupa sevillského a vstoupili do jednoty s církví.

V Itálii přistěhovalci Gotové a pak Longobardové byli také z větší části oddáni ariánství a katolíci mnoho od nich trpěli až do 7. století, kdy blud vymizel.

Apoštolem národů severních v Dánsku a Skandinávii byl benediktn sv. Ansgar, od r. 834 arcibiskup v Hamburku.

18. Mahomed a rozšíření islamu.

1. Země východní byly hlavní působiště sv. apoštolů. Přední Asie měla četná biskupská sídla, která založili sv. apoštolové neb jejich žáci. Podobnou horlivostí pracovali tam i jejich nástupci, vynikající učeností a svatostí. Egypt s hlavním městem Alexandrií byl perlou katolické církve; tam bylo mnoho kostelů, slavná škola katolická, patriarchovi podřízeno bylo 100 biskupů; tam bylo nejvíce asketů a poustevníků, tam byla kolébka života dle řehole. Severní Afrika v 5. stol. měla 570 biskupů a dala církvi největšího učence sv. Augustina. Arabie byla z valné části křesťanská, a někteří náčelníci kmenů tamních vzývali Krista.

Veliké nebezpečí vzešlo v zemích východních katolické církvi z bludů tam hojně šířených, záhubu církve na celé věky připravil tam Mahomed a jeho nauka.

2. **Mahomed** byl kupcem v arabském městě Mekce. Sňatkem se stal bohatcem, mnoho cestoval a poznal tím křesťanství a židovství. Modloslužba jeho krajanů se mu zošklivila a umínil si dáti jim náboženství lepší. Dle poznanych náboženství a svých výmyslů sestavil nauku a vystoupil s ní jako prorok od Boha poslaný. Ale v Mekce jeho poslání nevěřili a proto se Mahomed uchýlil r. 622 do Mediny (= Město prorokovo). Tento útek sluje

^{*)} Za nástupců krále Chlodvíka sáhal od Pyrenejí až k Šumavě.

hedžra a jest počátkem letopočtu mahomedánského. V Medině nalezl mnohé přívržence, s jejichž pomocí si celou krajinu podrobil a ku přijetí své nauky přinutil.

Nauka Mahomedova sluje *islam*, vyznavači její *moslemini*, nejvyšší představený (duchovní i světský) jest kalif.

Islam jest napsán v knize, zvané koran, pobožnosti koná imám v modlitebně, zvané mešita, opatřené štíhlou věží, minaretem. V klášteřích jsou dervišové, dnem Páně jest pátek, znakem půlměsíc.

3. Islam ukládá věřiti, že jest jeden Bůh (Alláh) a Mahomed jeho nejvyšší a poslední prorok; Adam, Noe, Abraham, Mojžiš a Ježíš jsou proroci menší. Každý člověk jest podroben nezměnitelnému osudu, který mu předem jest určen. Po vzkříšení těla a soudu bude věřící moslemín v ráji plném smyslných požitků a rozkoší, bude obsluhován rajskými bytostmi, které mu podávají budou nejlepší pokrmy a nápoje; ráj má osm oddělení nebo zahrad a v každé dostane se bohobojným odměny dle velikosti jejich zásluh. Peklo má sedm oddělení a jest pro jinověrce a bezbožné moslemíny; avšak tito budou po tisíciletích na přímluvu Mahomeda z pekla vysvobozeni a do ráje uvedeni.

Islam ukládá konati modlitbu pětkrát denně, půst v měsíci ramadanu, almužnu, obřadné umývání (před modlitbou), pout do Mekky aspoň jednou v životě a boj proti nevěřícím.

Islam zakazuje požívání vína a vepřového masa, uctívání obrazů a soch, lichvu a vraždu souvěrce; dovoluje mnohoženství,^{*)} otroctví, krevní pomstu a všeliké ukrutnosti proti jinověrcům, kteří mají býti vyhubeni.

4. Takové učení bez lásky k bližnímu, plné nenávisti, krutosti a smyslných rozkoší nemůže býti pravým náboženstvím, ale surovému lidu v Arabii se líbilo, přijímal je a rozšiřoval násilím a mečem. „Uvěř nebo zemři“ bylo Arabům heslem v bojích zvláště proti křesťanům. Tím se stalo, že se islam tolik rozšířil v Asii a v Africe. Kde setkal se s křesťany, podmanil si je, stále ve víře povraždil a církev obyčejně zničil. V Egyptě bylo ve dvou letech (1012—14) tisíc kostelů a klášterů zbořeno. Tím skoro zcela přestalo křesťanské náboženství v Přední Asii, Arabii, Egyptě a severní Africe. Teprve po staletích byl přístup katolickým misionářům do zemí těch opět dovolen, a církev tam na novo počala vykonávati své božské poslání.

I do Evropy tlačil se islam a panství Arabů. V 8. století vyvrátili Arabové ve Španělech říši Visigotů a založili tam říši maurskou a zamýšleli podmaniti Evropu. Tomu zabránil vladař říše francké Karel Martel, poraziv je roku 732. Ze Španěl byli Maurové vypuzeni dobytím jejich Granady r. 1492. Církev ve Španělech za vlády Maurů zničena nebyla, ale mnoho trpěla. Po pádu Granady se Maurové jednak vystěhovali do Afriky, jednak přijali křest.

Později chtěl islam do Evropy proniknouti přes Balkán, kde křesťanství národové r. 1053 od katolické církve se odštěpili a patriarchu cařihradského za

^{*)} Dle koranu žena není rovna muži, jest nižší tvor, jest určena k službě muži, svého pána, a jest jeho majetkem; vzdělání není pro ženy.

hlavu církve na východě uznávali. Mahomedánští Turci podmanili si slovanská království na Balkáně, r. 1453 dobyli Cařihradu a konec učinili císařství východořímskému čili byzantskému. Nádherný chrám Sofie a jiné chrámy proměnili v mešity a zaváděli islam. Pak z velké části opanovali Uhry, dvakrát bez úspěchu obléhali Vídeň a po dvě stě let byli postrachem Evropy. Statečností vojsk rakouských a polských (král Jan Sobieski) byla síla jejich u Vídně r. 1683 zlomena, byli nuceni Uhry vydati; v 19. století po mnohých bojích a po válce světové vrátili i národům balkánským svobodu. — Moslemínů se čítá asi 200 milionů.

V bojích s Turky vyzývali křesťané zvláště Pannu Marii jako „Pomočnici křesťanů“. Z vděčnosti za vítězství nad Turky zavedena památka Jména Panny Marie a Růžencové Panny Marie.

19. Církevní stát. Karel Veliký.

1. Církevní stát bylo území, ve kterém papež byl králem. K církevnímu státu náležely kraje Itálie kolem Říma, odtud k moři Adrijskému a k řece Pádu.*) Církevní stát povstal takto:

Od času Konstantina Vel. nabývala církev darováním a odkazy v Římě a v Itálii četných statků, ze kterých se hradila stále rostoucí vydání na potřeby náboženské. Kolem roku 600 byl majetek církve tak veliký, že byla církev největším statkářem Itálie. Správcem jeho byl papež a majetek nazýván **dědictví sv. Petra**.

Vedle majetku nabýval papež stále většího vlivu. Císař sídlil v Cařihradě a nebyl oblíben, protože se o poddané v Itálii nestaral. Papež však ujímal se utiskovaných, staral se o všechny, za stěhování národů zachránil Řím od zkázy. Proto lid v papeži uznával nejen svého duchovního pastýře a dobrodince, ale i svého pána a vladaře. Přání lidu, aby papež byl i za panovníka prohlášen, stalo se skutkem, když král longobardský Aistulf, zmocniv se území císařova, ohrožoval Řím a majetek i svobodu papeže. Když byl papež marně volal o pomoc císaře byzantského, obrátil se s prosbou ke králi franckému *Pipinu Krátkému*. Ten Aistulfa porazil a krajiny jemu odňaté daroval ve vlastní cti papeži Štěpánu III. a jeho nástupcům pod jménem dědictví sv. Petra r. 755. To potvrdil a rozmnožil syn a nástupce Pipinův král *Karel Veliký*, když Longobardy opět porazil a tím konec učinil vládě jejich v Itálii. Císař byzantský po čase církevní stát uznal.

Tak se stal papež nezávislým vladařem a mohl svůj pastýřský úřad zastávat s úplnou svobodou; slovo jeho nabylo u knížat větší váhy, kdykoli bylo třeba káráti jejich svévoli a nespravedlnosti.

Církevní stát byl papeži odňat r. 1870, kdy byl připojen ke spojené Itálii a Řím prohlášen jejím hlavním městem.

*) Byl to zbytek území byzantských císařů.

2. **Karel Veliký**, král mocné říše francké, byl upřímný syn katolické církve a věrný ochránce papežů. Horlivě pracoval ve své říši na dokončení díla sv. Bonifáce. Zakládal kostely a kláštery, zřizoval školy a povolával z Anglie a Itálie do země učené kněze a mnichy, aby se lidu dostalo potřebného vzdělání. U svého dvora zřídil zvláštní školu (palatina = dvorská) pro vyšší vzdělání svých dětí a jiných vůbec. Pečoval o zvelebení služeb Božích, pěstoval církevní zpěv, zaváděl varhany, zvony a kostelní malbu. Do zemí pohanských vysílal misionáře a sám ve zbožnosti byl příkladem.

Mezi Rýnem a Labem obýval germánský národ Sasů, kteří říši franckou loupežnými vpády znepokojovali. Karel nabyt přesvědčení, že od Sasů nebude pokoje, leč úplným jejich podmaněním a pokřtěním. Bojoval proti nim 33 let a podrobil si je, založil mezi nimi biskupství a tak je ke křtu přinutil. Tím ovšem porušil křesťanskou zásadu o dobrovolném přijetí křtu. Karel rozšířil svoji moc také nad Charváty; podmanění Čechů a Moravanů se mu nepodařilo, leč že donutil Čechy k poplatku.

3. Karel byl zvláštní ochránce papeže. Dvakrát spěchal s vojskem papeži na pomoc: po prvé, aby chránil církevní stát proti Longobardům, po druhé, aby papeže vysvobodil z rukou vzbuřencův.

Aby tak vydatná pomoc říše francké byla církvi trvale pojištěna, korunoval papež Lev III. r. 800 *Karla Velikého na císaře římského*. Císař římský měl býti první z křesťanských knížat na západě a hlavou jejich ve věcech světských, jako byl papež hlavou ve věcech duchovních. Zároveň měl býti císař ochráncem a podporovatelem církve. Karel Vel. zemřel r. 814 a pochován v Cáchách.

Důstojnost císařů římských trvala 1006 let a byla hlavně v panovníckých domech králů německých a císařů rodu Habsburského. Karel IV., král český, byl spolu císařem římským. Císař František II. r. 1806 složil korunu císaře římského a přijal název císaře rakouského.

Říše Karlova byla r. 843 rozdělena na říši francouzskou, německou a italskou. Karel Veliký uctívá se v některých krajinách francouzských a německých (Cáchy) jako blahoslavený.

Oddíl II.

Doba od století devátého až na naše časy.

20. Pokřtění Moravanů. Svatí Cyril a Metoděj.

1. Východní Evropa od moře Baltského až k Jaderskému byla po stěhování národů osídlena Slovany. Z národů těch zajiňují nás nejvíce naši předkové Čechoslované, kteří obývali v zemích naší Československé republiky.

První hlasatelé víry křesťanské mezi Čechoslovany byli od doby Karla Velikého misionáři ze Solnohradu, Pasova a Řezna, kdež byla sídla metropolitů a biskupů bavorských. Ale působení německých kněží potkalo se u Čechoslovanů s malým zdarem, protože kázali jazykem cizím, a lid neměl k nim důvěry, neboť Němci s vírou snažili se šířit i své panství.

Moravané*) za knížete Mojžíra (do r. 846) měli křesťanské kostely v Olomouci, Brně a na Velehradě. Křesťanů byl tu značný počet, ale o Mojžírovi není to zjištěno. V Nitře byl posvěcen první kostelík asi r. 836. V Panonii byly kolem r. 856 asi 32 kostely a četné ústavy duchovní. V těchto chrámech konaly se služby Boží obřadem a jazykem latinským. Z Čechů dalo se pokřtít čtrnácte lechů s družinami na dvoře krále Ludvíka v Řezně r. 845; v době té není zaznamenán v Čechách žádný křesťanský chrám, žádné jméno misionáře z Němec se neuvádí.

Čechy, Morava a Panonie byly tehdy země misijní, proto nebyly připojeny k žádné diecesi, a každý sousední biskup měl právo posílat sem své misionáře.

Takový byl stav náboženství katolického u našich předků Čechoslovanů před příchodem vlastních apoštolů jejich sv. bratří ze Soluně.

2. Sv. Cyril a Metoděj byli rodem Řekové ze Soluně. Otec byl velitel vojska. Metoděj se stal císařským správcem jedné slovanské krajiny, Cyril (zprvu se jmenoval Konstantin)

*) Moravané, s nimiž, jak se zdá, tvořili Slované, sídlící na Slovensku a v Panonii, jeden národ, zabírali v 5. a 6. století nynější Moravu, Slovensko a Dolní Rakousy až k Dunaji; Dolní Panonie byla na pravém břehu Dunaje.

proslavil se učeností v Cařihradě. Oba však odebrali se do kláštera a stali se kněžími.

Z kláštera povolala je Prozřetelnost k práci apoštolské mezi pohany. Nejprve kázali Kozárům.*) Na Krimu nalezl sv. Cyril ostatky sv. papeže Klimenta, který tam kolem r. 100 byl umučen. Svaté ostatky pak s sebou nosil, ke cti sv. Klimenta chrámy a kaple zakládal a konečně je v Římě papeži odevzdal. Poslání sv. bratří se u Kozárů zdařilo, král i velmožové přijali křest. Zanechavše tam soudruhy, aby v díle jejich pokračovali, vrátili se do Cařihradu.

3. Od r. 863 kázali sv. Cyril a Metoděj na Moravě a v zemích okolních Slovanů.

Kníže velkomoravský Rostislav († 870), učiniv říši svoji nezávislou na králi Ludvíku, přímým Němci, chtěl mít i církve nezávislou na biskupech německých. Proto žádal o misionáře znalé jazyka slovanského v Římě, kdež jich nebylo, pak v Cařihradě. Císař Michal III. uznal za nejschopnější k dílu tomu naše sv. bratry. Cyril vymyslel pro jazyk slovanský zvláštní písmo,**) s bratrem přeložili některé části Pisma sv.***) a bohoslužebné knihy do jazyka slovanského a vydali se do sídla Rostislavova na Velehrad s několika mnichy pomocníky.

Od knížete i lidu s velikou ctí a jáсотem přijati, započali hned spásoušné dílo po krajinách Moravy, zašli do Panonie a snad i do Čech. Výsledek byl radostný, neboť během krátké doby pěti let stala se Morava katolickou. Ke zdaru tomu vedle požehnání Božího přispěla slovanská řeč, ve které sv. bratří kázali a pobožnosti konali. Mše svaté slovansky ještě nesloužili, ale vše k tomu připravili, aby po schválení papežském ihned tak státi se mohlo. Také pilně vyučovali žáky, aby z nich vychovali domácí kněze a misionáře.

4. Práci jejich přerušilo pozvání Svatého Otce, aby se dostavili do Říma. Rádi poslechli, neboť již dříve do Říma se chystali, aby tam ostatky sv. Klimenta donesli, aby papeži zprávu o svých pracích podali a ho požádali, by jim slovanské bohoslužby (liturgii) dovolil, překlady posvátných knih schválil a žáky jejich na kněze a jáhny posvětil.

*) Chazaři, Kozáři sídlili mezi mořem Černým a Kaspickým.

***) Písmu tomu říká se písmo hlaholské (glagolice). Tímto písmem psány jsou bohoslužebné knihy katolických Jihoslovanů, kteří dosud užívají liturgie staroslovanské. Také dovoleno jest místo hlaholice užiti latinky. Srbové, Bulhaři a Rusové užívají cyrilice, která vznikla později.

****) Počali s evangeliem sv. Jana: „Isperva bě slovo, i slovo bě u Boga i Bog bě slovo.“

Papež Hadrian II. přijal naše apoštoly s největšími počtami, vyšel jim vstříc s kněžstvem v slavném průvodu. Přesvědčiv se o horlivém působení jejich a upřímné oddanosti k církvi římské, splnil všechna jejich přání. Oba bratři byli na biskupy posvěceni pro Moravu a Panonii. Liturgie slovanská byla schválena; ihned slouženy byly mše sv. v kostelích římských jazykem staroslovanským a obřadem římským. Tím dostalo se řeči slovanské vzácné výsady, jaké neměl žádný jiný národ na západě.

Radost nad tolikerym úspěchem byla pokalena smrtí sv. Cyrila r. 869. Umíraje zapřisahal svého bratra, aby Moravanů neopouštěl; byl pohřben v Římě a hned uctíván jako světec, protože i Bůh jej zázraky oslavil. Sv. Metoděj byl nyní ustanoven za **arcibiskupa** moravsko-panonského se sídlem na Velehradě. Morava a Panonie tvořily samostatnou církevní provincii, všichni duchovní tam působící (i Němci) podléhali nyní pravomoci metropolitě Metoděje.

Vedle toho byl Metoděj pověřen úřadem a důstojností **legáta a latere** — plnomocníka stolice apoštolské — pro všechny národy slovanské, i mimo říši Svatoplukovu. Tím nabyl pravomoci posílati kněze a biskupy kterémukoli slovanskému národu a dozíratí na ně.

5. Rozsáhlá misijní činnost a národní úspěchy sv. Metoděje vyvolávaly u Němců závist a nepřátelství až do té míry, že jej tři leta věznili, pomlouvali u knížete a velmožů, že slovanskou liturgii zakrývá bludy*), ano obžalovali jej z bludařství u papeže. R. 880 skládal Metoděj v Římě vyznání své pravověrnosti a poslušnosti k stolici papežské v ruce Jana VIII., který dosavadní činnost Metodějovu schválil, výsady jemu potvrdil, ano dal zákon, aby se všechny bohoslužby v zemích Slovany obydlených, zvláště pak v říši Svatoplukově, konaly jazykem slovanským. Ustanovil též zříditi v provincii Metodějově dva sufragány, aby arcibiskup za jejich přísluhy mohl světití biskupy a nebyl odkázán na výpomoc Němců. Nové biskupství bylo však zřízeno jen v Nitře a k žádosti Svatoplukově byl na biskupa posvěcen německý mnich Viching, který se pak ukázal jako odpůrce liturgie slovanské a s kněžími německými pracoval k jejímu zmaření, spoléhaje na přízeň knížete, jenž s velmoži vyžádal si od papeže výsadu, by jim mše sv. sloužena byla latinsky, neboť liturgie slovanskou neměli v lásce. Poslední léta apoštolské práce sv. Metoděje — hlavně na Moravě a v Čechách — byla strpčena

*) O bludech cañhradského patriarchy Focia viz článek 25.

vášnivými spory o liturgii, ve kterých byl arcibiskup od Svatopluka opuštěn. Metoděj zemřel a pochován na Velehradě r. 885.

6. Po smrti sv. Metoděje byli žáci jeho z Moravy vypuzeni a slovanská liturgie vlivem nepravdivých žalob Vichingových byla z Říma Moravanům zakázána. Od r. 902 vládli na Moravě Maďaři, a tu zanikla i metropole Metodějova i říše Svatoplukova. Od r. 973 patřila Morava k diecesi pražské, biskupství v Olomouci založeno r. 1063 králem českým Vratislavem II.

Vypuzením kněží Metodějových z Moravy (počtem asi 200) nezanikla liturgie slovanská. Kněží slovanští uchýlili se k jiným okolním Slovanům, nejvíce pak k Charvátům a Bulharům, kdež služby Boží slovansky bez překážky vykonávali. Liturgie slovanská v Čechách a na Moravě udržovala se aspoň na některých místech. Římsko-slovanská liturgie Metodějova koná se dodnes v četných kostelích Slovinců a Charvátů při Jaderském moři, a dostalo se jí církevního schválení ještě r. 1900. Bohoslužebné knihy, tiskné hlaholici a latinkou, byly vydány v Římě r. 1893 nákladem velikého přítele Slovanů papeže Lva XIII. Roku 1920 obnovil papež Benedikt XV. dovolení, aby na území republiky Československé zpívatí se směla mše sv. jazykem slovanským o svátcích některých českých patronů v určitých kostelích.

Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje jest spolek rozšířený mezi všemi Slovany s ústředím na Velehradě. Účelem jeho jest pracovati v duchu sv. apoštolů na rozšíření a utvrzení víry mezi Slovany a sjednocení jich v katolické církvi. Na Velehradě jest kolej papežská sv. Cyrila a Metoděje k výchově misionářů mezi Slovany.

Působení sv. bratří dílem přímo, dílem žáky a knihami proniklo ke všem národům slovanským, a proto je všickni Slované (i rozkolní) za své apoštoly považují a uctívají, památka jejich 5. července oslavuje se v celé katol. církvi.

Sv. apoštolům našim náleží vděk národů slovanských i proto, že položili základ k jejich písemnictví i vzdělanosti. Od nich jsou tři verše a nápěv písně: „Gospodi, pomiluj ny.“

Milostný obraz Panny Marie, uctíváný ve Staré Boleslavi, přinesl prý sv. Metoděj darem sv. Lidmile. Obraz ten měl u sebe sv. Václav, když tam r. 929 klesl pod mečem vražedným.

Pod jménem „Dědictví sv. Cyrila a Metoděje“ jest v Brně spolek na vydávání českých knih.

21. Pokřtění Čechů. Svatá Lidmila.

1. Čechové byli do katolické církve uvedeni sv. Metodějem a jeho žáky. Jednotlivci, dříve v Čechách pokřtěni, neměli na rozšíření víry valného vlivu. Teprve pokřtěním hlavního knížete Bořivoje a manželky jeho Lidmily stal se rozhodný krok k obrácení celého národa.

Bořivoj přijal křest sv. z rukou Metoděje asi r. 874 na Velehradě spolu se svojí družinou. Do Čech přivedl kněze Pavla

s pomocníky jeho, kteří pak po různých krajích víru hlásali a pomocí knížete kostely*) zakládali. I Metoděj do Čech zavítal, aby kněžnu Lidmilu s její družinou pokřtil a první křesťanský chrám sv. Klimenta na Levém Hradci posvětil, aby také jako legát papežský z úřední povinnosti přesvědčil se o postupu víry v zemi a kde třeba bylo liturgii slovanskou zavedl. Jeho pravomoci podlehali i ti kněží, kteří z jiných zemí sem přišli. I četné kostely, zasvěcené sv. Klimentu**), svědčí o působení sv. Metoděje a jeho žáků v zemi české.

2. Po smrti Bořivoje vládl syn jeho *Spytihněv*, po něm *Vratislav*. Byli věrní synové církve a pečovali o upevnění víry. Spytihněv vystavěl kostel Panny Marie na hradě pražském***) a kostel sv. Petra a Pavla na hradě Budči. Vratislav postavil chrám sv. Jiří na hradě pražském, který jest vzácnou památkou románského slohu.

Vratislav měl za manželku Drahomíru, kněžnu ze slovanského kmene Luticů.†) Když zemřel Vratislav vládla až do zletilosti syna Václava kněžna Drahomíra a poručila zavraždit sv. Lidmilu.

3. Kněžna **sv. Lidmila** celým srdcem přilnula k víře křesťanské, byla vzorem všech ctností a ozdobou mladé církve v Čechách. Jejím vlivem lid český rád přijímal víru Kristovu, hláсанou jazykem mateřským. Pro její péči o blaho poddaných a pak proto, že k moudrosti a svatosti vychovala vnuka svého sv. Václava, nazvali ji předkové „matkou české země a českého národa.“

Prehlivá a ctižádostivá Drahomíra záviděla Lidmile lásku lidu, nenáviděla ji pro její zbožnost a skromnost a zvláště proto, že jí Vratislav odevzdal Václava k výchování, na něhož, jako následníka trůnu, chtěla si Drahomíra zajistiti trvalý vliv. Nenávisť její podněcovali z dvořanů ti, kteří těžce nesli, že jest Lidmila u dvora knížecího hlavní podporou nové víry.

Lidmila postřehla nenávisť snachy a nechtějíc překážeti uchýlila se na svůj vdovský hrádek Tetín,††) aby tam v pokoji Bohu sloužila. Ale i tam pronásledovala ji Drahomíra a vrahy na ni poslala. Majíc o úkladech vědomí, vyzpovídala se Lidmila knězi Pavlovi a přijavši tělo Páně, připravila se na smrt. Vrahové ji

*) Kostely zakládaly se hlavně na hradech — kastella — odtud odvozeno slovo kostel.

**) Na hradě Litomyšli, Hradci nad Labem, Vyšehradě, Mirovicích, Práchni a j.

***) t. j. na Hradčanech; Budeč ve vikariátě Slánském.

†) Byli usedlí v nynějším Braniborsku.

††) U Berouna.

udusili 15. září 921. Ostatky první mučednice a patronky českého národa dal sv. Václav přenést do chrámu sv. Jiří v Praze,*) kdež podnes odpočívají. Tam pohřben byl i kníže Bořivoj a zakladatel chrámu kníže Vratislav.

22. Svatý Václav.

Prozřetelnost božská dala českému národu při vstupu jeho v řadu křesťanských národů slavného knížete, apoštola a mučedníka — sv. Václava.

1. Sv. Václav byl statečný a moudrý kníže.

Když dvacetiletý Václav r. 921 ujal se vlády, byly Čechy na kraji záhuby. Jednotu a sílu národa ohrožovali někteří vojvodové v zemi, kteří toužíce po samostatnosti, vypovídali poslušnost knížeti pražskému. Neodvislost země české pak ohrožoval král Jindřich Ptáčník, který založiv mocnou říši německou a podmaniv Slovanů Polabské, chtěl i Čechy k svému panství připojiti. V této vážné době nastoupil Václav a statečností a moudrostí zachránil celistvost i neodvislost české země.

Z vojvod českých vypověděl Václavovi poslušnost a s Němci se spojoval nejbohatší Radislav zlický.***) Došlo mezi oběma k boji. Když vojska jejich u Žitomíře****) stála již proti sobě, Václav, chtěje zameziti prolévání krve, vyzval Radislava na rytířský souboj, aby ten z nich byl hlavním knížetem v Čechách, kdo by v zápase zvítězil. Souboj, sotva zahájený, skončil vítězstvím Václava, kterýž pravil pokofenému: „Vrať se v pokoji a měj dosti na svém, já tvého nežádám.“ Tou statečností a velkomyšlností zjednal si Václav poslušnost a úctu i ostatních dosud nepodajných vojvod.

Veliké nebezpečí hrozilo zemi české, když Jindřich Ptáčník s mocným vojskem vpadl do země, a po nejdne bitvě s vojskem Václavovým, blížil se již k Praze. Václav poznal, že jediná záchrana závisí na rychlém vyrovnání se s Jindřichem. Moudrosti a opatrnosti Václavově se podařilo, že se Jindřich spokojil s bývalým ročním poplatkem,†) který mu později prominul, protože si Václava pro výborné vlastnosti oblíbil. Tak zachránil Václav národ český před osudem Slovanů Polabských a zaslouží, aby ctěn byl jako přední vlastenec.

*) Takové přenesení těla do chrámu mělo tehdá povahu blahověčení.

**) Sidlem na Libici při vtoku Cidliny do Labe.

***) Stolmíř u Českého Brodu.

†) Ročně 500 hřiven stříbra a 120 volů.

2. Sv. Václav byl apoštol křesťanské víry a vzdělanosti.

K této snaze vedlo jej přesvědčení, že víra Kristova jest jediná pravá cesta k věčné blaženosti, a že jen víra křesťanská povznese jeho lid v řadu vzdělaných národů a zachrání jeho národnost i svobodu. Proto volal do Čech kněze z okolních zemí, dal stavěti chrámy a bohatě je nadal, aby se služby Boží slavně mohly konati. V Praze položil základ ke stavbě chrámu sv. Víta, když obdržel rámě světce darem od Jindřicha. Zřizoval školy, soudy a vše, co národ vzdělává, v dobrém utvrzuje a povznáší. Slovanští kněží, vypuzení z Moravy, tvořili kolem Václava slovanskou radu. Nyní zapustila víra křesťanská kořeny v srdci lidu českého tak hluboko, že přetrvala všechny pozdější bouře; nyní položeny základy, na kterých mohl Boleslav II. vybudovati českou říši takových rozměrů, jakých nikdy neměla. I vzděláním byl Václav příkladem, neboť vedle spisovné slovanštiny znal i latinu a řečtinu.

3. Václav byl v životě světec, ve smrti mučedník.

Svěťice Lidmila vychovala světce. Ctnost si zamiloval tolik, že ještě za života jeho daleko za hranicemi mluvilo se o zbožnosti, dobročinnosti a čistotě českého knížete. Zvláště horlivě uctíval nejsv. Svátost, ji navštěvoval i v noci provázen panošem Podivenem. Z víry jeho prýštila láska k ubohým a potřebným, které nejraději tajně podporoval, z poroby vykupoval.

Ale ani tento svatý kníže nelíbil se všem. Neradi se vládě jeho podrobovali někteří velmožové toužící po svobodě a nevázaném životě, nepřáteli jeho byli pohané a povrchní křesťané, kterým se nelíbila jeho apoštolská činnost a jeho zbožnost. Pomlouvali Václava, ujednali jeho zavraždění. I bratr Boleslav, údělný kníže pšovský,*) přidal se k spiklencům z touhy po trůně. Z Prahy, ze středu jeho věrných, vylákali Václava na hrad Starou Boleslav. Tam Václava napadl bratr Boleslav mečem, když se ráno na mši sv. ubíral. Ale silnější Václav jej odzbrojil a pravil: „To ti Bůh odpust, bratře.“ Před ostatními spiklenci hledal Václav ochranu ve chrámě, byl však u dveří jeho proboden dne 28. září r. 929. Po třech letech dal kající Boleslav ostatky sv. Václava do chrámu sv. Víta v Praze přenést, kdež se i památky po něm uchovávají.

Na hrobě sv. Václava staly se četné zázraky a pověst o nich roznesla se do zemí dalekých. Proto byl Václav považován za svatého mučedníka a úcta jeho papeží byla schválena. Den smrti jeho stal se dnem svátečním již ve století 10., a první chrám ke cti jeho byl postaven r. 1040 na Brůdce**)

*) Mělník — Stará i Mladá Boleslav.

***) U Nové Kdýně.

na památku vítězství Břetislava I. nad císařem německým Jindřichem III. Uctíván byl i za hranicemi země české, v Olomouci a v Krakově budovány ke cti jeho katedrály. Ke hrobu sv. Václava Čechové putovali ve všech vážných dobách, jej „dědicem (t. j. pámem) země české“ nazývali, a vše, co jim drahé a milé bylo (feč, země a pod.) „svatováclavským“ nazývali; obraz jeho byl erbem zemským a dáván na peníze, pečeti a válečné korouhve.

Ostatky sv. Václava uloženy jsou nyní v nádherné kapli Svatováclavské (při chrámě sv. Víta) na oltáři ve skvostné schránce. Tam uloženy jsou i památky po sv. Václavu: přílba, drátěná košile a meč, kterým čeští králové pasovali na rytíře svatováclavské. Kopí sv. Václava s korouhví svatovojtěšskou, jež nošeno bylo do boje, se ztratilo. Jest tam i kruh, jehož prý se mučedník zachytil, když pod ranami vrahů klesal.

Panoš sv. Václava rytíř Podiven byl nedlouho po smrti pána svého oběšen. Sestra sv. Václava Přibyslava byla manželkou vojvody Charvatů*) a proslula svatostí a dobročinností. Ostatky těchto osob sv. Václavu drahých dal Karel IV. přenést do chrámu sv. Víta, a lid český je uctívá jako blahoslavené, ač potvrzení této počty papežem se nestalo.

23. Biskupství v Čechách. Sv. Vojtěch. Sv. Prokop.

1. Křesťané v Čechách náleželi zprvu pod vrchní správu arcibiskupa moravského a služby Boží konali jazykem slovanským. Po smrti Svatopluka odtrhli se Čechové od říše velkomoravské, a kníže Spytihněv se všemi vojvody českými dali se r. 895 v Řezně pod ochranu říše německé. Tím byly Čechy i církevně odděleny od Moravy a podřízeny biskupu řezenskému. Ten světil v Čechách kostely a posílal sem kněze, kteří konali služby Boží jazykem latinským.

První kostel obřadu latinského byl sv. Petra na hradě Budči, tam byla i latinská škola, ve které se i sv. Václav vzdělával. Když pak zánikem metropole moravské nebylo slovanských biskupů, ubývalo i v Čechách slovanských kněží, přestávala liturgie slovanská a latina opanovala ve všech kostelích.

Pro vzdálenost Řezna a jiný jazyk tamních biskupův uznávala pražská knížata potřebu samostatného biskupství v zemi; také byla touha po zachování liturgie slovanské. Proto již Vratislav zamýšlel obnoviti v Čechách metropoli Metodějovu. Když pak Boleslavové založili velikou říši českou, stala se potřeba biskupství v Praze neodkladnou. I vyhověl papež Jan XIII. žádosti Boleslava II., kterou v Římě zastupovala sestra jeho Mlada (Milada), a za souhlasu biskupa řezenského sv. Volkanga, oddělil Čechy od jeho diecese a zřídil pro celou říši českou**)

*) Na horní Jizeři.

***) Diecese pražská zaujímala: Čechy, Moravu, Slovensko, část Slezska a Polska. — Počet tehdejšího obyvatelstva v Čechách odhaduje se nejméně na 400.000 duší.

při chrámě sv. Víta v Praze nové **biskupství**, které podřídil arcibiskupu v Mohuči. Vlivem císaře Otty I. předepsána pražské diecesi liturgie latinská.

Pražské biskupství vešlo v život r. 973 a zároveň kapitola Svatovítská. Prvním biskupem byl učený a zbožný benediktin **Dětmár**, rodem Sas, ale v Čechách delší dobu žil a jazyk český dokonale znal.

2. Kníže **Boleslav II.** kráčel ve šlépějích sv. Václava, horlivě utvrzoval víru, vystavěl asi 20 kostelů a nazván proto „Pobožný“. Pražské biskupství nadal několika statky, založil a nadal klášter panenský u sv. Jiří v Praze a první klášter v Břevnově pro řeholníky, které sv. Vojtěch z Říma do Čech přivedl. Oba kláštery byly dle řehole sv. Benedikta s liturgií a školami latinskými.

Mlada byla od papeže ustanovena za první abatyši kláštera svatojirského pod řeholním jménem Marie. Uctívá se jako blahoslavená, ač církev o tom dosud rozhodnutí neučinila. — Abatyšemi u sv. Jiří bývaly kněžny panujícího rodu. Karel IV. jim propůjčil právo ke korunovaci českých královen. Škola klášterní pečovala o vzdělání dívek, řeholnice vynikaly zvláště ve vyšívaní umělých bohoslužebných rouch. Klášter svatojirský byl zrušen r. 1782.

3. **Sv. Vojtěch** byl druhý biskup pražský. Byl synem Slavníka, mocného vojvody zlického, sídlem na Libici, jemuž náležela téměř polovina Čech. Vojtěch nabyl vzdělání v Děvině,*) kdež byla metropole pro diecese obydlené Polabskými Slovany. Tam studoval devět let, osvojil si veliké vědomosti a přísné mravy, k arcibiskupu sv. Adalbertu přilnul tolik, že i jméno jeho přijal.

Po návratu do vlasti a po smrti Dětmara byl Vojtěch zvolen za biskupa k radosti lidu českého, že mají biskupem Čecha, okrášleného všemi ctnostmi a přednostmi ducha.

Avšak působení sv. Vojtěcha v Čechách bylo řadou samých sklamaní. V horlivosti své vystoupil proti pohanským zvykům, kterým ještě oddáni byli křesťanští velmožové i lid. Byly to zvláště sňatky přibuzenstva, mnohoženství, krevní pomsta, trhy na otroky, pověry a pod. Nechtěli sv. Vojtěcha poslechnouti, když napomínal k pravému křesťanskému životu. Proto, boje se zodpovědnosti před Bohem, odhodlal se úřad biskupský složit. Požádal biskupa míšeňského, aby jej zastupoval, dvakrát opustil Čechy a odešel do Říma, kdež s dovolením papeže vstoupil do řehole benediktinské.

Z Čech byli vysláni poslové k papeži, aby Vojtěcha poslal zpět, slibující polepšení a poslušnost. Vojtěch dvakrát se vracel, ale pokaždé dočkal se sklamaní. Když pak při druhém návratu

*) Magdeburg na Labi.

uslyšel, že celý jeho rod na Libici od Vršovců byl povražděn,*) nešel více do Prahy, ale do Polska ke knížeti Boleslavu Chrabrému, maje papežské dovolení státi se misionářem a touže po koruně mučednické. Když kázal pohanským Prusům**) a nevědomky vkročil v posvátný jim háj (pole Romové), byl od nich usmrčen dne 23. dubna **997**. Boleslav Chrabrý koupil od Prusů jeho tělo a pochoval je ve Hvězdě. Břetislav I. dobyv Hvězdna, přenesl r. 1039 ostatky jeho do chrámu sv. Víta v Praze, kdež se i mešní jeho roucho a jiné památky uchovávají.

Sv. Vojtěch byl ctěn za živa a zvláště po smrti, když Bůh hrob jeho zázraky oslavil. Přitelem a ctitelem jeho byl císař Otto III., Vojtěchovi ve ctnosti a zbožnosti podobný; putoval v průvodu dvou kardinálů k hrobu jeho do Hvězdna, město na větší oslavu ostatků sv. Vojtěcha sídlem metropolitů učinil a prvním arcibiskupem ustanovil Radima, bratra a průvodce sv. Vojtěcha i svědka jeho mučednické smrti. Na podnět téhož císaře povstaly ke cti sv. Vojtěcha kostely v Čechách a v Římě.

Sv. Štěpán, král uherský, postavil ke cti sv. Vojtěcha katedrálu v Ostřihomě, protože mučedník, jako český biskup, v Uhrách působil a jej na jméno Štěpán bifmoval. Proto Maďaři uctívají sv. Vojtěcha jako svého apoštola a prvního světce.

K prvnímu návratu sv. Vojtěcha do Čech poji se mnohé místní pověsti, kaple a studánky v krajinách záp. Čech. Když stanul na vrchu u Nepomuka a požehnal vlastní od jeho odchodu suchem stíženě, nastal hojný déšť, zazeleňala se krajina i hora, která odtud „Zelená Hora“ se nazývá.

4. **Sv. Prokop** byl zakladatel a opat slovanského kláštera v Čechách. Pocházel z rodiny zemanské v Chotouni***), vzdělával se v písemnictví slovanském a stal se knězem. Zdá se, že prodlel nějakou dobu v slovanském klášteře v Uhrách, aby se utvrdil v dokonalosti křesťanské i ve znalosti liturgie slovanské, jejíž byl nadšeným zastancem. Později rozhodl se pro život poustevní v lesích sázavských, kde se s ním setkal kníže Oldřich. Poznal jeho výtečné vlastnosti a učinil ho svým zpovědníkem a rádcem.

Prokop s bolestí pozoroval zánik bohošluby slovanské v Čechách, ač u lidu byla v oblibě. Proto chtěl založit klášter, kde by konala se liturgie slovanská a vychovávalo slovanské kněžstvo a řeholnictvo. Kníže Oldřich plány jeho schválil a slíbil podporu. I shromáždil Prokop kolem sebe jiné slovanské kněze

*) Tím zaniklo poslední podřizené knížectví v Čechách a celá země sjednocena pod vládou knížete pražského.

**) Prusové byli bojovný kmen litevský u Baltského moře; později byli poněmčeni.

***) Vesnice u Českého Brodu.

a jejich žáky, založil r. 1032 památný klášter sázavský a stal se jeho opatem.

Klášter sv. Prokopa stal se posledním útlukem díla sv. Metoděje v Čechách. Tam se konaly služby Boží jazykem slovanským, tam bylo pěstováno slovanské písemnictví a umění. Sv. Prokop byl ve všem učitelem a vzorem; byl příkladem zbožnosti a sebezáporu, pracovitosti a dobročinnosti. Mnichové přepisovali evangelia, obřadné knihy, zabývali se malířstvím, sochařstvím a stavitelstvím (opat Božetěch). Podobá se, že dle vzoru kláštera sázavského povstalo v Čechách více slovanských klášterů, které měly blahodárný vliv i pro víru katolickou i pro vzdělanost slovanskou.

Sv. Prokop zemřel r. 1053 a pochován ve svém klášteře; za svatého prohlášen byl r. 1204 od papeže Innocence III. a uctíván jako patron českého národa a ochránce jeho cti; zvláště horníci čeští bývali horlivými jeho ctiteli. Ostatky sv. Prokopa byly přeneseny (r. 1588) do chrámu Všech Svatých v Praze.

Sláva kláštera sázavského netrvala ani celé století. Roku 1097 umrlk v něm hláhol slovanštiny v kostele i ve škole, neboť tam Břetislav II. uvedl benediktiny liturgie latinské z Břevnova. Knihy slovanské byly rozházeny a zničeny; má se za to, že rukopis evangelia, které se chová v remešském museu ve Francii a na které přísahu skládali francouzští králové při korunovaci, jest psán sv. Prokopem.

24. Křesťanství u ostatních Slovanů.

1. **Slováci.** V nejstarší době tvořilo Slovensko s Moravou jednu říši a zdá se, že Slováci s Moravany tvořili též jeden národ; proto dějiny prvního křesťanství u Slováků souvisejí s dějinami Moravanů. Křesťanství Slovákům hlásali zprvu Němci, pak sv. Metoděj, za kterého zřízeno bylo biskupství v Nitře. Také sv. Vojtěch na Slovensku působil, protože bylo částí jeho diecese.

Po vpádu Maďarů do Uher byli Slováci v poddanství jejich sice uvedeni, ale předávali jim i víru křesťanskou i liturgii slovanskou. Zvláště mnoho slovanských klášterů (prý 80) bylo v Uhrách. Střediskem náboženského života v Uhrách byl klášter na hoře sv. Martina*), jehož opatem byl Anastas, rodem Čech, rádce a pomocník uherského krále sv. Štěpána († 1038). Od doby krále Štěpána vlivem Němců začala se v Uhrách šířit liturgie latinská, neboť král zakládal biskupství a školy latinské. Slováci připojil k metropoli v Ostřihomě, kde vystavěl katedrálu ke cti sv. Vojtěcha.

*) Jižně od Rábu.

Křesťané obou liturgií požívali v Uhrách stejných práv a závodili mezi sebou o rozkvět víry a vzdělanosti křesťanské až do 16. století, které jim přineslo mnoho běd válkami tureckými a převraty náboženskými. Tehda byla potlačena liturgie slovanská a bezohlednou maďarisací měla být vyhubena i mateřina Slováků. Ale Slováci ve své většině zachovali si i víru katolickou i řeč slovanskou. Světovou válkou byli zbaveni nadvlády Maďarů a stali se součástí nové Československé republiky r. 1918.

Sídla římskokatolických biskupů na Slovensku jsou: Nitra, Spiš, Košice, Rožňava, Báňská Bystřice, v Trnavě sídlí apoštolský administrátor. Katolíků na Slovensku čítá se asi 2 miliony, evangelíků 618 tisíc.

2. **Slovinci.** Od řeky Dunaje a Enže k moři Adrijskému sídlili Slované Korutanští; jejichž potomci jsou nynější Slovinci. Korutanům hlásali evangelium v krajinách alpských misionáři ze Solnohradu, v jižních krajinách kněží vlašští v 8. století. Kam zasáhla misie solnohradská byli Korutanci postupem času poněmčeni, v druhé části na pravém břehu Drávy národnost svoji zachovali. Vedle liturgie latinské byla u nich až do 11. století v rozkvětu i liturgie slovanská. Metropolitě sídlil v Lublani, nyní (od r. 1830) jest v Gorici.

3. **Charváté** přijali víru křesťanskou v 7. století od misionářů z Říma vyslaných, metropoli měli ve Splitu a liturgie byla latinská. Také sv. Metoděj a jeho žáci, z Moravy vypuzení, u Charvátů působili a liturgii slovanskou zaváděli. Biskupství v Záhřebě založil asi r. 1093 král uherský sv. Ladislav a prvním biskupem ustanovil českého mnicha Ducha z kláštera Sázavského. Záhřeb teprve r. 1852 byl povýšen na metropoli, a tím vyproštěni byli Charváté z podřízenosti maďarských arcibiskupů v Koloči. Sídla metropolitů jsou nyní ještě v Zadru a v Sarajevě.

Slovinci a Charváté zůstali podnes věrní katolické církvi a po celé tisíciletí zachovali si slovanskou liturgii v četných „hlaholských“ kostelích Istrie, Charvátska, Bosny a zvláště Dalmácie a na ostrovech (Kerk, Lošinj).

4. **Srbové** poznali víru Kristovu koncem 9. století působením misionářů z Říma pak z Bulhar poslaných. Slovanská liturgie sv. Metoděje našla i u Srbů pevné půdy. Ve 14. století převedli Srby jejich carové k rozkolu východnímu a utvořili samostatnou srbskou církev národní. Patriarcha sídlí v Bělehradě.

Přední světec Srbů jest Štěpán Nemanja, kníže pak řeholník, a syn jeho Sáva († 1236), první arcibiskup, který zřídil Srbům 12 biskupství.

Slovinci, Charváté a Srbové tvoří od r. 1918 samostatný jihoslovanský stát s 5 mil. katolíků.

5. **Bulhaři** přijali křest v 9. století od kněží z Říma vyžádaných. Seznámili se i s působením sv. Metoděje, přátelsky přijali jeho žáky z Moravy vypuzené, oblíbili si liturgii slovan-

skou. Ve 13. století odtrhli se Bulhaři od všeobecné církve římské a přidali se k rozkolu církve řecké, která však slovanskou liturgii Bulharů potlačovala a řeckou zaváděla. Bulhaři mají nyní samostatnou církev národní.

První křesťanský kníže jejich Boris († 907) vzdal se trůnu, stal se mnichem a jest ve východní církvi uctíván jako světec.

6. **Poláci** děkují za pokřtění české kněžně Doubravce (dcera Boleslava I.), která se provdala (965) za Měška I. (Mečislava) polského a přivedla s sebou české kněze. I působení sv. Metoděje a jeho slovanských kněží sáhlo v kraje Krakovska. Také sv. Vojtěch Polákům kázal a veliký počet jich ve Hnězdně pokřtil. Liturgie byla zprvu slovanská, později ustoupila latinské. Metropole byla zřízena r. 1000 ve Hnězdně a bratr sv. Vojtěcha Radim byl prvním polským arcibiskupem. V dalších stoletích bylo Polákům brániti katolickou vírou proti různým sektám, které se do Polska z okolních zemí dostaly, zvláště proti ruskému pravoslaví a německému protestantství. Ale Poláci zachovali svoji víru katolickou, přečkali i kruté rozdělení svého národa mezi Rusko, Prusko a Rakousko a za světové války r. 1918 obnovili svůj staroslavý polský stát. Nová metropole zřízena byla ve Varšavě (r. 1817).

Přední světcí národa polského jsou: sv. Stanislav, biskup krakovský a mučedník († 1079); svatí Benedikt s bratřimi, řeholníci a mučedníci, jejichž ostatky spolu s tělem sv. Vojtěcha do Prahy byly přeneseny; králevič sv. Kazimír, bratr českého krále Vladislava Jagelovce, proslul zbožností a čistotou mravů († 1484).

7. **Rusové** usedlí v Ukrajině přijali víru křesťanskou v 11. století od kněží řeckých a bulharských, které si vyžádal kníže ruský sv. Vladimír Veliký. V krajích za Karpaty poznali Rusové náboženství Kristovo působením žáků Metodějových. Velká Rus ještě ve 12. století byla v pohanství. Střediskem víry a vzdělanosti křesťanské na Rusku byl Kyjev, sídlo metropolitů; služby Boží se konaly dle obřadu řeckoslovanského. Rusové, jsouce ve stálém styku s Cařihradem, byli v některých krajích vtaženi do východního rozkolu. V 15. století však přerušili Rusové spojení nejen s církvi řeckou, nýbrž i se římskou a prohlásili se za samostatnou národní církev ruskou. Sídlo patriarchy pravoslavných Rusů jest v Moskvě.

Rusíni či Ukrajinci se však s katolickou církvi opět spojili. Proto byli od carů ještě v 19. století krutě pronásledováni a několik (12) milionů Rusínů bylo násilím a podvodem k pravoslaví převedeno.

Sjednocení Rusíni zachovali se dosud v Haliči s řeckokatolickým metropolitou ve Lvově a biskupy v Přemyšlu a Stanislavově v počtu 3 $\frac{1}{2}$ milionu

duší, pak v Podkarpatské Rusi s biskupy v Prešově a Munkačevu a 590 tisíci věřících.

Mučedníkem za sjednocení Poláků a Rusů s katolickou církvi byl sv. Josafat Kucevič, řeckokatolický arcibiskup v Polocku; jeho působením vrátilo se tisíce rozkolníků do církve pravé; proto byl od pravoslavných usmrčen (1623).

8. **Polabští Slované** sídlili obapol řeky Labe k moři Baltskému a byli to hlavně Srbové, Lutici a Bodrci. O pokřtění těchto Slovanů usilovali králové němečtí hledíce i panství své na ně rozšířiti. Slované ti nadvládě Němců podrobiti se nechtěli a proto se vzpírali i víře křesťanské. Přece však tam byla zřízena metropole v Děčíně a šest biskupství. Po 230letém zoufalém zápase byli konečně Polabští Slované od Němců podroběni, pokřtěni a postupem času i poněmčeni a pak k protestantismu převedeni. Zbytek*) Srbů obývá v Lužici, v kraji za severní hranicí Čech. Střediskem těchto Srbů, pokud jsou katolíci, jest město Budyšín.

Že smutný osud Slovanů Polabských nestihl také Čechů a Moravanů, toho zásluhu mají sv. Cyril, Metoděj, Václav a j., kteří je k dobrovolnému přijetí víry křesťanské přivedli; tak byla Němcům odňata příležitost, aby pod pláštěm víry rozšiřovali i panství svá na naše vlasti.

Všech Slovanů na světě čítá se asi 147 milionů duší.

25. Rozkol východní.

Rozkolem (schisma) východním nazýváme odtržení Řeků a národů, kteří od nich křesťanství přijali, od všeobecné hlavy církve, římského papeže.

1. Příčina rozkolu byla pýcha a žárlivost Cařihradu proti Římu.

Od doby, kdy stal se Cařihrad sídlem císařů římských, usilovali Řekové, aby tam měli patriarchu, pak patriarchu celého východu, konečně papeže. Z té příčiny přijali patriarchové název „patriarcha všeobecný“. Říkalo se, nyní jest Cařihrad „Novým Římem“, a kde je císař, má býti i papež.

Hlavní podporou těchto snah byli císařové byzantští, kteří se často do záležitostí církevních samovolně vkládali a o nich rozhodovali. Skoro celé osmé století vyplnily spory o úctu obrazů — **obrazoborství**. Císařové totiž rozhodli, že ctění svatých obrazů a soch jest modlářství, zakázali je, obrazy a sochy ničili, zastánce jejich pronásledovali a mučili. Nedbali hlasu papeže a církve, která učí, že úcta obrazů jest viditelný projev úcty k Bohu a svatým, a proto dovolena.

*) asi 150 tisíc.

Vrcholu dostoupil hněv císařů východních, když byl založen církevní stát a když obnoveno bylo západní císařství římské korunováním Karla Velkého. Císař byzantský to považoval za poškození a snížení své svrchovanosti.

2. První rozkol způsobil učený, ale ctižádostivý patriarcha *Focius*, kterého prostopášný císař Michal III. proti právu na stolec patriarchy dosadil. Protože papež nemohl vetřelého Focia potvrdit, odtrhl se tento od hlavy církve a pak sám tento nejvyšší úřad nad křesťanským východem vykonával. Tato Fociova roztržka byla na IV. cařihradském sněmu r. 869 odklizená, a prvenství — primát — římského papeže nad celou církví slavně byl uznán.

Druhou podnes trvajícím roztržku provedl za dvě stě let hrdý patriarcha *Michal Cerularius*, když r. 1053 prohlásil se opět za hlavu církve východní. Ku rozkolu strhl i národy, kteří tehdy byli v církevním svazku s Cařihradem, mezi nimi Bulhary, Srby a Rusy. Vedle všeobecné církve římské, latinské či západní, povstala rozkolná, nesjednocená církev řecká či východní také **pravoslavná**, která se během času rozpadla v několik církví národních a samostatných.

Aby se před věřícími odštěpení od všeobecné církve omluvalo, vytýkáno bylo v Cařihradě, že římská církev ve víře bloufí učíc, že Duch Sv. od Otce i Syna zároveň vychází; Řekové však od 9. století počali učit, že Duch Sv. pouze od Otce vychází.*) Dále vytýkali, že západní církev užívá při mši sv. chleba nekvašeného a j.

3. V následujících stoletích děly se pokusy, aby se církev řecká s obecnou církví opět spojila. Pokusy tyto měly jen částečný úspěch. Kteří se spojili s katolickou církví nazývají se **řecko-katoličtí** křesťané aneb Řekové sjednocení.

Po spojení byla sjednoceným ponechána řecká liturgie (s jazykem staroslovanským), přijímání pod obojí, manželství kněží a jiné zvyklosti, pokud se nedotýkají článků víry. Sjednocených čítá se 5¹/₂ milionu a jsou to Rusíni (v Podkarpatské Rusi,**) Rumuni a Srbové a mají své řecko-katolické diecese.

V Cařihradě však spojení s Římem odmítli. Ač tam hrozilo nebezpečí od Turků a pomoc západních národů byla žádoucí, mluvili neústupně: „Raději půlměsíc nežli tiaru.“ R. 1453 dobytý Cařihrad a poslední byzantský císař Konstantin XII. padl na troskách zničené říše východořímské. Církev řecká stala se otrokyní islamu, patriarchové cařihradští potvrzováni byli od sultánů a jim podléhali.

*) Ještě za času sv. sv. Cyrila a Metoděje, kteří přišli z Cařihradu, učilo se tam o Duchu Svatém správně po katolicku, jak toho důkaz podali oba bratři před papežem v Římě.

***) Jsou tam i pravoslavní.

Hlavní církve východní jsou: řecká, jest rozdělena v sedm nezávislých církví (Cařihrad, Recko, Cypr, Sinaj a j.), ruská na Rusi a v Ukrajině, srbská v Jugoslávii, bulharská, rumunská též v Besarabii, Uhrách a Bukovině. V čele církve jest patriarcha nebo metropolita se sborem rádčů, zvaným synod. Úřad biskupský, vedení vyšších vzdělávacích ústavů jest přístupno jen kněžím neženatým, tedy řeholníkům. Veliké kláštery slují laury, jejich představený archimandrit. Zcela nepatrný počet mnichů v Srbsku svědčí o žalostném stavu celé té církve. Poslední řeholnice tam zemřela r. 1860. Všech pravoslavných čítá se asi 120 milionů.

Ruské pravoslaví zavrhuje z učení apoštolského články víry o primátu a neomylnosti papeže, o neposkvrněném početí Panny Marie a nesprávně učí o Duchu Svatém. Ostatní jeho odchylky týkají se kázně církevní a obřadů.

V ruském pravoslaví probouzí se nyní palčivá žízeň po hledání pravdy a po Bohu, která jednak zavádí lid do nového sektářství (starověrci v počtu 10 milionů duší), jednak vyvolává touhu po spojení s církví katolickou. Ruský učenc a nadšený bojovník za sjednocení Vladimír Solovjev*) dokazoval, že katolická a východní církev jsou dvě rodné sestry, sice mezi sebou rozdvojené, ale obě milé Kristu, jehož nejvřelejším přáním jest, by se rozdvojené sestry smířily.

Řecké pravoslaví jest stále urputný nepřítel církve katolické a popírá vedle již uvedených článků i platnost katolického křtu, a křtí katolíky znova, když přestupují do církve řecké.

Arménskou církev, odštěpenou od katolické se zvláštní liturgií, utvořili v Asii křesťané bludným učením o osobě Ježíše Krista. Armenové usídlení mezi Slovany s katolickou církví se sjednotili, ale mají své diecese (Lvov) a ponechali si svoji arménskou liturgii.

26. Boj o investituru. Sv. Řehoř VII. Volba papežů.

Církev má právo obsazovati své duchovní úřady. Boj o investituru byly spory mezi duchovní a světskou vrchností, která si osvojovala právo dosazovati osoby duchovní na vysoké úřady církevní.

1. **Volba biskupa** po smrti sv. apoštolů se dala od biskupů té provincie; také lid byl dotazován o jeho životě. Zvolený biskup byl od metropolitou posvěcen a v úřad uveden. Během času domohli se panovníci při volbě biskupa rozhodujícího vlivu, zvláště když mu propůjčovali k užívání léno (obročí, panství, celá území). Panovník dle svého rozhodnutí dosadil biskupa podáním berly a prstenu,**) čemuž se *investitura* říkalo. Biskup složil panovníkovi přísahu věrnosti a pak se staral, aby byl na biskupa posvěcen.

Z takového dosazování biskupů povstaly pro církev veliké škody, neboť:

*) Solovjev zemřel r. 1900 jako katolík.

***) Odznakem světské moci bývalo podání praporu, meče, žezla, čehož užíváno u světských manů.

a) práva církve byla potlačována; berla a prsten jsou odznaky moci duchovní a tím povstala domněnka, že i duchovní moc biskupova plyne od panovníka a jest pouhým přídatkem držitele léna;

b) biskupy stávaly se osoby nehodné a nezpůsobilé, nejčastěji, které panovníkovi za udělení toho úřadu zaplatily (simonie), aby pak podřízené sobě úřady duchovní podobně za úplatek udělovaly osobám často opět nehodným;

c) biskupové panovníkem investovaní stáli se na něm zcela závislí, v první řadě byli služebníky vladaře, musili se účastniti válečných výprav, pak teprve byli biskupy.

Podobně se dělo při volbě opatů bohatých klášterů. Taci „opaté“ často ani řeholních slibů nesložili, o mnichy se nestarali, důchodů kláštera k svým radovánkám užívali a úpadek jeho připravili.

Tolik zlořádů způsobila v církvi investitura vladářů, uvalila na ni pouta otrocká a byla zkázou křesťanského života. Bylo voláno po odstranění těchto nepořádků, nastal boj o investituru, který vrchole dostoupil za papeže Řehoře VII. a císaře Jindřicha IV.

2. Sv. Řehoř VII. vynikal učeností, zbožností, neohrožeností, byl Prozřetelností povolán, aby církevní život opravil a povznesl.

Hned po svém nastoupení r. 1073 obnovil zákony zavazující osoby duchovní k mravní čistotě, zapověděl simonii a za neplatnou prohlásil investituru panovníků. Duchovní, kteří by zákonů nedbali, sesadil z úřadů, věřícím pod trestem klatby poručil, aby od takových duchovních žádných úkonů nežádali ani nepřijímali; panovníkům, kteří by neposlechli, pohrozil vyhloučením z církve.

Papeže neposlechl císař *Jindřich IV.* a prováděl investituru i simon i dále. Papež jej napomenul a pak naň vyslovil klatbu. Klatbou stíženému panovníku hrozila ztráta trůnu. I rozhodl se Jindřich k smíru s papežem a vydal se do Itálie. Na hradě Kanosse setkal se s papežem, tři dni dobrovolně v kajícím šatě konal veřejné pokání, a když slíbil, že bude práv církve dbáti, byl klatby zproštěn.

Ale Jindřich slibům nedostál, nepřátelství k sv. Řehoři obnovil, protipapeže zvolil a pomocí vojska českého knížete Vratislava II. *) Říma dobyl. Papež unikl do Salerna, kdež r. 1085 zemřel. Poslední jeho slova byla: „Miloval jsem spravedlnost

*) Za tuto pomoc udělil Jindřich IV. Vratislavovi titul krále pro jeho osobu a odpustil mu starodávný poplatek.

a nenáviděl nepravosti, proto umírám ve vyhnanství.“ Jindřich zemřel v církevní klatbě.

Spory o investituru trvaly i za nástupců sv. Řehoře a ukončeny r. 1122 úmluvou ve Vormsu a vítězstvím církve. Dle této úmluvy mezi papežem a císařem volili biskupy kanovníci katedrální, opaty řeholníci. Léno a světská práva odevzdá zvolenému panovník podáním žezla.

V pozdějších stoletích udělili papežové panovníkům různé výsady na volbu biskupů; dle toho v bývalém Rakousku je jmenoval panovník.

3. Volba papežů dala se od biskupů kraje, duchovenstva a lidu římského. Ale i do volby papežů počaly zasahovati bohaté rodiny šlechty římské, pak i císařové němečtí osobovali si právo rozhodovati, kdo má býti papežem. Tím se stalo, že na stolec papežský vetřelo se několik osob z rodin mocné šlechty, které pro tento vznešený úřad potřebných vlastností neměly. Aby se k nejvyššímu úřadu v církvi dostávali jenom mužové učené i ctnostní, a vliv osob světských při volbě byl zamezen, ustanovil papež Mikuláš II. r. 1059, aby budoucně papeže volili *kardinálové*. Počet kardinálů může dostoupiti čísla 70, a jsou jimi biskupové a kněží z celé církve, tvořice radu papežovu. Volba papeže koná se v konkláve, t. j. místnosti od ostatního světa přísně odloučené, kterou volitelé před dokonáním volby opustiti nesmějí. Papežem se stane, kdo obdržel dvě třetiny hlasů všech přítomných. Není-li zvolený dosud biskupem, jest na biskupa posvěcen, pak na papeže jest korunován tiarou.

Dějiny 10. a 11. století uvádějí jména tři neb čtyř nehodných papežů (Jan XII., Benedikt IX.), kteří nebyli příkladem ctnosti, ale byli věřícím na pohoršení, církvi ke škodě. Takové ponížení stolice papežské nestalo se vinou církve, která v těchto dobách podobala se spoutanému, který snášeti musí křivdu a škodu, pokud se pout nezbaví. Několik těchto nehodných papežů mizí v dlouhé řadě papežů učených a bezúhonných, z nichž bylo 29 mučedníků, 80 světců. Ale i z nehodných papežů žádný nezneužil svého postavení k tomu, aby učil, co by se protivilo víře a mravům Ježíše Krista.

27. Křížácké výpravy do Svaté země. Řády rytířské.

1. Křesťanští národové v západní Evropě podnikli koncem 11. století a pak ještě ve století 12. a 13. sedm vojenských výprav na osvobození Svaté země z moci mahomedánských Turků. Tyto velkolepé výpravy, jichž účastnili se králové a knížata a více než pět milionů lidí, vyvolalo nadšení pro Krista, aby místa, na kterých naše vykoupění vykonáno bylo, vyrvána byla z rukou nevěřících. Protože pro Ukřížovaného bylo bojováno a vojáci červeným křížem zdobili pravé rameno, nazývají se výpravy křížácké, bojovníci křížáci. Třebas účelu výprav plně

dosaženo nebylo, zůstanou přece památným důkazem živé víry a úplné obětavosti křesťanů ve středověku.

2. Na místa krví Pána Ježíše posvěcená a péčí sv. Heleny chrámy opatřená konali křesťané časté pouti. Za císařů byzantských přána křesťanům úplná svoboda, za panství mahomedánských Arabů svoboda křesťanů sice omezena, ale pouti byly trpěny. Ale když r. 1073 mahomedánští Turci opanovali Přední Asii a Palestinu, bylo tamním křesťanům i poutníkům snášeti hrozné útisky. Chrámy křesťanské byly pustošeny, oltáře bořeny, duchovenstvo týráno a po ulicích smýkáno, patriarcha Simeon vržen do žaláře, poutníci byli loupežně přepadáni a vražděni. I voláno ke křesťanům na západě o pomoc.

K válečnému tažení proti uchvatitelům Svaté země dal podnět poustevník Petr Amienský. Navrátil se z pouti jerusalemské, kde na sobě zakusil ukrutnosti Turků, chodil po Francii, po Německu a po Itálii a všude výmluvnými slovy vybízel knížata i lid k osvobození Svaté země. Papež Urban II. pak svolal do města Klermontu sněm biskupů, knížat a lidu a tam nadšenou řečí pohnul všemi přítomnými, že volajíce: „Bůh tomu chce“, ujednali táhnouti mocí vojenskou proti Turkům.

3. R. 1096 vydalo se vojsko křižácké pod vojvodou lotrinským **Bohumírem z Bouillonu***) na východ. Výpravy se účastnili přední rytířové italské, francouzské a německé. Po nesmírných strastech i ztrátách dalekou cestou a boji s Turky, dobyli křižáci r. 1099 Jerusalema a založili tu nové království jerusalemské. Vojvoda Bohumír zvolen za prvního krále; z pokory nepřijal titulu královského a nazýval se pouze „strážcem Božího hrobu“. Když po roce zemřel, následoval bratr jeho Balduin, který se psal „král jerusalemský“.

Království jerusalemské neudrželo se ani celých sto let. Mocné útoky Turků, nevěrnost Řeků, neshovornost knížat, veliká vzdálenost od zemí západních činily trvalé panství křesťanů nad Svatou zemí nemožným. Ač ještě šest výprav na východ podniknuto bylo, panství křesťanů nad Svatou zemí obnoveno více nebylo, ano poslední křesťanská pevnost Akkon r. 1291 do rukou moslemů padla.**)

*) Vyslov: Bujonu.

**) Palestina byla v moci moslemů až do světové války. Po té pod svrchovaností Velké Británie byla učiněna národní domovinou židovstva, které by se tu mohlo trvale usazovati. Místa posvátná křesťanům jsou pod ochranou Anglie, zabezpečen do nich svobodný přístup všem a svobodně vykonávání obřadů.

Největší účast na výpravách křižáckých byla z Francie, Itálie, Německa a Anglie. Král francouzský sv. Ludvík IX. zemřel na výpravě morem, německý císař Bedřich Rudovous utopil se v řece, kterou chtěl přeplavati. Český kníže Vladislav II., později také kněz Děpolt, byli s velkým počtem českých křižáků ve vojstě německém. Přední hlasatel nadšení pro křižácké výpravy byl opat sv. Bernard, který putoval zeměmi a kázal, aby se Evropa vrhla na Asii, nemá-li zvitěžit Mahomed nad Kristem, barbarství nad vzdělaností.

Nezdarem výprav vznikla nemoudrá myšlenka vypravit proti Turkům nevinné dívky, aby provedly; čeho nedokázali bojovníci, kterým prý Bůh pro jejich hříchy nedopřál vítězství. Bez dovolení papeže posláno do Palestiny 30.000 dětí francouzských a 20.000 dětí německých. Dívky zahynuly z velké části cestou, ostatní prodány v Egyptě do otroctví, kdež mezi moslemíny se proslavily svojí stálostí v katolické víře.

Jakkoli vytčeného cíle křižáckých výprav dosaženo nebylo, přece nezůstaly ve svých následcích bez velikého užitku. Síla mahomedánských národů byla oslabena, a tím postavení křesťanů na východě zlepšeno, vítězný jejich postup do Evropy na 200 let byl zadržen. Náboženské vědomí v Evropě oživilo velice, vliv papeže mezi národy vzrostl. Poznáním nových narodů a zemí povznesla se i umění, řemesla, nastal čilejší obchodní ruch. Nejvíce získalo rytířstvo, které se přetvořilo ve zvláštní řády duchovní.

4. **Řády rytířské** byly řeholní společnosti v Palestině, které měly za účel podporovati poutníky, ošetřovati je v nemoci, chrániti je mečem proti násilí nevěřících. Proto vedle obyčejných slibů řeholních*) zavazovali se ještě slibem k boji proti nevěřícím: rytíři, anebo slibem sloužiti poutníkům a nemocným: bratři služební. Představený jejich slul velmistr. V řádě byli také kněží k vykonávání služeb duchovních. Odznakem byl kříž v různé podobě a barvě. Když se Svaté země zmocnili Turci, odstěhovaly se řády rytířské do zemí evropských.

5. Ve Svaté zemi povstaly tři rytířské řády:

Johanité (řád vlašský) měli jméno dle chrámu sv. Jana Křtitele v Jerusalemě, kdež měli své sídlo. Od 16. století, kdy sídlili na ostrově Maltě, slují rytíři maltánské.

V Čechách mají rytíři maltánské, komthurové (šlechtici), několik velkostatků (komend) a v Praze klášter. Kněží toho řádu pracují v duchovní správě. Hlavní sídliště řádu a sídlo představeného (velkopřevora) až do konce 16. století byly Strakonice; velkopřevorové „křižovníků strakonických“ zastávali v Čechách nejvyšší zemské úřady a byli z přední české šlechty.

Templáři (řád francouzský) měli v Jerusalemě sídlo poblíže bývalého chrámu Šalamounova čili templu. Největšího rozšíření a bohatství dosáhli ve Francii. Vlivem hrabivého krále Filipa IV. byli od papeže na sněmu ve Vienně r. 1312 zrušeni a jmění jejich pro krále zabaveno.

*) Slib chudoby neznamená u nich nemajetnost, nýbrž co člen vyzíská nepatří jemu, ale celému řádu.

Zrušení jejich nastalo pro žaloby, které vytykaly templářům rozličné nepravosti; z rozkazu krále Filipa IV. byli poslední velmistr se 60 rytíři upáleni. V Čechách také byli a část jejich jmění přešla na johanity.

Němečtí rytíři byli založeni pro ochranu poutníků z Německa. Ve 13. století byli povoláni do Prus při Baltském moři, aby provedli obrácení národa toho na víru. Za pomoci českého krále Přemysla Otakara II. byli po dlouhých bojích Prusové podrobeni, pokřtěni a od rytířů poněmčeni.

Změněný tento řád jest dosud v Opavsku. Také po Čechách měli svá sídla i majetek, který přešel na křižovníky s červenou hvězdou.

6. V Čechách povstal rytířský řád **křižovníků s červenou hvězdou**. Založila jej bl. Anežka Přemyslovna († 1282), aby měl péči o chudé, nemocné a poutníky ve špitále od ní v Praze zřízeném. Pod správou těchto křižovníků bylo pak více podobných špitálů v Čechách i v zemích okolních. Řád jest nyní kněžský, a členové jeho pracují v duchovní správě.

Křižovník Beckovský Jan Fr. († 1725) proslavil se jako spisovatel vlasteneckých dějin českých.

28. Řehole ve středověku.

1. **Řád benediktinský** rozšířil se po dobu svého trvání do všech zemí křesťanských a čítal nad 30.000 klášterů. Příčinností řeholníků a dary knížat nabyly některé z těchto klášterů velikých statků, jměním rovnali se velmožům, opatové dosáhli moci knížecí. Ale i v této době působil řád dle předpisů svého sv. zakladatele Benedikta k oslavě Boží a k prospěchu bližního. Jméno užíváno k rozšíření víry, podpoře chudých, pěstění věd a umění, k zvelebení zemědělství a řemesla, k rozmnožení obecného vzdělání. Nesmrtelných zásluh o lidstvo zjednali si misiemi u pohanských národů. Když pak někde bohatství vedlo k nekázní řeholní a k úpadku zbožnosti i věd tím, že knížata na bohatá opatství dosazovala osoby neschopné a nehodné, a mnichové jim podřízení pak kázně řeholní nedbali, vždy povstávali mužové svatí, kteří pořádek obnovili (řeholi reformovali) aneb nové řehole založili.

V Čechách byl první klášter benediktinek u sv. Jiří v Praze (r. 973), benediktinů v Břevnově (r. 993), v Sázavě (r. 1039) a více jiných. Nyní jsou benediktini v Praze (v Emmauzích), v Břevnově a Broumově, na Moravě v Rajhradě.

K řádu sv. Benedikta náleželi: abatyše Mlada a její bratr Strachkvas (Křišťan), biskupové Dětmar, sv. Vojtěch a bratr jeho arcibiskup Radim, opat sv. Prokop, mučedníci sv. Benedikt s bratřími a j.

2. Ve 12. století povstaly tyto řády:

Cisterciáci odštěpili se od benediktinů a mocně s nimi zápolili ve všech oborech jejich činnosti; zvláště horlivě rozmáhali úctu k Panně Marii.

Spoluzakladatel a ozdoba řádu jest sv. opat **Bernard** († 1153), výmluvný řečník, nadšený hlasatel druhé křížácké výpravy; učenými spisy vydobyl si jména „církevní učitel“. Žil v přísném sebezáporu, pracoval dle předpisů řehole na poli i v lese.

Cisterciáci měli u nás více klášterů, z nichž slavný byl Sedlec v Čechách a Velehrad na Moravě. Nyní jsou ve Vyšším Brodě a v Oseku.

Augustiniáni jsou řeholní sdružení kněží kanovníků dle pravidel sv. Augustina s působením jako u benediktinů.

Řeholi náležel Tomáš Kempenský († 1471), spisovatel všeobecně známé a oblíbené „Zlaté knihy o následování Krista“.*)

Po Čechách a Moravě měli četné konventy (kláštery) a duchovní správy s hlavním sídlem na Malé Straně a ve Starém Brně.

Premonstráti jsou řehole mnichů kanovníků a působí ve stejném směru jako benediktini; dle bílé barvy hábitu zváni řádem „bílých kněží“.

Zakladatelem premonstrátů jest sv. **Norbert**, později arcibiskup v Děvině († 1134). Ostatky jeho byly (r. 1627) na Strahov přeneseny a sv. Norbert byl prohlášen patronem země české.

Premonstráti jsou v Čechách v Praze (na Strahově), v Želivě a v Teplé, kde odpocívá zakladatel tohoto kláštera a mučedník bl. Hroznata († 1217), český pán; pak jsou na Moravě v Nové Říši.

K řádu premonstrátů náležel vynálezce hromosvodu Prokop Diviš († 1765) a básník český Boleslav Jablonský (vlastním jménem Karel Tupý † 1881).

Trinitáři vykupovali křesťany z otroctví moslemínů; k tomu sbírali peněžité dary, a když se jim těch nedostávalo, vykupovali je svojí svobodou.

Uvedené řády měly také ženské kláštery.

3. Ve 13. století povstaly dva řády, které se od dosavadních lišily úplnou chudobou a proto řády chudobné neb žebravé slují.

Příčinou vzniku jejich byly bludy, které se tehdy v jižní Evropě šířily, a pak přepych křesťanů a s ním spojené špatné mravy. Někteří chtěli nepravosti této doby odstraniti zaváděním dobrovolné chudoby, ale upadli při tom v záhubné bludy — **valdenští**)** — které jako povodeň šířily se po Itálii a Francii

*) V českém překladu vydalo „Dědictví Svatojanské v Praze“.

***) Původce bludů Petr Valdes přišel i do Čech a zde zemřel. Valdenští rozšířili se také po jižních Čechách. Zavrhovali svátost oltářní a manželství, křtili se po druhé, zpovídali se navzájem. Bohatě lidi olupovali, aby tak apoštolskou chudobu rozšířili. V době přítomné jest valdenských asi 25.000 v Piemontsku v sev. Itálii.

na zkázu víry a mravnosti. Nebezpečné hnutí toto mohla církev zastavit jenom pravou křesťanskou chudobou a horlivým poučováním bloudících. I založil sv. František a sv. Dominik řehole, aby tímto způsobem bludům čelily a nápravu života křesťanského přivedly; tyto řehole mají jméno dle svých zakladatelů **františkáni** a **dominikáni**.

Od františkánů oddělili se **minorité**, kteří přísnou chudobu zmírnili, a později ještě **kapucíni**. Dominikáni měli hlavním úkolem kázati a proto se též nazývají bratři kazatelé; přísnou chudobu řeholní zmírnili.

V čele řádu jest generál, představený kláštera jest kvardián, u dominikánů převor. Vedle klášterů pro mnichy a klášterů pro ženy mají terciáře čili třetí řád pro osoby, které žijí ve světě.

Úplná chudoba těchto řeholí ukládala, aby klášter jejich neměl ani společného jmění, aby se mnichové živili z práce a dobrovolnými dary věřících, aby pro chudé a nemocné sbírali almužny. Poučováním přiváděli zbloudilé na cestu pravdy, stykem s lidmi dávali příklad pravého křesťanského života. Také vydatně působili na školách a na misiích. Františkáni jsou osvědčení strážcové svatých míst v Palestině.

4. **Sv. František z Assisi**, zvaný též Serafínský, byl syn bohatého kupce a byl pro obchod vychováván; proto se učil francouzštině, z čehož jeho jméno Francesco povstalo. Mladý kupec byl ohnivý, veselý, při tom však zbožný a dobročinný, až jej otec pro štedrost jeho vydědil. Z dárků opravil starou kapli, vedle zřídil si chaloupku*) a žil v ní jako asketa v chudobě a odříkání. Slovem i příkladem kázal pokání, pokoru, sebezápor a pohrdání bohatstvím. Rouchem byla mu pastýřská halena, kterou přepásal provazem, země byla mu lůžkem, postil se bez ustání. Ve dvou letech přihlásilo se 12 mužů, kteří se zavázali žiti dle řehole, kterou František sestavil, a kterou papež r. 1223 potvrdil. Za padesát let čítal řád sv. Františka 8000 domů a 200.000 bratří.

František byl až do smrti povahy veselý a přívětivý a to chtěl učiniti odkazem i svému řádu; byl básníkem vřelého citu pro přírodu, konal zázraky, obdržel vtisknutí ran Kristových na svém těle. Zemřel r. 1226 a již po dvou letech prohlášen byl za svatého.

K řádu františkánskému náležel věhlasný učitel církevní a spisovatel sv. Bonaventura, generál řádu († 1274), a sv. Antonín Paduánský, divotvářce a proslavený kazatel po Itálii a Francii († 1231).

*) To nazval svým podílkem = porciunkula; slavnost Porciunkule koná se ve chrámech františkánských a jiných dne 2. srpna nebo v následující neděli.

5. Sv. Klára z Assisi († 1255) založila a řídila ženský řád sv. Františka. Po ní nazývá se tato větev františkánská **klarisky**.

Bl. Anežka Přemyslovna, dcera Otakara I., uvedla oba řády sv. Františka do Prahy. Ze svého věna vystavěla kostel a klášter klarisek, který nazýván byl „klášterem sv. Anežky“ a byl útočištěm chudiny. Anežka byla bratru svému králi Václavu I. moudrou rádkyní, řeholnicím byla pokornou představenou pod jménem „starší sestra“, lidu byla dobrotivou pomocnicí; k její přímluvě dostalo se mnohému vězni svobody, vypověděnému z vlasti povolen návrat. Zesnula r. 1282 a klášter její byl od husitů rozbořen a hrob její zničen.

6. **Sv. Dominik** byl španělský šlechtic a kanovník. S několika druhy začal pracovati na obrácení bludařů. Prohlásil sebe i své bratry za žebráky, zamítl nabízené statky, bos a v chudém šatě procházel města i vesnice a horlivým kázáním, kajícím životem a láskou přivedl tisíce bludařů na pravou cestu. V práci své utikal se k Panně Marii, úctu její šířil a pobožnost růžencovou zaváděl. Sv. Dominik zemřel r. 1221 za pět let po papežském schválení svého řádu, který v době největšího rozkvětu čítal na 150.000 členů.

Ozdobou řádu sv. Dominika byli: **sv. Tomáš Akvinský**, pro neobyčejnou svatost a učenost nazvaný „andělský učitel“ († 1274). Albert, pro znalost všech věd přijímán „Veliký“; v době, kdy byl biskupem v Řezně, hlásal po Čechách křížácké výpravy. Angeliko da Fiesole, mistr v malířství († 1455). Sv. Kateřina Sienská, v životě vzor trpělivosti, ve spisech plná moudrosti († 1380). Bl. Zdislava z rodiny Berků z Dubé, třetího řádu sv. Dominika, manželka českého pána, pochována v Jabloněm († 1252).

Řehole dominikánů, františkánů, minoritů a kapucínů mají i v našich zemích četné kláštery, terciáři jsou skoro na každé farnosti; spolky a bratrstva růžencová jsou připojena k řeholi dominikánů.

Do konce 13. století bylo v Čechách asi 70 klášterů mužských a 14 ženských.

29. Péče církve o vzdělanost a umění.

1. Se svým božským posláním starati se o spásu duší spojovala církev katolická také péči o pozemské potřeby věřících, zvláště o **vzdělání** jejich zakládáním škol. V dobách, kdy panovníci národů barbarských nedovedli ještě pochopiti cenu vzdělání a meči dávali přednost před knihou, jediná církev poskytovala příležitost ku vzdělávání duše všem bez rozdílu povolání a rodu. Církevní sněm v Cáchách (r. 802) ukládal: *Každý posilej své děti do škol, aby se učily, a tak dlouho, dokud*

nejsou dostatečně vzdělány. Papež Innocenc III. (r. 1215) nařídil: *Při každém kostele buď zřízena škola.*

V dobách pronásledování křesťanů a za stěhování národů musila se církev spokojiti se *školami katechumenů*, ve kterých se připravovalo ke křtu sv.; nezdávka také se učilo čtení, psaní a počtům, pak se *školami katechetickými* (v Přední Asii,*) v nichž poskytováno vzdělání vyšší ve vědách tehdejších a v bohosloví.

2. Rozkvět školství začal v dobách svobody církve a míru založením řádu sv. Benedikta. Mnichové jeho byli hlasatelé víry i vzdělanosti, k národům barbarským přinesli s křížem i knihu, vystavěli vedle kostela i školu. S benediktiny stejně působily řády jiné. V domech řeholních — neboli v klášteřích — byly školy *klášterní*. Vedle školy dětské měl klášter školu pro dorostlé jinochy k výchově jejich pro stav řeholní a kněžský; pak měl ještě školu pro jinochy, kteří stavu duchovnímu se věnovati nechtěli. Ženské kláštery zřizovaly školy pro dívky, kde se učilo i ženským pracím.

Od 8. století zřizovaly kapitoly kanovníků při svých kostelích školy *kapitální*, při sídlech biskupských byly vyšší školy *katedrální*, pro vzdělání budoucích kněží. V čele těchto škol byl kanovník, zvaný scholastikus.

Ve větších osadách povstaly školy *farní*, kde se mládež učila náboženství, čtení, psaní a počtům a učители byli kněží a chrámoví služebníci. V městech ve 12. století byly školy *listovní*, učily slohu a písemnostem, pak školy *latinské*, protože učily latině, řeči tehdá úřední a vzdělanců; ředitelem (rektorem) školy býval kněz, učiteli osoby duchovní a jiné.

Školy katedrální a klášterní byly hlavní sídla vzdělanosti, vychovaly řady učenců, opisováním starých a spisováním nových knih shromáždily ve svých knihovnách pravé poklady písemných památek.

3. Ze škol katedrálních a klášterních tím některé vynikly, že na nich četní učitelé přednášeli všecku známou vědu; školy takové nazývaly se pak školy *vysoké* neb *universitní*. Zakládala je církve a panovníci a všechny byly pod ochranou papežů, kteří svým kancléřem, jímž býval biskup místa, prováděli nad nimi dozor. Aby studie byly co nejvíce podporovány a věda na výši se udržela, opatřili papežové universitní mnohými výsadami. Na universitách pěstovaly se: bohosloví, vědy právnické, lékařské a filosofie; každý tento obor vědy měl zvláštní fakultu. V čele

*) Nejslavnější byla škola Alexandrinská v Africe, která povstala za doby sv. Marka, evangelisty Páně.

university byl rektor, představený fakulty slul děkan, profesory (učitelé) byli kněží a řeholníci. Ozdobou universit byli slavní profesori a učenci Albert Veliký, Tomáš Akvinský, Bonaventura a j. Student university po přísných zkouškách stal se bakalářem, po nových zkouškách mistrem nebo doktorem. — Takové výše dostoupila věda a vzdělání ve středověku péčí církve a podporou papežů, kteří sami, jako bývali profesori universit, byli znamenití učenci. Evropští národové za vzdělání děkují církvi, matce školy a vzdělanosti.

4. V našich zemích bylo školství ve středověku péčí církve také tak zařízeno.

První školy povstaly působením sv. Metoděje a byly jazyka slovanského; první škola latinská byla v Budči; sv. Václav učil se za dětství na těchto školách knihám slovanským i latinským.

V Břevnově byla proslavená škola benediktinů, kde se děti vyučovaly v jazyku mateřském, další vzdělání bylo v latině, jazyku vzdělané Evropy. Odtud vycházeli učitelé na školy farní, odtud vyšli učenci, jichž jméno mělo slavný zvuk i za hranicemi.

V klášteře sv. Prokopa na Sázavě byla opět škola jazyka slovanského a šířila znalost spisovné řeči i do vzdálených českých krajův odchovanými zde žáky.

Katedrální škola u sv. Víta měla tak výbornou pověst, že i z Rakous, Štýrska a Bavor dojížděli studující na učení do Prahy.

Universita Karlova r. 1348 učinila Prahu středem vzdělanosti pro střední Evropu a vynikala jak počtem věhlasných mistrův, tak i počtem studentů, kterých prý se r. 1408 čítalo na 36.000. Českým mistrům udělovány byly vysoké úřady i v cizině. Pod správou university byly farní a městské školy, čímž dostávalo se za učitele těmto školám vyučencův university. Tím a vzrůstem klášterů od doby Vladislava II. († 1173), z nichž každý byl zároveň ústavem vzdělávacím, postoupilo vzdělání všeobecné tak, že za Karla IV. čítalo se při počtu 2000 far v arcidiecezi nad 1000 farních škol*), a český národ rovnal se vzdělanosti nejpokročilejším sousedům svým.

5. Církve byla ve všech dobách přední pěstitelkou **umění** ve svých chrámech a klášteřích. Zvláště řeholníci byli výteční stavitelé, malíři, sochaři a znalci posvátného zpěvu. Ve století 11. a 12. prováděny byly stavby chrámů ve *slohu románském*, kde klenby tvoří polokruh. Vzrůstem zámožnosti postoupilo se v následujících stoletích k nádhernému a nákladnému *slohu gotickému* s lomenými oblouky. Doba Karlova přivedla v Čechách tento sloh k dokonalosti, doba Vladislava Jagelovce († 1516) vytvořila z něho samostatnou domácí školu zvanou *slohem vladislavským*.

*) Počet obyvatelstva v zemi kolem r. 1350 odhaduje se na 1 mil. duší.

Ve slohu románském stavěn kostel sv. Václava ve Staré Boleslavi a chrám sv. Jiří v Praze; ve slohu gotickém katedrála sv. Víta v Praze a chrám sv. Barbory v Kutné Hoře (slohu vladisl.). Mistrem slohu gotického byli Matyáš z Arrasu, Petr Parléř; slohu vladislavského Matěj Rejsek a „Beneš z Loun“.

6. K okrase chrámů sloužilo *malířství* a *sochařství*, k oslavě služeb Božích pěstován posvátný *zpěv* a církevní *hudba* zaváděním varhan.

Podporou papežů prosluli zvláště tito itaští umělci: v malířství, sochařství a stavitelství Michelangelo († 1564); v malířství Rafael Santi († 1520), malíř Madon neskonale krásy; Angeliko da Fiesole († 1455); Leonardo da Vinci († 1519) — hlavní dílo „Večeře Páně“. Velkolepý výkon básnický vytvořil Dante († 1321) ve své „Božské komedii“*, ve které líčí duše v pekle, v očistci a v nebi a ukazuje tak cestu, kterou člověk z bídy hříchu k blaženosti vykonatí musí. Za úchvatné skladby posvátné hudby děkujeme Palestrinovi († 1594), papežskému kapelníku v Římě, za dojemné zpěvy: „Dies irae“, „Pange lingua“ a j. nadšeným řeholníkům.

V Čechách opat Božetěch na Sázavě, četné obrazy a sochy Madony uctívané ve chrámech, drobnomalby kancionálů, jímavé zpěvy rorátní z doby Karlovy jsou důkazem, že i tato umění u nás od církve s úspěchem pěstována byla.

Znalci dějin napsali: „Bez církve byla by Evropa padla v lup despotům, byla by se stala dějištěm nesvornosti, ne-li dokonce pouští barbarskou.“***) — „Kláštery sloužily středověku za semeníště netoliko náboženství, ale i nauky a umění, osvěty a průmyslu; ba i hospodářství samo i řemesla všeliká jimi se více a více vzdělávaly.“***)

30. Náboženský život ve středověku.

1. Víra křesťanská pronikala ve středověku celý soukromý i veřejný život národů evropských a přemnohé křesťany přivedla k vrcholu dokonalosti a svatosti života. Důkazem toho jest veliký počet svatých a světic z paláců, klášterů i chať, vznik přečetných řádů a bratrstev k obětavé službě lásky k bližnímu v rozmanitých špitálech, zvláště pak nadšení pro výpravy křížácké a pro stavbu velkolepých chrámů. Známkou středověku jest nábožnost, dobročinnost, oddanost k církvi a papeži, jehož hlasu všude bylo posloucháno.

Papež byl nejen hlavou církve, ale i strážce veřejného blaha, ochránce utiskovaných a soudce, k němuž o spravedlnost se utíkali králové i poddaní. Papež učil panovníky křesťanské, aby vládli dle zákonů Božích, napomínal poddané, aby se vrchnostem neprotivili. Papež ve středověku potvrzoval a korunoval

*) Přeložena do všech skoro jazyků; česky František Doucha a Jaroslav Vrchlický.

***) Herder.

****) Palacký.

císaře římského, knížatům uděloval titul krále, korunováním činil je posvátnými v očích národa; jemu všeobecně přiznávalo právo sprostiti poddané poslušnosti k panovníkovi, když by naň z důležité příčiny klatba církevní uvalena byla. To mělo za následek i ztrátu trůnu, neboť nemohl býti panovníkem křesťanů, kdo nebyl údem církve. Tak pečoval náměstek Kristův o pořádek, svornost a pozemské blaho celé rodiny křesťanské v různých národech a zemích.

Dle vzoru hlavy církve jednali i biskupové ve svých diecesích. Byli nejen učitelé věřících a obhájci církve, ale i ochránci ubohých, strážci spravedlnosti a poživali úcty a důvěry věřících. Jen málo bylo biskupů, kteří pro svoji knížecí slávu a moc zapomínali povinnosti biskupa a pastýře věřících. Duchovenstvo bylo nejvzdělanějším stavem, nepodléhalo soudům zemským, nýbrž duchovním.

2. Středověk má však také stinné stránky. Církvi bylo mnoho bojovati proti nebezpečným pohanským zvykům a pověrám, proti četným bludům. Mnozí křesťané nechtěli poslouchati zákonů Božích a církevních, mnozí duchovní dávali životem pohoršení a prohřešovali se simonií.

Proti takovým nepořádkům a zlořádům vystupovala církev horlivým poučováním, starala se o vzrůst vzdělanosti, dávala nové zákony, zaváděla užitečná právní zřízení, neposlušné trestala klatbou a interdiktem.

Klatba (exkomunikace) bylo vyloučení z církve a měla za účel polepšení hříšníka. Klatbou stížený neměl přístupu ke službám Božím ani k svátostem, věřící s ním nesměli obcovati. Setrvání v klatbě přes rok bez polepšení mělo za následek ztrátu úřadu a důstojnosti, u knížat ztrátu trůnu.

Interdikt byla záповěď služeb Božích na jistém místě (vyjma křest a zaopatřování nemocných); jím se trestala města i kraje, pakli vinníka podporovala.

3. Pohanským dědictvím mezi křesťany bylo mnohoženství, sňatky s příbuznými, trhy na otroky, pěstní právo, krevní pomsta, souboje, ordalie či soudy Boží a pověry.

Proti pěstnímu právu, kde si uražený hleděl sám zadosti učinění mocí zjednati, zavedla církev mír Boží (treuga Dei), kterým každý pod tresty církevními byl zavázán v jistých dnech a dobách bojů a sporů se zdržovati.

Proti krevní pomstě, kde ukládala se příbuzným zavražděného povinnost na vrahu vykonati pomstu, zavedla církev pro kostely a kláštery právo asyly; tam se mohl stíhaný utéci a dokud tam prodléval, nesmělo se mu ublížiti.

Ordalie — očisty, soudy Boží — spočívaly na domněnce, že Bůh nevinnost obžalovaného objeví třebas i zázrakem. Obvinění podrobovali se zkouš-

kám vodou, ohněm, mečem, losem i přijímáním Svátosti oltární. Ordali užívalo se v soudnictví a teprve po dlouhých bojích podařilo se církvi je zmírniti, pak odstraniti zaváděním přísahy. V Čechách se tak stalo za Karla IV. (1355)

4. Z pověr středověku nejčastější byly astrologie, alchymie a čarodějství.

Astrologie, čtení tajných a budoucích věcí z postavení hvězd — alchymie, z obyčejných kovů udělati zlato, byly s oblibou pěstovány na dvořech knížat a velmožů a dělo se při nich mnoho podvodů.

Zkázonosná pověra středověku, sáhající daleko až v nový věk, bylo *čarodějství*, kde člověk pomocí zlého ducha chtěl vykonati podivné věci zázrakům podobné. Církev pobloudilce poučovala, napomínala neb klatbou stihala. Státy proti čarodějům zřídily v 16. a 17. století soudy, kde je odsuzovaly a upalovaly. Kněz jeden,* který 200 odsouzených obětí této pověry na smrt upálením připravoval, vyznával nevinu všech. Proto církev upalování čarodějnic zavrhovala. Sv. Panna Orleánská byla upálena jako čarodějnice, ač jest dokázáno, že byla nástrojem Prozřetelnosti, aby zachránila svoji vlast († 1431).

5. Četní bludaři ve středověku vyvolali v mnohých zemích zmatky a války. Proto církev hleděla bludy potlačit, panovníci kacíře prohlásili za zločince a trestali je vyhnáním, pak dle zákona císaře Bedřicha II. smrtí upálením. (Zákon byl v platnosti od r. 1231—1555).

Církev proti bludařům založila *inkvisici*; byl to soud, který bděl nad čistotou víry, bludaře poučoval, zatvrzelé z církve vylučoval a bděl, aby se bludy nešířily; inkvisici prováděli biskupové, pak dominikáni až do 18. století.

Před soudem inkvisičním také stál učený hvězdář **Galileo Galilei** († 1642), který učil, že se země otáčí kolem slunce, ale dokázati toho nedovedl. Že slunce stojí a země obíhá, učilo se dávno před Galileem a církev ničeho nenamítala, ano kanovníka Koperníka († 1543), který totéž učil co Galilei, papež vyznamenal. Církev si při šíření tohoto učení přála, aby považováno bylo za domněnku tak dlouho, dokud se nepodaří vědě podati bezpečný toho důkaz, neboť měla zkušenost, že mnohé nauky, považované za pravdivé, ukázaly se býti později nepravdou, a mimo to celá řada současných hvězdářů učení Koperníkova a Galileova nepřijímala. Protože nedokázaného učení Galileova mnozí zneužívali k útokům na věrohodnost Pisma sv., které po lidsku mluví o vycházení a zapadání slunce, a Galileo příkazu církve, aby o nedokázaném názoru svém mluvil jako o domněnce nevyhověl, byl postaven před inkvisiční soud a spis jeho zakázán. Když pak Newton († 1727) pohyb země nezvratně dokázal, zrušil papež výrok inkvisice nad spisem Galileovým.

Inkvisice španělská byla založena od krále Ferdinanda Aragonského (r. 1478) a od papeže schválena na potírání nepřátel říše a víry, jimiž byli hlavně tajní židé a Maurové (moslemíné). Židé a Maurové dávali se křtít, aby snáze dostali se v přední úřady a pak tím úspěšněji mohli podkopávati blaho

*) Jesuita Fridrich Spee, německý básník a profesor ve Vircpurku, zahájil svým spisem boj proti upalování čarodějnic (1631). Poslední čarodějnice byla v Německu upálena r. 1775.

státu, podryvati vliv církve. Proti nim zřídil král Ferdinand inkvisici, při níž sám rozhodoval. Král jmenoval soudce inkvisice, jménem krále vynášely se rozsudky a prováděly se popravy, pro královskou pokladnu zabavovalo se jmění a ukládaly se pokuty. Inkvisici přiděloval král také soudy zločinců, buřičů, lichvářů a vrahů. Církev tudíž není zodpovědna za přehmaty, které se při soudech této inkvisice páchaly. Inkvisice španělská byla zrušena r. 1820.

31. Papežové v Avignoně. Rozkol západní.

Po době slávy a moci stolice apoštolské následovalo od r. 1305 sedmdesátileté ponížení její pod moci králů francouzských, pak čtyřicetiletý zhoubný rozkol v hlavě církve a s ním spojené zmatky v národech a úpadek života křesťanského až do církevního sněmu v Kostnici, který byl od r. 1414 až do roku 1417, a jehož úlohou bylo provésti nápravu církve v hlavě i údech.

1. Francouzští králové chtěli ovládati papeže i církev. Filipu IV. Sličnému se podařilo, že za papeže r. 1305 zvolený Francouz Klement V. neusadil se jako všickni předchůdcové jeho v Římě, nýbrž zvolil za sídlo své **Avignon***, město v jižní Francii. Po něm ještě šest papežů zůstalo sídlem v Avignoně a tím pod vlivem francouzských králů, což u jiných národů, zvláště Francii nepřejících, podkopávalo důvěru ku společné hlavě církve, a tím vážnost a moc papežů velice poklesla. Přebývání papežů ve Francii trvalo 70 let až do r. 1377 a Vlachové je právem nazývali „babylonským zajetím papežů“.

Řím zatím za nepřítomnosti papežů klesl z královny měst na obyčejné město Itálie, chrámy hrozily sesutím, povstaly nepokoje a války domácí.

I usilovali upřímní katolíci, jako císař Karel IV., sv. Kateřina Sienská, sv. Brigita, aby se papež do Říma navrátil a tím svoboda papežů byla obnovena a nepořádky v Římě byly napraveny. Učinil tak papež Řehoř XI. a byl za jáso tu lidu v Římě r. 1377 uvítán.

Avignon za pobytu papežů stal se sídlem učenosti a umění. Papežové avignonští byli mužové bezúhonní, snažili se napravit nepořádky, ale z pout francouzských králů nebylo snadné vysvobození. Učenému papeži Klementu VI. vděčí národ český za mnohá dobrodini (zřízení arcibiskupství, university) a zvláště za to, že nám vychoval k pravé zbožnosti králeviče Karla.

2. Vybavením papežů z nadvlády francouzské nebylo ponížení církve ukončeno, naopak nastalo ještě větší neštěstí pro církev **rozkolem západním**, který záležel v tom, že po dobu 40 let proti řádnému papeži římskému voleni byli protipapežové.

*) vyslov: Aviñon.

Po smrti papeže Řehoře XI. byl řádným způsobem v Římě za nástupce jeho zvolen Urban VI. Ale francouzští kardinálové nebyli s volbou spokojeni a vlivem francouzského dvora zvolili protipapeže, který se usadil v Avignoně. Upřímní křesťané očekávali od císaře Karla IV., že roztržku napraví; ten však k žalosti všech věrných téhož roku zemřel. Tak r. 1378 nastal rozkol západní, který křesťanské národy v Evropě rozdělil ve dva tábory: Francie poslouchala protipapeže v Avignoně, ostatní se drželi papeže v Římě. Když zmatky a boje z toho vzniklé, zkáza mravů a simonie dostoupily hrozivých rozměrů, sešli se kardinálové r. 1409 na sněm v **Pise**, tam prohlásili papeže i vzdoropapeže za sesazený a zvolili papežem Alexandra V., po němž za rok následoval Jan XXIII. Protože však pravého papeže Řehoře XII. sesadit neměli práva a vzdoropapež svého sesazení nedbal, byli nyní vedle papeže římského protipapežové dva: avignonský a pisánský a zmatky byly ještě větší a zasahovaly i do jednotlivých diecesí a řádů, jedni toho, druhí onoho za hlavu církve uznávajíce, ježto nebylo ani možno zjistiti, který z papežů pravý jest. V Praze král Václav IV., universita drželi se Alexandra V., arcibiskup Zbyněk poslouchal zprvu Řehoře XII.

Neblahému rozkolu církve učiněn byl konec na církevním **sněmu v Kostnici** r. 1417, kde se Řehoř XII. poděkoval, protipapežové byli ode všech opuštěni a sesazení, pak zvolen papežem Martin V., čímž jednotu církve obnovena a tím pak i pořádek v církvi zaveden.

Kdyby církev nebyla dílem Božím ale jen dílem lidí, musila by v těchto smutných dobách zahynouti. Ale v bouři největší zachránil ji ten, jenž řekl apoštolům: „Já jsem s vámi po všechny dny...“

32. Karel IV. Arnošt z Pardubic.

1. Císař **Karel IV.**, jako český král Karel I., jest nejslavnější český panovník, pravý „Otec vlasti“ (1346—1378). Na jeho hlavě spočinulo pět korun, z nichž nejčestnější byla koruna císaře římského, jemu nejmilejší byla koruna krále českého. Postavení svého — jako první vládců v Evropě — použil v první řadě k prospěchu českého národa a své katolické církve, jejíž byl oddaným synem a ozdobou.

Jako kralevic vymohl r. **1344** na svém bývalém učiteli papeži Klementu VI., aby pražské biskupství povýšeno bylo na **arcibiskupství**. Tím přestala podřízenost církve české na arcibiskupu v Mohuči a právo korunovati krále českého přeneseno

bylo na arcibiskupa pražského*). Čechy a Morava tvořily církevní provincii a Praha stala se sídlem metropolitě, jemuž podřízeno biskupství *olomoucké* (zřízené r. 1063) a pak biskupství nové české diecese (s části moravskou), zřízené v *Litomyšli* z tamního kláštera premonstrátského.

Diecese dělily se na kraje zvané arcijáhenství, tato na okresy: dekanáty a v těch byly farnosti s farářem (plebánem), děkanem, arcijáhmem v čele.**)

V den nastolení prvního arcibiskupa položen základní kámen k novému *metropolitnímu chrámu sv. Víta* v Praze. Mistr Matyáš z Arasu měl dle přání Karlova postavit katedrálu, která by svoji stavbou rovnala se katedrálám jiných národů, byla pomníkem českého umění a hlásala slávu české země.

Nejnádherněji dal Karel vyzdobiti kapli sv. Václava, jehož byl ctitel a následovník. V kapli uložil jeho ostatky ve zlaté rakvi, stěny vyzdobil zlatem, drahými kameny a malbami ze života sv. Václava a utrpení Páně. Dal zhotoviti novou českou korunu, postavil ji na hlavu sv. Václava zlatem pokrytou a nazval ji korunou „Svatováclavskou“.

Karel IV. byl „světlem knížat“ jako křesťan i jako panovník. Vychování dostalo se malému Václavovi na královském dvoře v Paříži, kdež mu dáno při birmování jméno Karel, které mu již zůstalo. V Paříži výteční učitelé vštíplí Karlovi do srdce pevnou víru a upřímnou zbožnost, které pak byly vodítkem jeho slavného vládaření. Ze zbožnosti oddával se každoročně v pašijovém týdnu kajicím životu na svém hradě Týně, o hodu Božím vánočním v císařském ornátě při mši sv. zpíval evangelium: „Vyšel rozkaz od císaře Augusta...“ Arcibiskup Očko***) v pohřební řeči nazval jej ne bez důvodu svatým. Karel byl i nejučenější panovník své doby, neboť mluvil a psal pěti jazyky. Zemřel r. 1378 a pochován ve hrobce chrámu sv. Víta.

2. **Arnošt z Pardubic**†) byl prvním arcibiskupem v Praze. Od sv. Vojtěcha nebylo na stolci pražských biskupův pastýře jemu podobnějšího nad Arnošta. Studoval na biskupské škole v Praze, pak na universitách v Itálii, potom byl kanov-

*) Tim, že dostal arcibiskup právo krále korunovati, stal se primasem (první mezi arcibiskupy) v českém státě. — Protože se při zřizování arcibiskupství jednalo o čest koruny české, usilovali o ně již Břetislav I. pak oba Otakarové; ale snaha jejich rozbila se o neochotu arcibiskupů mohučských a císařů německých.

***) Arcidieceze měla 2025 far a 142 kláštery. Litomyšelská diecese měla 166 far a 10 klášterů. Praha samotná měla 44 fary, 18 klášterů mužských a 7 ženských.

***) Jan Očko byl první z Čechů kardinálem. Dal příkaz v pátek ve 3 hodiny vyzváněti.

†) Arnošt byl syn českého rytíře Malovce, který po přesídlení do Pardubic počal se zváti dle nového svého sídla.

níkem u sv. Víta, r. 1343 stal se biskupem a po roce metropolitou Čech a Moravy.

Vedle učenosti a zbožnosti chválí se mezi jeho ctnostmi veliká dobročinnost, pro kterou se stal miláčkem trpících. Stavěl špitály, dával věna chudým dívkám, pokud nebylo vysokého učení v Čechách, vydržoval studující na různých universitách. V letech hladu a moru (1358 a 1362) byl zvláště vzorem obětavého pastýře. O vzdělání a kázeň duchovenstva svého horlivě pečoval a dal na synodě pražské nařízení, která po několik století byla pravidlem náboženského života v Čechách.

Arnošt byl důvěrný přítel a rádce císaře Karla, měl účast na jeho šlechtitných činech a zvláště na založení *vysokého učení v Praze r. 1348* měl podíl největší. Pověst o výtečném arcibiskupu českém pronikla i za hranice země a někteří kardinálové v Avignoně chtěli jej za papeže voliti. Arnošt zemřel r. 1364 v pověsti světce.

Milostná soška Panny Marie, uctívané na Svaté Hoře, jest prý zhotovena rukou arcibiskupa Arnošta, který ji měl v kapli svého hradu v Přibrami. Zanechal také spis o chválách Panny Marie.

3. **Zlatým věkem** země české nazývá se doba, kdy řízením Božím v čele říše i církve české stáli mužové tak moudří a zbožní jako byl Karel a Arnošt, aby povznesli je k vrcholu rozkvětu.

Náboženství všeobecně bylo pokládáno za nejdražší statek, ovládalo veškeren život rodinný i veřejný, zákony církevní, ač byly přísné, zachovávaly se ochotně a přesně. Sv. svátosti byly velmi často přijímány, bylo v oblibě i denní sv. přijímání. Kdo v době velikonoční nešel k stolu Páně, byl z církve vyloučen a byl mu odepřen církevní pohřeb. Svátků zasvěcených bylo 45. O mravní bezúhonnost byla péče veliká, v rodinách panovala kázeň a zbožnost, která by všem věkům mohla býti příkladem.

Vzdělanost zvláště založením university postoupila v Čechách tolik, že Praha se stala střediskem vědy státu českého i německého, neboť ve střední Evropě jiné university nebylo. Čechové učeností vynikli nad národy okolní, čeští mistři byli voláni na cizí university, dosahovali v cizině stolic biskupských i předních míst úředníků při dvoře papežském. Věhlasný český učenec zeman *Tomáš ze Štítvého* byl první muž v Evropě, který vyšší vzdělání mezi prostým lidem šířil spisy v jazyku národním.

Že umění, zvláště stavitelské, v době Karlově bylo na vysokém stupni dokonalosti, dokazují podnes četné chrámy (sv. Víta, Karlov), kláštery (Emauzy), hrady (Karlův Týn), radnice, domy, mosty a j., pokud jich pozdější bouřlivá doba nezničila. Stavitelé a umělci čeští i v cizině šířili slávu jména českého.

Národnost česká povznesena moudrými zákony krále Karla tak, že česká řeč i ve všech částech říše německé těšila se takové vážnosti a rozšířenosti, jako nikdy před tím, nikdy potom. Klášter v Emauzích založil Karel proto, aby byl střediskem styků se Slovyany jižními a východními. Do

něho s přívolením papeže uvedl asi 120 mnichů sv. Benedikta z Charvátska, Srbska a Bulharska, a ti opět konali v Praze služby Boží církevním jazykem slovanským, jako za dnů sv. Metoděje; proto se tento klášter „na Slovanech“ nazýval.

Karel se staral o povznesení obchodu, řemesla, zemědělství (vinařství, rybníkářství), takže tehdy byl v Čechách blahobyť, jaký ve středověku jen málo kde bylo vidati.

Nenadál se Otec vlasti, že již za jeho nehodných synů budou jeho úspěchy zmařeny.

33. Svatý Jan Nepomucký.

1. Doba Karlova dala české církvi statečného mučedníka tajemství zpovědního a patrona: sv. Jana Nepomuckého.

Jan má jméno po svém rodišti Nepomuku, neb jak se dříve říkalo Pomuku. Stal se knězem, doktorem církevního práva a notářem, potom kanovníkem na Vyšehradě, generálním vikářem (zástupcem) arcibiskupa a církevním soudcem. Žofie, druhá manželka krále *Václava IV.*, syna Karlova, zvolila si Jana zpovědníkem.

Václav býval od své ctnostné manželky napomínán k pořádnému životu. Aby ji umlčel a výčitky jí oplatil, doléhal Václav na Jana, aby mu zpovědi královny vyradil. Jan však zachoval tajemství zpovědní, ač věděl, že mu z toho vzejde od prudkého krále pronásledování. Václav naň skutečně zanevřel, ale pomstu svoji na vhodnou příležitost odložil.

Král Václav chtěl o své ujmě z kláštera v Kladrubech*) zříditi biskupství pro novou západní diecesi hned po smrti tamního opata. Aby zachránil slavný klášter, postaral se arcibiskup Jan z Jenštejna**) o volbu opata nového a poručil svému generálnímu vikáři Janovi, aby volbu potvrdil. Když král Václav poznal, že plán jeho jest zmařen, rozhněval se tolik na arcibiskupa i jeho rádce, že dal několik kanovníků zatknouti, ve vězení ztýrati a pak propustiti. Jana však smrtelně zmučeného s roubem v ústech (aby nemohl mluvit) poručil ve Vltavě utopiti dne 20. března r. 1393.

Že pravou příčinou smrti sv. Jana bylo zamlčené zpovědní tajemství a potvrzení opata bylo králi pouhou záminkou, že tudíž sv. Jan jest mučedníkem svátostné zpovědi, dosvědčil Bůh i záznaky na jeho jazyku. Po 326 letech, když se

*) Benediktinský klášter u Plzně s odbočkou v Přešticích; zrušen za Josefa II.

**) Třetí arcibiskup pražský zbožností a kajcností zanechal po sobě památku „blahoslaveného“.

r. 1719 projednávalo jeho svatořečení a prohlíženy byly jeho ostatky, byl v lebce jeho nalezen neporušený jazyk. Přítomní lékaři jej nařizli a prohlásili, že to jest živý lidský jazyk. Při druhém zkoumání lékařů po šesti letech se tentýž zázrak opakoval, neboť jazyk před očima všech naběhl a zčervenal, nařizování se roztáhlo tak, že bylo žilky zřetelně viděti.

Dvojím zázrakem na jazyku chtěl Bůh zřejmě ukázati, že sv. Jan nezneužil jazyka k porušení posvátné pečeti zpovědní. I současníci sv. Jana znali pravou příčinu smrti jeho a proto jej ctili. Také kronykáři zaznamenali, když jim více hněvu králova nebylo se báti, že Jan byl utopen pro zamlčenou zpověď. (Ebendorfer r. 1449, Pavel Židek r. 1471.)

Jan byl prohlášen za svatého mučedníka r. 1729, svátek jeho slaví se v den, kdy snad tělo jeho bylo pochováno ve chrámu sv. Vítá (16. května). Nynější nádherný náhrobek a oltář sv. Jana ze stříbra jest z r. 1736. V Čechách jest ke cti sv. Jana Nepomuckého zasvěceno asi 220, na Moravě asi 62 kostelů, nesčetný jest počet soch jeho nejen v krajích českých, ale i v cizině.

V Praze jest založeno „Dědictví sv. Jana Nepomuckého“, které za vklad 80 Kč poděluje doživotně své členy poučnými i zábavnými knihami.

2. **Byli Janové dva?** V dějepisu sv. Jana způsobil zmatky kronykář Václav Hájek. Ve starších kronykách, z nichž čerpal, četl dvě jména: Jan z Pomuku a Jan z Nepomuku, dvoji příčinu smrti, potvrzení opata a zatajení zpovědi, vedle správného roku smrti četl i chybný rok 1383. Dle toho napsal ve své kronice z r. 1541, že za Václava IV. byli v Praze usmrceni dva Janové: Jan z Pomuku r. 1393 pro potvrzení opata a Jan z Nepomuku r. 1383 pro tajemství zpovědní. Tomu se věřilo po celé věky (i v době svatořečení Jana), až dějepisci nové doby (Dobner 1784) dokázali: Za Václava IV. r. 1393 utopen byl Jan z Pomuku či Nepomuku (jest totéž místo) proto, že nechtěl porušiti zpovědního tajemství a záminkou k usmrcení bylo potvrzení volby opata proti vůli krále; v r. 1383 nebyl žádný Jan utopen.

Z těchto dějepisných zmatků, zvláště z pochybeného roku 1383, povstala u odpůrců úcty sv. Jana námitka, že náš sv. Jan nikdy nežil a že si ho vymyslili jesuité proti úctě Jana Husa.

Že náš sv. Jan žil, dokazuje hrob jeho, stoletá úcta jeho jako mučedníka, zázraky, jimiž jej oslavil Bůh; tohoto skutečného muže prohlásil papež za svatého, ať byl umučen r. 1393 nebo 1383. Jesuité nemohli si sv. Jana vymysleti proto, že dávno před jejich příchodem do Čech (1556) český lid sv. Jana Nepomuckého znal a uctíval, a dobře ho rozeznával od Jana Husa, který měl opět jiný kruh svých ctitelů. Jesuitům přísluší zásluha, že úctu k českým patronům a zvláště k sv. Janu všude i v cizině rozšířiti usilovali.

34. Mistr Jan Hus.

1. Po zlatém věku doby Karlovy následovala v Čechách doba dlouhých náboženských sporů, které po celé věky podřý-

valy sílu národa a přiváděly jej až na pokraj zkázy. Příčinou těchto sporů byla snaha po opravě náboženského života.

Rozkol západní zlobně působil na kázeň a mravnost duchovenstva i lidu; všude se ozývaly hlasy, volající po nápravě církve.

V Čechách zásluhou Karla IV., Arnošta a jeho nástupců byl náboženský život uspokojivý, horliví kazatelé Waldhauser a Milič v Praze o náboženský život pečovali, proti simonii a nekázní vystupovali.

Při hlásání opravy (reformy) církve jest vždy rozlišovati víru od života dle víry. Víru Ježíše Krista opravovati nelze, ale život dle víry napravovati (reformovati) bylo vždy snahou papežů, biskupů a kněží i horlivých křesťanů. Snažil-li se však některý z horlivců po opravách měniti i víru, vyvolal obyčejně bouři a války náboženské, připravil národu neštěstí.

Tuto cestu reformy církve nastoupil v Čechách Jan Hus, rozený z Husince asi r. 1370.

2. Mistr*) **Jan Hus** byl profesorem a rektorem university, po vysvěcení na kněze od r. 1401 českým kazatelem v Praze.

Jako výmluvný a bezúhonný kazatel v kapli „Mládátek betlemských“ káral vady všech, zvláště pak představených církve. Tehdy (1409) dostoupil rozkol v hlavě církve až k volbě druhého protipapeže v Pise, a povstaly zmatky a škody v církvi nesmírné. Lidu v Praze se ostrá kázání Husova líbila, a počet oddaných přívrženců jeho vzrostl ve zvláštní stranu. K té, jako české straně náleželi, kteří chtěli jazyku a lidem českým dopomoci k jejich právům, pak také velká část nižšího duchovenstva, která žila v podřízeném, chudobném postavení a očekávala od hnutí Husova zlepšení svých poměrů.

Jako profesor university byl Hus náčelníkem stoupenců anglického filosofa *Viklefa*,**) jeho spisy vykládal, hojně studenty opisovati dával a rozšiřoval, dle nich skládal spisy své a některé bludy jeho zastával. Pak se k jeho straně přidávali dosud tajně v Čechách se zdržující bludaři (valdenští,***) kteří později s jeho stoupenci vytvořili různé náboženské sekty v Čechách.

3. Dokud Husovými kázáními a přednáškami reformoval život duchovních i věřících, požíval úcty a podpory svého arci-

*) Mezi názvem doktora a mistra nebylo rozdílu v hodnosti. Mistři byli na fakultě filosofů, doktoři na ostatních fakultách.

**) Jan Viklef byl profesorem v Anglii, učil bludně o nejsv. Svátosti, o mši sv., o moci papežské a kněžské, o majetku církevním. Spisy jeho byly již od r. 1382 na universitě v Praze známy a několikrát odsouzeny.

***) Valdenští bývali v arcijáhensství bechyňském a piseckém, tam pak bylo mnoho přívrženců Husových.

biskupa Zbyňka,*) který jej také volal, aby kázal kněžím při synodách shromážděným. Ale když od r. 1409 začal hlásati odboj proti církevní vrchnosti a některé bludy Viklefovy veřejně kázal a zastával, byl stížen klatbou od arcibiskupa i papeže; spisy Viklefovy byly v Praze prozkoumány a jako bludné spáleny. Tu vypověděl Hus své církevní vrchnosti poslušnost, klatby nedbal, a máje oporu u krále Václava a jeho dvoru, pokračoval ve své reformaci, která již směřovala k převratu jak církevních tak společenských poměrů.

Odboj Husův proti církevní vrchnosti dostoupil vrcholu r. 1412. Toho roku dal pisánský papež Jan XXIII. v zemích, kde ho uznávali za svoji hlavu, kázat odpustky za obyčejných podmínek a za almužnu na křížácké tažení. V Praze vystoupil proti tomu Hus s tvrzením, že papež nemá práva odpustků udíletí, a že věřící nic nezískají. Ještě útočněji vystoupil proti odpustkům přítel Husův mistr *Jeronym*. Následkem toho byla odpustková bula (listina) papežská potupně pod pranýřem spálena prý na odvetu za spálení spisů Viklefových. I byla nad Husem klatba papežská obnovena, i na jeho příznivce rozšířena, Praha a místa, kde by se Hus zdržoval, stížena interdiktum. Král Václav, obávaje se nemilých následků, dal Husovi pokyn, aby Prahu opustil.

Hus odebral se k příznivcům svým na hrad Kozi***) a Krakovec,****) kde užil každé příležitosti, aby mohl kázati lidu. Také psal tu některé své knihy. Dle Viklefa sestavil spis „*O církvi*“, do něhož mnohé bludy jeho přijal, pak napsal velké české dílo „*Postilu nedělní*“ slohem jadrným a jazykem ryze českým, a ještě jiná menší česká pojednání („*Dcerka*“).

4. Roku 1414 sešel se v Kostnici všeobecný sněm církevní, aby napravil nepořádky v církvi. Král Václav rozhodl, aby se na sněm odebral i Hus a svoje spory s církevní vrchností urovnal. Doprovázen třemi českými pány, dostavil se Hus na sněm a vldně byl přijat. Ochranný list císaře Zikmunda měl jej zabezpečiti na cestě před násilím a obtížemi.

Po třech týdnech svobody začalo vyšetřování s Husem a proto byl v klášteře uvězněn. Sněm zřídil sbor, aby obvinění Husa z kacířství i spisy jeho prozkoumal. Ze žalob i spisů jeho (zvláště „*O církvi*“) vyňato bylo více bludných vět, o kterých Hus vícekrát soukromně a třikrát ve veřejném slyšení vyslýchan byl. Tyto věty pro jeho námitky třikrát byly upravovány, až

*) Zbyňk Zajíc, arcibiskup bezúhonný, šlechtetných snah.

***) u Tábora.

****) u Křivoklátu.

umkla výmluva Husova, že jich v tom znění nenapsal; byly totiž srovnány s jeho vlastním rukopisem. Husovi nezbývalo nežli odvolati. O to také se všemožně přičiňoval sněm, aby vrchu přísnosti vyhnouti se mohl, ale bez výsledku. Když pak Hus písemně prohlásil, že odvolati nemůže, nezbylo než aby jej sněm za kacíře prohlásil, načež císař Zikmund rozhodl, aby s ním dle platných zákonů naloženo bylo. Zákon německého císaře Bedřicha II. (z r. 1231) ukládal na kacíře trest smrti upálením a platil i v Čechách. Dle toho zákona byl Hus od rady města Kostnice dne 6. července 1415 na hranici spálen. Totéž stalo se po roce jeho příteli Jeronymu.

Sněm kostnický také zakázal přijímání pod obojí způsobou a provedl jednotu v hlavě církve volbou papeže Martina V.

Hus žádal, aby ho sněm poučoval a chtěl se sněmem vésti učené hádky. K tomu nemohl sněm přivolití, neboť by tím popřel svoji svrchovanost, která i ve věcech víry měla rozhodné slovo a žádala podrobení.

5. V 30 odsouzených větách Husových jsou tyto **hlavní bludy**:

1. Církev jest sbor předurčených, t. j. těch, o kterých Bůh od věčnosti ví, že budou spaseni. Jenom předurčení, třeba ani pokřtěni nebyli, patří do církve a nemohou ani přestati býti jejími údy. Předzvěděni, t. j. ti, o kterých Bůh od věčnosti ví, že budou zavrženi, nejsou údy církve, třeba byli pokřtěni a třeba i papeži byli. Církev jest tudíž společnost neviditelná.

2. Hlavou církve jest jedině Kristus. Petr nebyl hlava církve, ani celé církve neřídil; papežství jest zavedeno od císařů a církve ho nepotřebuje.

3. Poslušnost v církvi nezakládá se na Písmě, nýbrž jest výmysl vyššího duchovenstva.

4. Dobré skutky vykonané ve stavu těžkého hříchu jsou hříšny.

Hus napsal: „Modlitba učiněná nehodně, jakožto ve smrtelném hříše, taká modlitba netoliko není užitečná, ale jest škodlivá.“

5. Smrtelným hříchem pozbývá každý své moci, ať duchovní nebo světské.

Hus neučil zcela po katolicku o Písmě sv., o nejsv. Svátosti a odpuštění hříchů,*) popíral odpustky.

Hus má zásluhy i o český jazyk a národnost. Nynější český pravopis na malé výminky jest jeho dílem, od r. 1412 překládal z Viklefa a psal české knihy. Také se přičiňoval, aby ve prospěch Čechů změněn byl zákon, dle něhož cizinci na universitě dosud při obsazování míst, soudců a pod. měli hlasy tři a Čechové hlas jeden, ač jich bylo na počet nejvíce. Tim se stalo, že výnosná místa byla v rukvu cizinců. Hus a přátelé jeho způsobili, že král Václav dekretem Kutnohorským r. 1409 ustanovil, aby nadále měli Čechové hlasy tři a Němci jeden, což bylo příčinou, že jich na 2000 odebralo se z Prahy na nově založenou universitu v Lipsku.

*) Dr. Jan Sedláček: „Mistr Jan Hus“, str. 174, 374.

35. Husitské strany a války.

1. Zpráva o upálení Husově vyvolala v Čechách veliké pobouření. Jeho přívrženci rozhlašovali, že byl Hus nespravedlivě odsouzen, považovali ho za mučedníka a pomstu chystali všem, kteří podíl měli na jeho odsouzení. I nesměli se žalobci na Husa do Čech vrátit, jmění jejich bylo rozebráno, domy odpůrců Husových v Praze i na venkově byly zloupeny, kněží ztýráni a pobiti, arcibiskup jen ztěží zachránil se útekem. Hus té stavu panského a rytíři z Čech a Moravy utvořili spolek na obranu zásad Husových a provedení jeho reform, katolická šlechta opět spojila se ve spolek na ochranu církve. Král Václav přistoupil ke katolíkům.

2. Husité se rozdělili v několik stran.

Mírnější strana byli **kališníci** či **utrakvisté = podobojí**; byla to větší část národa. Přijímali nejsv. Svátost pod obojí způsobou a chtěli, aby se slovo Boží v Čechách svobodně hlásalo, aby se smrtelné hříchy od příslušných vrchností trestaly, aby církev neměla pozemských statků. Tato strana přála si smíření s katolickou církví, byla v ní hlavně šlechta a Pražané, a vůdcem byl mistr Jan Rokycan a Jan Příbram.

Přijímání pod obojí způsobou zavedl ve straně mistr Jakoubek ze Sřibru v době, kdy Hus dlel na venkově. Hus to později listem z Kostnice za dovolené a vhodné prohlásil, ale Jakoubek a po něm universita učili, že jest přijímání z kalicha k spasení nevyhnutelně potřebno. Proto husité, nedbajíce zákazu sněmu kostnického, podávali a přijímali nejsv. Svátost pod obojí způsobou a katolické kněze k podávání tomu nutili. Tak se stal kalich odznakem husitů a heslem bojů bratrovražedných.

3. Od utrakvistů rozlišovala se strana lidu venkovského; hlásili se k ní také z velké části příslušníci sekt, které přes úsilí vrchností v Čechách tajně se udržovaly. Tato strana měla středisko na hradě Táboře a slula **strana tábořských**. Vůdcem strany byl zakladatel hradu Jan Žižka z Trocnova († 1424), po něm Prokop Veliký. Táborští přijali celou bludnou nauku Viklefovu*) a prováděli ji s mečem v ruce, říkajíce, že bojují za „zákon Boží“. Byli nesmířitelní nepřátelé katolíků a vedli krvavé války, aby je vyhubili a „říši Boží“ rozšířili.

*) Nauka Viklefova byla podobná učení valdenských a jiných sekt; proto se tyto sekty k tábořským přidávaly.

Táboři zavrhovali ústní podání, mši sv., svátosti vyjma křest a svoji večeři Páně pod obojí způsobou; zavrhovali dále úctu svatých a obrazů, očištěc a odpustky, přísahu a posty; byli nepřáteli obřadův a bohoslužebných rouch, považovali kláštery za škodlivé, páliť je a mnichy zabíjeli. Žili ve společenství majetku (komunismus) napodobující život prvních křesťanů, hlásali, že nastane již konec světa a že spasen bude jenom ten, kdo se uteče do některého z pěti svatých měst husitských: Louny, Klatovy, Plzeň,*) Slaný a Žatec, proto také nepracovali, ale jen bořili. Táborští nepřáli školnímu vzdělání, školy rušili, knihy kazili, žáky převáděli k řemeslům a na vojnu; měli jen nejnižší české školy.

Později povstaly ještě jiné větve husitů, jako *orebité*, *siroťci* (po smrti otce Žižky), *adamité* či *naháči*, které Žižka mečem a ohněm hubil.

4. Spory mezi katolíky a husity nabývaly stále větší prudkosti. Husitská šlechta zabírala násilně kostely a fary katolické a tak napětí propuklo v boj bratrů s bratry r. 1419.

Toho roku konali kališníci v Praze průvod, při němž bývalý mnich Jan Želivský nesl v kalichu nejsv. Svátost. Když k novoměstské radnici došli a tu za propuštění některých uvězněných přátel žádali, vrhl kdosi s okna kámen na kněze Jana. Rozhněvaný lid dobyl radnice, oknem vyházel konšely i s purkmistrem, kteří pak od lidu ubiti byli. Král Václav uslyšev o tom, rozhněval se tak, že byv raněn mrtvicí, zemřel 16. srpna 1419.

Smrtí krále zmizela poslední opora bezpečnosti a pokoje v zemi. Již následujícího dne obořili se husité na kostely, kláštery a fary v Praze, zloupili je, kněze a řeholníky vyhnali, bořili oltáře, ničili obrazy. Tím začaly kruté **války husitské**, jež po celých 15 roků zemi českou a okolní země pustošily, nesmírná soužení a bídy na český národ uvalily. Mnoho klášterů s drahocennými památkami, knihovnami obráceno v popel, klášterní majetek, dle článku, že církev má býti chudá, zabrala husitská šlechta a města. V trosky obráceny jsou hrady, pobořena města, obyvatelstvo hubeno a v bídu vrženo, katoličtí kněží a řeholníci v zástupech docházeli koruny mučednické proto, že nechtěli odpadnouti od své pravé víry. Katolické náboženství a kostely udržely se pouze na státcích mocných katolických pánů a v městech, která se dovedla husitům ubrániti. V krátké době krutých válek většinou pohřbeno, co zlatý Karlův věk vybudoval.

5. Císař Zikmund, bratr krále Václava, měl po jeho smrti státi se králem českým. Husité jej králem nechtěli uznati. Byl tudíž Zikmund donucen domáhati se zbraní svých práv na trůn český. Také vymohl na papeži Martinu V., aby proti husitům

*) Plzeň na krátko patřila husitům, později byla hlavní baštou katolíkům.

vypsány byly *křížácké výpravy*. Došlo k pěti výpravám a ve všech zvítězili husité pod vedením svých znamenitých vůdců Žižky a Prokopa.

Po poslední křížácké výpravě a vítězství husitů u Domažlic (1431) byli jak císař, tak papež i sami mírní husité — Pražané — pro smír. Táborští a sirotci o smíru s církví slyšeti nechtěli. Proto se Pražané spojili s katolíky proti tábořským a sirotkům a porazili je v bitvě u **Lipan***) dne 30. května 1434, čímž moc jejich navždy zlomili. Sirotci zanikli, táborští jen živořili, až český sněm (1444) učení jejich odsoudil a Jiří z Poděbrad pak straně konec učinil.

Za válek husitských zničeno bylo zcela asi 65 klášterův, ostatní více méně zpustošeny a majetku zbaveny, jen několik zůstalo bez pohromy. V klášteře na Zbraslavi byla hrobka českých králů. Husité vrazili do výstavné budovy, zabili koho dopadli, zloupili ji, zničili památky vědecké a umělecké; vedrali se i do hrobky královské, mrtvolu oloupili, zhanobili zvláště mrtvolu Václava IV., podávající mu piva a senem ho věnčice; konečně klášter zapálili. — Ani posvátný Vyšehrad, kolébka českých knížat, nezůstal zuřivosti husitů ušetřen. — V Prachaticích dal Žižka asi 85 lidí zavřít do kostelní sakristie, vešel na ně naházeti slámu se smolou a zapáliti. — Počet zabitých a upálených v městě Chomutově udával se na 2500 osob. — Z cisterciáků českých a moravských utraceno 3177 mužů, z benediktinů 674 osoby. — Také zaniklo mnoho far.

Za válek husitských zbohatla města husitská jménem zničených církevních ústavů a jménem uprchlých katolíků. Z téže příčiny zbohatli i šlechtici. Ale vesnický lid byl seslaben a ochuzen, upadal vždy ve větší závislost své vrchnosti, až dospěl k nevolnictví a porobě, která dokonána po válce třicetileté.

Za válek husitských nastala netušená změna ve prospěch české národnosti. Od doby Otakarovy měla česká města většinu obyvatelstva německého, proto i správu v řeči německé. Změnu toho na prospěch Čechů chtěl provést cestou míru Karel IV. moudrými zákony. Války husitské to provedly v krátké době; Němci z bázňe o život opouštěli nebezpečnou půdu husitskou, a v městech zavládla čeština i v úřadování. Ale později s německým protestantstvím, kterému husité připravili půdu, opět nahrnulo se do Čech tolik německví, že císař Ferdinand II. ustanovil, aby v úřadech vedle jazyka českého byla i němčina jako rovnoprávná přípustěna.

36. Spory utrakvistické. Čeští bratři.

1. Utrakvisté nemínili založiti v Čechách novou církev, ale chtěli po schválení jistých svých požadavků do katolické církve se vrátiti. Prání utrakvistů byla vyslovena ve čtyřech člancích, kterým *artikule pražské* říkali. Od r. 1420 žádali: 1. přijímání nejsv. Svátostí pod obojí způsobou; 2. svobodné hlásání slova Božího; 3. trestání smrtelných hříchů; 4. chudobu církve.

*) Mezi Českým Brodem a Kouřimí.

Tyto články staly se zemským zákonem, utrakvisté se dle nich řídili a žádali pro ně schválení církve obecné. Vyjednávání s církví táborští mařili. Teprve po bitvě u Lipan schválil církevní sněm v Basileji pražské články s jistými změnami a utrakvisty v jednotu církve přijal. Úmluvy mezi sněmem basilejským a utrakvisty byly pod jménem **kompaktáta** v Jihlavě r. 1436 prohlášeny a zároveň císař Zikmund za krále českého přijat; zemřel roku následujícího.

Od přijetí kompaktát měla katolická církev v Čechách a na Moravě dvojí vrchní úřad, dvojí duchovenstvo a dvojí kostely: podjednotu a podobojí, v čele měl býti společný arcibiskup. Utrakvistů byla většina. Ke straně podjednotou hlásili se někteří mocní šlechtici a tím i fary na jejich statcích, pak města Budějovice a Plzeň, něco lidu v kraji plzeňském a všecko německé obyvatelstvo na hranicích země. V ostatních krajích byli katolíci v menšině. Z moravských měst bylo hlavně Brno a Olomouc při straně podjednotou.

Kompaktáta dovolovala přijímání pod obojí způsobou všem, kdo si toho žádali, avšak mělo se věřiti, že přijímání pod jednou způsobou k spasení dostačuje. Církví a kněžím, kteří nejsou řeholními sliby vázáni, dovoleno užívat i řádně vynakládati pozemských statků.

2. Kompaktáta však v Čechách pokoje nezjednala; nebyli spokojeni ani katolíci, ani utrakvisté.

Katolíci si stěžovali, že utrakvisté kompaktát nezachovávají, neboť kalich dospělým vnucovali a podávali z něho i nerozumným dětem; také nevěřili utrakvisté v očištěc a odpustky. Katolíci zvláště těžce nesli, že nemají v Praze arcibiskupa. Největší rána, která kdy katolíky v Čechách stihla byla, že arcibiskup Konrád z Vechty*) r. 1421 přešel ke kališníkům. Správy arcidiecece ujali se vždy věrní kanovníci u sv. Víta, zvolili administrátora (správce) arcibiskupství a s ním jako *konsistoři horní* řídili katolickou církev v Čechách po dobu 140 let, kdy v Praze arcibiskupa nebylo.

Utrakvisté také nebyli spokojeni, neboť v kompaktátech mnoho ze svých požadavků slevili a nemohli prosaditi arcibiskupa ze své strany. Zvolili sice za arcibiskupa Jana z Rokycan, ale sněm basilejský ho nepotvrdil. Spravoval tedy i utrakvisty zvláštní administrátor *s konsistoři dolní*.

3. Pro ustavičné náboženské hádky v Čechách a z obavy, aby kališníci, zastávající se přijímání z kalicha jako ke spasení

*) Byl Němec z Vestfálska. V důstojnostech postupoval přízni Václava IV. Pro úřad arcibiskupa neměl potřebných vlastností. Jako utrakvista sídlil v Roudnici a zemřel r. 1431 nikým neželen.

nutného, nevyvolali nový rozkol*), usilovali papežové svými vyslanci, aby se utrakvisté kompakť zřekli a s katolíky se v přijímání podjednotli. Sv. Jan Kapistrán, vyslanec papežův, úchvatnými kázáními pohnul na Moravě několik tisíc kališníkův, že se kalicha odřekli. Ale snaha papežů nevedla k žádoucímu cíli. Proto papež Pius II.***) r. 1462 kompakť zrušil. Tím nastal ve straně utrakvistů úpadek pro nedostatek kněží, které jim nyní katoličtí biskupové světití nesměli. Mnozí z utrakvistů zřekli se kalicha a spojili se s katolíky, jiní se přidali v Českým bratrům, ostatní přijali později učení Lutherovo; konsistoř utrakvistů (dolní) stala se r. 1609 konsistoří protestantů.

Když po 140 letech byl arcibiskupský stolec v Praze opět obsazen, vymohl arcibiskup Antonín Brus na papeži r. 1564 podávání z kalicha v Čechách a v diecesích okolních všem, kdo si toho přáli; to trvalo do r. 1622.

Král český Jiří z Poděbrad přísahal při své korunovaci, že přivede Čechy k jednotě s církví v bohoslužbě i v obřadu. Když pak přísahy nesplnil ano veřejně prohlásil, že od kompakty neupustí, k tomu stavu zemské vybízeli a vyslance papežského uvěznil, byl stížen klatbou. Ke konci života dospěl Jiří k pravému názoru, že papežové jen prospěch národa vyhledávali a zemřel usmířen s církví († 1471).

4. **Jednota Českých bratří**, nebo bratrská jednota, byla náboženská společnost, kterou ze zbytků tábořských a valdenských založil zeman Řehoř r. 1457 ve vsi Kunvaldu****) dle nauky Petra Chelčického.†) Větší váhu nežli na články víry kladli na křesťanský život, který chtěli dle způsobu prvních křesťanů uspořádati dbajíce mravní čistoty, žijíce v chudobě ze společného majetku a pěstující skutkem lásku křesťanskou.

Měli své biskupy a kněze, kteří svěcení přijali od valdenských. V 15. století měli po Čechách a Moravě 400 sborů (chrámů) zvláště v kraji královéhradeckém a boleslavském se sídlem vrchního představeného v Ml. Boleslavi.

Za krále Jiřího byli bratři jako kacíři pronásledováni, král Vladislav jednotu zakázal, takže bratři jen v noci se scházeli; když pak r. 1547 zapletli se do českého povstání proti králi Ferdinandovi I., byly jim statky zabaveny a jednota potlačována. Biskup jejich Jan Augusta byl 16 let vězněn na Křivoklátě. Opět nabyli větší významu, ale přijali nauku švýcarských re-

*) Utrakvisté zavedli mši českou a svátek mistra Jana Husa.

***) Jmenoval se dříve Eneáš Sylvius a nějaký čas prodelal v Čechách jako vyslanec papežův u krále Jiřího. Napsal „Českou kroniku“, která byla do češtiny přeložena a hojně vyhledávána.

****) U Žamberka.

†) Zeman Petr Chelčický byl v Praze v důvěrném přátelství s vůdci husitů, po roce 1419 odešel do vsi Chelčic u Vodňan, kde dle Viklefa a valdenských svoje spisy skládal („Postila“ a „Sif víry“).

formátorů a se zbytky utrakvistů utvořili českou církev protestantskou (1609), které bitva na Bílé Hoře učinila konec.

Čeští bratři považovali Písmo sv. za jediný pramen víry, zavrhovali úctu svatých a obrazů, očištěc i odpustky. Svátost oltární přijímali podobojí a věřili, že jest to přijímání pouze duchovní. Přísahu a službu vojenskou dovozovali jen v nutných případech. Zakazovali náhderu a řemesla, která svádějí k přeplechu; od původní chudoby později upustili.

Čeští bratři vynikli také jako spisovatelé. Koncem 16. století vydali v Kralicích překlad Pisma sv.**) do něhož Nový Zákon přeložil Jan Blahoslav. Jan Amos Komenský († 1671) napsal spisy trvalé ceny o výchově mládeže, ve kterých žádá, aby se mládež vychovávala na základě křesťanského náboženství a záhy cvičila se v nábožnosti.

37. Martin Luther.

V Německu v 16. století neoprávněným způsobem opravoval katolickou církev Martin Luther a způsobil, že valná část katolických národů od ní se odtrhla a nazývají se **luteráné** neb **profesanté**. I tato nepravá reforma vyvolala zhoubné války v zemích, kde se rozšířila.

1. **Martin Luther** byl mnich řádu augustiniánů a profesor na universitě ve Vitemberku.***) Vymyslel si zvláštní nauku, která se vlašným křesťanům proto líbila, že cestu do nebe činila širokou a pohodlnou a lahodila lidské pyšce. Proti katolické církvi vystoupil r. 1517, když papež dal po zemích evropských sbíratí almužny na dostavbu chrámu sv. Petra v Římě, uděluje odpustky za ně těm, kteří sv. svátosti přijmou. Ve Vitemberku vystoupil proti odpustkům Luther a začal šířit svoje bludy.

Papež 41 bludných jeho vět zavrhl, a když jich Luther neodvolal, vyloučil jej z církve. I císař Karel V. stihl Luthera říšskou klatbou, podle které byl každý poddaný pod ztrátou jmění vázán vydati jej na soud císaři. Luthera však po čas nebezpečí skrýval kurfirst saský na hradě Vartburku. Tam překládal Luther Nový Zákon do jazyka německého a úmyslně některá místa v překladu porušil, aby je přizpůsobil své nové nauce; list sv. Jakuba z Pisma sv. vyloučil, protože svědčil proti němu. V době samoty zakoušel prudké výčitky svědomí pro své vystoupení, ale odmítal je, jako pokušení zlého ducha.

2. Lutherovo učení, nazývané „evangelická svoboda“, šířilo se velmi rychle. K němu se hlásili, kdo se neradi podrobovali církevní kázni a obtížnostem křesťanského života; je schva-

*) Bible Kralická nedává záruku správnosti a nemůže být od katolíků užívána. — Kralice, vesnice u Třebíče na Moravě.

***) Na Labi v Sasku.

lovala knížata, neboť dle nové nauky stal se kníže hlavou církve ve své zemi; je šířila šlechta a města i násilím, neboť se jim vydávalo církevní jmění na jejich statcích; lidu selskému se opět zamlouvala slibovaná svoboda. Ale jaké byly následky! Z kostelů vyhazovali oltáře, ničili obrazy a sochy, znova se křtili, šířila se nekázeň, bujela úžasná nemravnost, sedláci se vzbouřili proti vrchnostem, bylo spáleno více než 1000 klášterů, hradů a vesnic, pohubeno na 100.000 sedláků, lid byl nanovo ujařmen a poddanská břemena se stala ještě krutějšími.

3. Aby se záhubné bouře zastavily, ustanovil říšský sněm ve Špýru (1529), aby se v šíření novot náboženských až do budoucího sněmu církevního nepokračovalo, a kde jsou již novoty zavedeny, nemá se katolíkům ve slyšení mše sv. překážeti. Proti tomu podali luteráné ohrazení či protest, od něhož jméno protestanté obdrželi. Předložili pak v Augšpurku své vyznání víry — *vyznání augšpurské* — které sestavil Lutherův přítel Melanchthon.

Při smrti Luthera r. 1546 bylo již severní Německo zcela a jižní z části protestantské. Příčinou takového vzrůstu bylo zvláště, že císař Karel V. nemohl proti novotám rázně vystoupiti, jsa stále zaměstnáván válkou s Francií a Tureckem. Náboženský mír mezi katolíky a protestanty byl konečně uzavřen v Augšpurku r. 1555, kterým protestantským stavům říšským byla svoboda vyznání zaručena, uchvácené statky církevní byly jim ponechány. O lidu poddaném byla přijata zásada: „*či vláda, toho víra*“, kterou přiřknuto bylo knížatům a říšským městům právo ustanoviti víru svým poddaným. Dle toho změnou vladaře musila se měnit i víra (ve Falci za 60 let čtyřikrát), což bylo příčinou stálých zmatkův a svárů.

Luteráné přijali jméno: *evangelíci augšpurského vyznání*.

Nauka Lutherova byla násilím a úskokem zavedena v Dánsku a Norvéžsku, ve Švédsku, v Prusku; částečně vnikla i do Polska, Slezska, mezi Čechoslovany a Maďary.

Dánský král Kristian III. zajal katolické biskupy, jmění církve zabavil, kněze pod trestem smrti vypověděl a katolíky zbavil všech práv. — Ve Švédsku byli biskupové usmrceni a náboženství katolické pod trestem smrti zapověděno. — V Prusku velmistr řádu Německých rytířův Albrecht Braniborský prohlásil majetek celého řádu za dědičný ve svém rodu a z Pruska učinil světské vévodství.

4. **Učení Lutherovo*** obsahuje tyto hlavní bludné články:

*) Nynější luteráné v některých zvláště zhoubných člancích nauku jeho opustili. Svobodným výkladem Pisma sv. otevřel Luther bránu četným sektám a stálým změnám jejich nauky, jakož i nevěře vůbec.

1. Písmo sv. jest jediný pramen víry a každý může si je svobodně vykládati.

2. Ke spasení stačí pouhá víra; dobré skutky k spáse nepřispějí, zlé skutky neškodí, důvěra v Ježíše Krista dobré skutky nahradí, hříchy přikryje.*)

3. Člověk nemůže nic dobrého konati, neboť hříchem dědičným jest lidská přirozenost úplně zničena, a člověk ztratil i schopnost k dobrému i svobodnou vůli.

4. Svátosti jsou dvě, křest a večeře Páně, která se má podávati pod obojí způsobou. S chlebem a vínem přítomen jest Pán Ježíš pouze v okamžiku přijímání. Mše sv. není žádnou obětí.

5. Očistce není, vzývání svatých, odpustky, posty, řeholní sliby jsou zbytečné, úcta obrazů a soch jest modlářství.

6. Církev nepotřebuje ani papeže, ani biskupův a kněží; panovník (prezident) má právo řídit věci náboženské, knězem jest každý člověk. Jménem lidu vykonává zvolený kazatel (beze svěcení kněžského) bohoslužby, které se skládají ze čtení Pisma sv., kázání, zpěvu, modliteb a v přísluhování večeře Páně několikrát v roce.

Takto zkomolené učení Pána Ježíše nazval Luther „čistým evangeliem“ vychloubaje se, že je zbavil přídavků, které po časech apoštolských lidé k učení tomu připojili a tím porušili.

Od svých stoupenců byl Luther nazýván prorokem od Boha poslaným, aby učení církve zreformoval; on však svého poslání nedokázal ani svatým učěním, ani etnostným životem, ani zázraky.

Přítel jeho Melanchthon se vyjádřil, že v protestantské víře se pohodlněji žije, ale v staré katolické víře se klidněji a šťastněji umírá; o Lutherovi napsal, že jest mužem svrchovanou měrou lehkomyšlným.

38. Zvingli a Kalvin. Jindřich VIII.

1. Ve Švýcařích s novými naukami mezi katolíky jazyka německého vystoupil **Oldřich Zvingli**, v části francouzské **Jan Kalvin**. Učení jejich, které se jen málo liší od učení Lutherova, splynulo v jedno, a vyznavači jeho dali si jméno *evangelíci helvetského**)* vyznání nebo **reformovaní**. Rozšiřování jejich novot mezi katolíky dělo se podobným podskokem, násilím a bojem, jako při šíření luterství. Kalvínci opanovali z části Švýcary, jižní Německo, Francii, Uhry, zcela pak Nizozemsko, Anglii se Skotskem.

Zvingli († 1531) vystoupil s naukou svojí v Curichu, kdež byl kanovníkem. O Svátosti oltářní učil, že jest pouhou památkou smrti Páně.

Kalvin († 1564) přinesl Lutherovu nauku z Francie do Ženevy, kde stal se profesorem a pak neobmezeným vládcem. Učil, že Bůh jistou část lidí před-

*) Tím zničil Luther obětavost lidí a otevřel bránu nepravostem. Příteli svému Melanchthonovi doporučil: „Statně hřeš, ale ještě statněji věř!“

***) Helvecie = Švýcarsko.

určil k blaženosti, jinou část k zavržení; na tomto určení člověk svým životem ničeho změnit nemůže. Ti, kteří určení jsou k blaženosti, dostávají při večeři Páně božskou sílu, která plyne z oslaveného těla Kristova v nebesích (duchovně přijímání).

Kalvín své zásady prováděl s krutou důsledností a popravami odpůrců. Zakázal divadla, zrušil hostince, zavedl úřední prohlídky v rodinách a přísné svěcení neděle. Tak docílil, že se stala Ženeva městem vzorného pořádku a mravnosti se zasmušilou vážností. Služby boží sestávaly z kázání, modliteb, zpěvu žalmův a čtyřikrát v roce s večeří Páně.

Kalvinci ve Francii nazývali se hugenoté a vyvolali tam dlouhé spory a zhoubné války domácí, ve kterých na sta chrámů bylo zbořeno, umělecká díla zničena, tisíce životů lidských zmařeno. Z obavy o trůn dal král Karel IX. v noci na svátek sv. Bartoloměje r. 1572 mnoho předních hugenotů úkladně povraždit.

2. V Anglii provedl nejprve rozkol od katolické církve král **Jindřich VIII.** sebe r. 1534 za hlavu církve v Anglii prohlásiv proto, že papež nemohl jeho platné manželství zrušit, když král chtěl nový sňatek uzavřít. Jeho dcera *Alžběta* zavedla učení Kalvínovo, ale zřízení biskupů, některé obřady, podobné katolické bohoslužbě, pak oltáře, roucha a svátky podržela. Odštěpená církev v Anglii dala si jméno vysoká církev, nebo *anglikánská církev episkopální**) a její přívrženci slují *episkopálové* na rozdíl od *presbyteriánů* nebo *puritánů*,**) kteří Kalvína ve všem následovali, zřízení biskupů zavrhl a jen kazatele měli, a kteří se hlavně po Skotsku rozšířili.

3. Jindřich a Alžběta svá ustanovení prováděli v Anglii mocí a násilím, katolíci byli potlačeni, ozebračeni a v porobě až do r. 1829, kdy jim byla svoboda vyznání a občanská práva vrácena. — Ve Skotsku přes odpor domácích králů rozšířilo se kalvinství podporou Anglie a šlechty až nabyli presbyteriáni nadvlády, katolíky zatlačili v menšinu, je za modloslužebný prohlašovali a utiskovali. — V Irsku byli katolíci pro stálost ve víře majetku zbaveni, o práva občanská oloupeni, za otroky prodáváni a vražděni, aby vyhubeni byli; ale ani největší dvě stě let trvající tyranství nedovedlo zvrátit jejich věrnost ke katolické církvi, kterou si zachovali podnes. — V nové době četnými návraty ke katolické víře vzrostl počet katolíků v Anglii a Skotsku nad dva miliony v 19 diecesích se třemi arcibiskupy.

Jindřich VIII. († 1547) naplnil své panování velikými ukrutnostmi. Kdo z těch, kteří zastávali nějaký veřejný úřad, nechťeli jej přísahou za hlavu církve v Anglii uznati, byli popraveni. Popraven byl i slavný kancléř králův Tomáš Morus, kardinál Jan Fisher, kněží a biskupů na 600, ostatních věřících více než 500. Kláštery zrušil a jmění jejich zabral; kdo z mnichů odvážil se odporovati, byl popraven. Ze šesti manželek svých dal dvě usmrтит, dvě zapudil.

*) t. j. biskupská; avšak svěcení biskupů anglikánských nejsou platná.

**) Puritán = vyznavač čisté nauky; presbyter = starší, kazatel.

Alžběta († 1603), jeho dcera, zaváděla kalvinství peněžitými pokutami, tělesnými tresty, těžkým žalářem, rozsudkem smrti a čtvrcením popravených. Kněžím katolickým byl pobyt v zemi zakázán, zapověděno mši sv. sloužiti, zpověď slyšeti, misionáře do domu přijímati. Pro přestoupení těchto rozkazů bylo mnoho katolíků pokutami ozebračeno, mnoho popraveno, mezi nimi i první mučedník z řádu tovaryšstva Ježíšova bl. Edmund Kampion, který z Prahy, kdež byl profesorem, odebral se do Anglie, aby tam v přestrojení posiloval krajany útěchou náboženskou až byl vytrazen, pak zmučen, oběšen a rozčtvrcen (r. 1581). — Pro viru katolickou statečně zemřela Marie Stuartová, královna Skotska, která doma tísněna byvši presbyteriány, utekla se k příbuzné své Alžbětě do Anglie; ta ji 19 let věznila a pak stítila dala (r. 1587). Pádem Marie padla i nadvláda katolíků ve Skotsku.

Anglikáni snaží se rozšířiti známost Písma sv. lacinými překlady jeho ve všech řečích. Svátý Otec byl nucen před těmito biblemi katolíky varovati, protože neobsahují všech knih Písma sv., mívají někdy nesprávný překlad, jsou bez vysvětlivek, čímž právě pochopení Písma sv. stává se nemožným.

Slovem „protestanté“ označují se nejčastěji všechny náboženské společnosti, které změněné učení Lutherovo nebo Kalvínovo vyznávají. Počet těchto sekt vykazuje několik set (v Anglii 300). Jména některých jsou: novokřtěnci (na Moravě po r. 1600 bylo jich asi 70.000), ochranovští (v Lužici), baptisté, kvakeři, metodisté, mormoni, adventisté, irvingiané, armáda spásy a j.

Všech protestantů různých sekt se nyní čítá 166 milionů, v Čechách 246.000.*)

Před velkým odpadem protestantským čítala katolická církev 100 milionů vyznavačů. Mezery odpadem způsobené byly však hojně vyplněny zámořskými misemi, neboť koncem 19. století čítala církev 270 milionů katolíků sjednocených jednou vírou i jednou společnou hlavou.

39. Všeobecný sněm církevní v Tridentě.

1. Papežové s bolestí pozorovali počínání protestantských reformátorův a snažili se roztržku celých národů zastaviti, zbloudilé do církve uvésti. Posílali vyslance k národům i panovníkům jejich a napomínali je jménem Krista k zachování jednoty víry. Tehda se myslelo, že ještě církevní sněm mohl by protestanty s církví smířiti. Pro mnohé překážky mohl papež svolati sněm až r. 1545 do města **Tridentu**, který s dvojím přerušením trval do r. 1563. Protestanté byli na sněm zváni, bezpečnost jim byla zaručena, ale nepřišli.

Tridentský sněm vykonal veliké dílo pro reformu katolické církve. Bludaři dřívějších století útočili obyčejně jenom na jednotlivé články víry, nyní však protestanté podkopávali celý základ víry katolické, zaváděli nová pravidla života. Proto musil sněm tridentský základy víry upevniti, život křesťanský dle pravé víry upravit; tím vykonal sněm práci, jaká dosud na

*) Od r. 1918 spojili se příslušníci různých církví protestantských v Čechách pod jménem: Evangelická církev československá.

žádném sněmu vykonána nebyla, položil základ k obnově křesťanského života a k novému rozkvětu církve.

2. Aby zavedena byla jistota ve víře, vyložil sněm učení Ježíše Krista přesnými slovy na základě Písma sv. a tradice hlavně v těch člancích, v nichž protestanté se odchýlili: o hříchu dědičném, o ospravedlnění člověka, o svátostech a mši sv., o účtě svatých a očistci. Vyjmenoval knihy, které od počátku církve za pravé Písmo sv. uznávány byly, schválil jeho latinský překlad od sv. Jeronýma (Vulgáta), vydal katechismus pro duchovní a sestavil *Tridentské vyznání víry*, na něž jest přísahati osobám duchovním před nastoupením svých úřadů a těm, kdo se z protestantů do církve vracejí.

K docílení kázně obnovil sněm staré zákony církevní, přidal nová potřebná nařízení a všecky křesťany přidržoval k bedlivému jich plnění zvláštním k tomu zřízeným úřadem.*)

Bylo stanoveno, že papež má jmenovati kardinály ze všech národů, že biskupové mají sídliti ve svých diecesích, mají visitace konati, synody svoláti, papeži podávati osobně zprávu o stavu diecese, ku vzdělání kněží mají zakládati semináře kněžské, pro studenty semináře studentské. Do řehole nesmí nikdo z přinucení vstupovati, sňatky manželské lze platně uzavíratí před knězem a dvěma svědky.

3. Papež Pius IV. potvrdil r. 1564 ustanovení sněmu tridentského a jeho nástupcové Pius V., Řehoř XIII. za spolupůsobení vynikajících biskupů, kněží a řeholníků, zvláště sv. Karla Boromejského, sv. Františka Saleského a sv. Vincence z Paula starali se, aby všude byla prováděna. Tím probuzeno bylo mezi katolíky nadšení pro víru Ježíše Krista, církev byla posílena, zlořády mizely, takže opět stála pevně a zářila bývalým leskem k obdivu Evropy, k úžasu protestantů, kteří mysli, že svým odpadem jí vykopali hrob; naopak v zemích, kde spory s protestanty nebyly dříve dobojovány, všude nyní končily vítězstvím katolíků. O vnitřní síle náboženství Kristova podala církev nové důkazy obnovenou horlivostí řeholí starších, založením nových řeholí a ústavů milosrdných i vědy, rozšířením víry k pohanům až za oceány. Od počátku 16. století do konce 19. byla církev ozdobena 416 světci, z nichž 297 bylo mučedníky.

Slavný papež sv. Pius V. († 1572) zachovával i v paláci pokoru mnišskou a žil tak skromně jako dříve v cele řehole dominikánské. Lid byl u vytržení, viděl-li ho při průvodu bosého, s hlavou nepokrytou, s obličejem zářícím upřímnou zbožností; bylo přesvědčením obecným, že tak svatého papeže ještě nebylo. Denně prohlížel seznamy chudých římských, ve dne v noci pe-

*) Církevních nejvyšších úřadů (ministerstev), zvaných kongregací římské, jest při vládě papežské 11.

žoval o blaho křesťanstva. Sám navštěvoval špitály, umýval nohy chudých, líbal rány jejich a těšil je. Pro mládež zakládal ústavy, dívkám chudým dával věna.

Papež Řehoř XIII. († 1585) byl muž veliké moudrosti a vroucího srdce. Pro vzdělání duchovních z cizích národů zřídil v Římě 23 ústavy, 6 milionů korun věnoval na věna chudých nevěst, zřídil v hlavních městech katolických říši své stále vyslance (nuncios), aby bděli nad prováděním ustanovení sněmu tridentského, opravil kalendář, kteráž oprava nyní gregoriánskou*) se nazývá.

Sv. Karel Borromejský († 1584), slavný arcibiskup v Miláně, reformátor Itálie. Dle jeho příkladu zaváděny opravy ve Švýcarsku, Francii a Španělsku. Za hladu a moru v Miláně byl sv. Karel všem andělem útěchy a pomoci, založil pak mnohé ústavy k úlevě bdy lidské, k ochraně sirotků.

Sv. František Saleský († 1622) byl biskupem diecese ženevské, ale město Ženeva přidrželo se Kalvína a biskupy vypudilo. Svoji horlivostí, výmluvností a laskavostí obrátil František mnoho tisíc kalvínů v Savojsku k pravé víře. Svým nepřítelům říkával: „Kdybyste mi jedno oko vyrazili, ještě bych se díval na vás druhým okem přátelsky.“ Napsal krásné navedení ke křesťanskému životu pod jménem „Filothea“.**)

Sv. Vincenc z Paula († 1660), kněz a reformátor Francie, zakladatel řeholí a ústavů dobročinných, který za dobu svého života sebral a vydal na 50 milionů franků na dílo lásky k bližnímu. Dle nařízení tridentského sněmu založil v Paříži velký a malý seminář, které se staly vzorem jiných po celé zemi. Založil řeholí misionářskou (lazaristé) pro lid a pro výchovu kněží v seminářích, pak řeholí milosrdných sester pro služby křesťanské lásky k bližnímu v nemocnicích, sirotčincích, naleznících, žalářích i na bojišti; milosrdné sestry jsou největší dobrodinci trpícího lidstva a pravá ozdoba církve. Sv. Vincenc byl otcem galejších trestanců, žebráků, pokleslých osob, opuštěných dětí, pro ně založil ústavy a útulky. Spolky sv. Vincence pro péči o chudé jsou ve všech větších městech; kolik sáz tyto spolky setřely, lze poznati, že za jediný rok (na př. 1888) vydaly na podpory ubohých 10 milionů korun.

40. Protestantství v Čechách.

1. V Čechách mělo protestantství zvláště připravenou půdu mezi utrakvisty a Českými bratry. Utrakvisté byli nedostatkem kněžím odsouzeni k zániku, od luterství však očekávali nový rozkvět. Čeští bratři opět vítali v protestantství nového spojence k boji proti církvi, ale jim pro přísnější kázeň se líbilo kalvínství. Vlažné katolíky řeči české i německé lákala pohodlná nauka protestantská. Šlechtě nabízelo protestantství, zrušením svátostného kněžství, poslední zbytky církevního jmění.

*) Někteří z rozkolných národů východních tuto opravu kalendáře dosud nepřijali a jsou o několik (13) dní za námi v počítání kalendářním. V Čechách oprava zavedena r. 1583; po 7. lednu psalo se hned 17. ledna.

***) Český „Bohumila“, vydána nákladem „Dědictví Svatojanského v Praze“.

Proto záhy byly navazovány v Čechách styky s protestantským německým. S Lutherem i Kalvínem si dopisovali, do Čech německé kazatele novot volali, jinochy na studie do Vitemberka posílali, spisy a řeči Lutherovy do českého jazyka překládali.

Protože v Čechách zemskými zákony bylo dovoleno pouze vyznání katolické a utrakvistické, skrývali se přívrženci novot ve straně kališníků a usilovali celou stranu převést k protestantství, což se jim pro odpor panovníků z rodu Habsburského podařilo až r. 1609, kdy kališná konsistoř se stala konsistoří protestantů.

2. Jak mnoho šlechty a měst klonilo se k protestantství ukázalo se zjevně, když je král český *Ferdinand I.* r. 1547 žádal o vojenskou pomoc císaři a bratru svému Karlu V. proti německým knížatům. Vyzvání králova nedbali, protože nechtěli bojovat proti protestantům, ale použili tísně královny k odboji, aby si na něm svobodu vyznání vynutili. Vzpouora však byla potlačena, náčelníci její byli potrestáni a Jednota bratrská, protože v odboji měla zvláštní účast, byla ze země vypověděna, modlitebny její zavřeny.

Ferdinand hleděl stranu katolickou posílit. Proto povolal do Čech řád jezuitský a odevzdal mu nové vysoké učení u sv. Klimenta v Praze, obnovil (r. 1561) po 140 let uprázdněné arcibiskupství pražské dosazením arcibiskupa *Antonína Brusa*, vyžádal na papeži dovolení k podávání kalicha všem, kteří by si toho přáli.

Ale tato výsada, kterou chtěl král získati hlavně utrakvisty, neměla více přitažlivosti, neboť dřívějších utrakvistů, kteří pro kalich krváceli a v přítomnost Ježíše Krista věřili, více nebylo. Nyní byli již protestanty a vymohli na císaři *Maxmilianovi II.* (r. 1574) stvrzení **české konfese** (vyznání), kterou sestavili z článků Lutherových a pro docílení spojenství s Českými bratry i dle článků Kalvínových.*)

Na císaři *Rudolfovi II.* vymohli konečně r. 1609 zákon, zvaný **majestát**, kterým se v Čechách protestantům náboženská svoboda povolovala. Byla jim vydána i konsistoř utrakvistická i universita a příknuo jim právo stavěti kostely a zřizovati školy na statcích královských, panských i v městech královských.

3. Při vydání majestátu bylo katolíkům asi čtvrtina**) všeho obyvatelstva. Ale i tato menšina měla býti zničena, a na trůn

*) O večeri Páně přijato učení kalvínské a bratrské (duchovní přijímání).

**) R. 1596 bylo v Čechách asi 1366 far a z těch 336 katolických.

český měl býti dosazen protestant. Proto působením kurfirstů falckých, kteří po české koruně toužili, připravována v Čechách vzpoura proti Habsburkům. Hledána byla záminka ke vzpouře a nalezena v porušování prý majestátu od katolíků.

V čele katolíků této vážné doby vedle arcibiskupa *Jana Lohelia* byli králi oddaní náměstkové *Zděnek Popel z Lobkovic*, *Vilém Slavata z Chlumu*, *Jaroslav z Martinic*. Náčelníky protestantů byli *Václav Budovec z Budova*, *Václav Vilém z Roupova* a hlavní strůjce odboje *Matyáš Thurn*.*)

Již po několik let vlekly se rozepře německých měst Hrobu a Broumova s jejich vrchností arcibiskupem pražským a opatem broumovským pro stavbu nových protestantských kostelů. Vrchnosti tyto nechtěli trpěti, že si na církevní půdě postavili protestanté kostely proti znění majestátu a král rozhodl, že se mají zavřítí.***) Těchto sporů chopili se náčelníci odboje jako záminky k provedení revoluce (vzpourey). Rozhlašovali úřední rozhodnutí o kostelích za porušení náboženských svobod majestátem zaručených, a rozhodli se násilím odstraniti přední královské úředníky a hlavní své odpůrce Slavatu a Martinice. Proto vnikli na hradě pražském v jejich kanceláře, prohlásili je za rušitele majestátu a oknem je vyhodili do příkopu hradního, 28 loket hlubokého. Oba i písař jejich *Fabricius* zachováni při životě, ač po nich bylo ještě střeleno. Tím činem r. 1618 začala revoluce stavů českých proti Habsburkům a zároveň válka třicetiletá.

4. Protestanté ihned zvolili ze sebe vládu 30 direktorů (správců země), vypověděli poslušnost králi a sbírali vojsko. Vykázali jezuity z Čech, zabrali jmění katolíků, kteří se s nimi nespolečili;***) arcibiskup spasil se včas útekem. Potom sesadili korunovaného již *Ferdinanda II.* s království a zvolili králem českým kalvínce *Fridricha*, kurfirsta z Falce, který česky neuměl. Ten dal si ve chrámě sv. Víta na hlavu vsaditi korunu sv. Václava od administrátora konsistoře protestantské a od seniora Jednoty bratrské a poručil velechrám upravit v kalvínskou modlitebnu. I byla památná svatyně česká uvnitř zcela zpustošena. Co náboženský duch lidu českého, co Karel IV.

*) Dobrodruh italského původu, česky dobře neuměl, neschopný vojévůdce.

**) Broumovští kostela nezavřeli ani nevydali, ale dále ho užívali; teprve po bitvě bělohorské byl jejich kostel s jinými protestantskými uzavřen (1623). — Hrobští kostela také nevydali ani nezavřeli, naopak arcibiskupa na životě ohrožovali; bojice se proto trestu, sami se nabídli, že kostel poboří, což také učinili (1617).

***) Fridricha uznalo za krále i 233 katolických pánů a vladyk.

a králové čeští v tomto památníku české slávy vzácného a uměleckého nakupili, bylo nyní zničeno a rozkradeno. Oltáře, sochy, obrazy, ostatky svatých, roucha drahocenná byla spálena na pohoršení samých luteránů. Všichni Čechové měli se státi kalvínci, a všechny kostely měly býti podobně zpuštěny; toho však Fridrich provésti nemohl, neboť vládl v Čechách jenom přes jednu zimu.

5. Zatím byl Ferdinand zvolen císařem, a získav vojenskou pomoc v Bavorsku, Sasku a Polsku, porazil Fridricha na **Bílé Hoře** dne 8. listopadu 1620; v rozhodné chvíli hodoval Fridrich na hradě pražském a seznav porážku, opustil navždy zemi a s ním utekli i němečtí vůdcové vojska stavů českých; jejich nedbalým vedením války zaviněna porážka vojska.

Stavové čeští musili se vítězi podrobiti a ten dal z nich 27 hlavních náčelníků potrestati mečem pro odboj, ostatní žalářem a ztrátou majetku. Na Moravě byla k smrti odsouzeným 24 pánům udělena milost, trestáni byli na majetku a vězením. Také města byla za účast v odboji trestána zabavením majetku vyjma Budějovice a Plzeň, která králi Ferdinandovi věrnost zachovala. Čechy byly prohlášeny zemí dědičnou v rodu Habsburském.

Porážkou Fridricha byl konec učiněn nadvládě protestantství v Čechách a tím, že zvítězil Ferdinand a katolickému náboženství dostalo se vrchu, byl zachován i český národ při své národnosti, neboť s tehdejší protestantským šířilo se poněmčování.*)

Ač proti Habsburkům a jeho spojencům (liga), jakož i pro zachování nadvlády protestantství postavila se v boj knížata německá, král dánský, švédský,**) za pomoci Francie (unie), a válčili 30 let, přece si katolíci zachovali svoji državu a Habsburkové upevnili svoji moc. Mírem *vestfálským* r. 1648 nastal konec pustošení Čech a zemí okolních; vyznání augustánskému a helvetskému dána v Německu stejná práva s katolíky.

6. V Olomouci umučila protestantská vrchnost r. 1620 **bl. Jana Sarkandra**, faráře z Holešova, protože nechtěl vyjevit tajemství, jemu od zemského hejtmána Ladislava Lobkovice ve zpovědi svěřené. Byl na

*) V době od r. 1540 do r. 1618, kdy správa království byla v ruce českých rukou, bylo zněmčeno Staré i Menší město Pražské, Teplice, Ústí nad Labem, Most, Stříbro a ve mnoha jiných českých městech vznikly značné německé menšiny; venkov byl poněmčen na Litoměřicku a Žatecku. — Protestantských sekt čítalo se v Čechách asi 30.

***) V řadách švédských vojsk bojovalo mnoho Čechů, dříve ze země vypověděných; doufali, že jim Švédové pomohou k návratu do vlasti.

skřípci mučen, pochodněmi, smolou a olejem pálen až po měsíci krutých bolestí v žaláři dokonal. Soudcům, kteří takto usilovali porušiti pečeť jeho zpovědního tajemství, odpovídal neohroženě: „A kdybych i věděl, že mne na tisíc kusů rozsekáte, že mne železem, ohněm a všemi mukami zahubíte, přece bych volil to všecko raději s milostí Boží snášeti, nežli dosti málo prohrěšiti se proti svátosti, jejíž pečeť nesmí kněz zrušiti.“ Ostatky jeho odpočívají v katedrále sv. Václava v Olomouci.

Poprava 27 náčelníků českého odboje stala se pro vzpouru proti korunovanému králi a ne pro jejich příslušnost k protestantství; mezi popravenými byl také katolík Diviš Černín z Chudenic.

V Čechách bylo zabaveno pro královskou komoru 491 panství, na Moravě 135; z toho se dostalo odměny velitelům vojsk a královským úředníkům; část dána církvi v náhradu za dříve uloupené statky.

Válka 30letá vyžádala si v Evropě miliony lidských životů mečem, hladem, morem, zničila 1976 hradů a zámků, 1629 měst, 18.210 vesnic, obrátila celé kraje v poušť.

Vpády Švédů do Čech byly tak hrozné, že v žádných dosud válkách nebylo tolik českých měst a vesnic vydrancováno a vypáleno, nikdy tolik lidí s barbarskou krutostí pobito nebylo, jako ve válce té. Kde před válkou čítalo se obyvatel do set, zůstalo po válce jen několik desítek. Švédové zvláště chytali a zabíjeli katolické kněze a hanobili kostely. Bída lidu byla taková, že se nedostávalo oděvu ani chleba, že pluh musil tahati člověk, který byl nucen v lesích se skrývati, tam pustl a hynul. Vzácné rukopisy, knihy, sochy, klenoty v Čechách uloupené, odváželi Švédové do své země. Švédští generálové vraceli se z Čech jako milionáři.

V posledním útoku Švédů na Prahu r. 1648 vyznamenal se jako statečný vůdce studentů a měšťanů jezuita Jiří Plachý z Horšova Týna.

Nová šlechta a spolu vrchnost lidu v Čechách nebyla česká, s lidem necítila a tak lid upadl v kruté poddanství a porobu; jazyk český umlkal na zámcích nové šlechty a udržoval se jen v městech a vesnicích zásluhou katolického duchovenstva, které jazykem lidu mluvalo, jazyk český udržovalo ve chrámech a ve školách, jimž ovšem válka přinesla pohromu, ale byly vesměs české až do r. 1774.

41. Obnova katolického náboženství v Čechách.

1. Dvě stě let byly Čechy zmitány náboženskými spory, které církev katolickou v Čechách přivedly až k pokraji záhuby. Ale Prozřetelnost, která řídí osudy národů, tomu chtěla, aby národ český zůstal národem katolickým a v pravé víře Kristově hledal svoji spásu. Proto po bitvě bělohorské bylo náboženství katolické v Čechách obnoveno.

Po vítězství Ferdinanda II. nad Fridrichem vrátil se do Prahy arcibiskup Jan Lohel, nákladem královské komory opravil chrám sv. Víta a znovu jej posvětil. Také se vrátili na svá působiště jezuité a Ferdinand II. jim odevzdal i universitu Karlovu a tím i dozor na všechny městské školy. Podávání z kalycha bylo zrušeno (1622).

Ku rychlému obnovení katolického náboženství rozhodl se Ferdinand ve všech svých zemích použití zákona, který ve svůj prospěch vymysleli protestanté: „Cí vlada, toho i víra.“ Chtěl mít v zemi jenom katolíky i jako vladař, aby zamezil další pokusy odboje, protože se protestanté stále spojovali s jeho protivníky.

Zrušiv Rudolfov majestát z r. 1609 vydal zákon, aby všecken lid po městech a vesnicích přijal víru katolickou; o té budou lid předem poučovati kněží katoličtí, kterým se mají vydati všechny kostely a fary. Kazatelé protestantských sekt měli opustiti zemi, pakli by se k víře katolické přihlásiti nechtěli.

Ale šlechta obnovu katolického náboženství u lidu protahovala. Proto vydal císař r. 1627 zákon, aby i šlechtici a rytířové buď se stali katolíky, anebo vyprodajíce statky, ze země se vystěhovali, neboť nekatolíků v zemi trpěti nebude. I vystěhovalo se z Čech asi 36.000 rodin, ostatní stali se pokenáhlů katolíky, takže do r. 1660 obnova náboženská byla provedena.

2. Kněží katolických domácích byl však veliký nedostatek, proto povolání byli do Čech kněží z Polska a jednomu faráři přiděleno bylo i více kostelů,*) také řeholníci spravovali farnosti. Kde nechtěl lid faráře katolického přijmouti aneb jeho kázání poslechnouti, dle rozkazu císařova zakročilo vojsko. Tehdejší arcibiskup *Arnošt II. z Harrachu* kladl hlavní důraz na konání misíí a na dobrovolný návrat do církve.***) I konali misie řeholníci, zvláště jesuité. Misionáři neunavně chodili po městech a vesnicích, kázali ve chrámech i po domech, odníмали lidu bludné knihy a dávali mu knihy pravověrné, obnovovali pouti a bratrstva — zvláště Mariánská, šířili úctu k českým patronům — zejména k sv. Janu z Nepomuku.

*) R. 1637 bylo obsazeno 368 far.

**) Mluví se o násilnostech páchaných na jinověrcích při této obnově katolického náboženství. Přehlíží se, že krutá nařízení dávala vídeňská vláda ne z důvodů náboženských. Také vojsko mnohdy překročilo míru a zavdalo podnět k pověstem o Lichtenšteinských dragonádách. Za takové přehmaty není církev zodpovědná, neboť arcibiskup Harrach násilný postup proti jinověrcům neschvaloval, ano prosadil, že od mnohých předpisů vládních bylo ustoupeno. Že bylo o misionářích mnoho pomluv zlomyslně šířeno, dosvědčuje jesuita Dr. Teubner, který r. 1628 napsal: „Hrozně jsme tu od predikantů (kazatelů protestantských) rozkřičeni. Nalhali o nás, že jsme kleštěmi otvírali ústa k sv. přijímání a cpali do nich sv. hostii, že prý holemi, železem, pouty, žalářem, smrtí a vyhrožováním k církvi katolické nutíme, což však od živých křivověrců vylháno jest. Způsobem co nejlaskavějším jsme s každým jednali, a v takové dobroť o pravdě víry je usvědčili a k ní přivedli, že nám... děkovali.“

Lid český opět přilnul k náboženství sv. Václava, z počátku snad povrchně, ale brzy upřímně a opravdově, rád přijímal sv. svátosti, plnil věrně povinnosti svaté víry a nabyl tak mravní síly i k novému svému národnímu probuzení.

3. Na utvrzení víry pracovalo vedle 23 klášterů jezuitských do konce 18. století ještě 179 jiných starších i nových klášterů, a nově založená biskupství se svými semináři v Litoměřicích (1655), v Hradci Králově (1664) — místo zaniklého za bouři husitských biskupství v Litomyšli — a v Č. Budějovicích (1786). Diecese byly nově rozděleny ve vikariáty, mnohé fary však zanikly ztenčením obyvatelstva a kostely jejich připojeny jako filiální k jiným. Na Moravě povýšena (1777) Olomouc na arcibiskupství a v Brně zřízeno bylo biskupství.

4. V této době postupu katolického náboženství v Čechách bylo třeba pobožené kostely a kláštery opět vybudovati i nové stavěti. To stalo se ponejvíce ve slohu *barokním*, v této době oblíbeném, plném nádhery, malebnosti a svaté radosti, pravém opaku zasmušilých modlitebnic sektářů.

Pěstiteli slohu barokního byli hlavně jesuité a chrámy, které postavili v Praze u sv. Mikuláše, u sv. Ignáce, v Klatovech a jinde jsou vzácnou památkou umění. Mistry slohu toho v Čechách byli Křištof a Kilián Dinzehoferové, malíři Karel Škréta a Petr Brandl.

5. Knihy, které misionáři (jesuita Koniáš) lidu odebrali a spalovali, byly knihy bezcenné, plně nechutných náboženských hádek, české i německé a latinské; knihy památné sice pro literaturu, ale bludné, ukládali ve svých knihovnách a tak nám všechny vzácnější knihy a rukopisy tehdejší doby, i spisy Husovy zachovali. Jesuita Václav Steyer založil „Dědictví Svatováclavské“ na vydání a rozdávání dobrých českých knih,*) jesuita Bohuslav Balbin († 1688) proslavil se jako pěstitel dějin českých a jako vlastenec, který lásku k rodné zemi i k jazyku v srdcích svých žáků budil. Podobně biskup Tomáš Pešina z Čechorodu († 1680) byl obhájce práv národa a spisovatel vlasteneckých dějin.

Některí z protestantů, chtějice zachovati jmění a zůstatí ve vlasti, dovedli po všecka léta skrývati svoji víru, snad na oko i katolíky se stali a přestěním tajných styků se souvěrci v Německu vypověděnými se udržovali až do r. 1781, kdy císař Josef II. vydal toleranční patent, jímž protestantům svobodu náboženskou udělil. Počet jejich vzrostl za Josefa na 45.000 helvetských a augsburských vyznavačů.

42. Řehole nového věku.

V dobách náboženských sporů a reformy katolické církve dle ustanovení sněmu tridentského povstalo několik nových řádů

*) Rozdalo nad 80.000 českých knih, pokud řízeno bylo jesuity.

duchovních, které položily meze šíření protestantismu a staly se mocnou vzpruhou křesťanského života.

1. **Řád tovaryšstva Ježíšova** nebo **jesuité** založen r. 1540 od sv. Ignáce z Loyoly. Hlavním cílem bylo jim šíření větší slávy Boží. K tomu předpisovala řehole důkladné vzdělání členů a všemožné zdokonalení života. Čtvrtým slibem zavazují se k poslušnosti Sv. Otci v příčině misii.

Činnost jesuitů vztahovala se na všechny obory církevního působení. Jako profesori vychovávali mládež ku zbožnosti a všestranné vzdělanosti na svých gymnasiích a na školách vysokých. Jako misionáři utvrzovali náboženský život mezi křesťany, proslavili se jako zkušení hlasatelé víry mezi pohany v Americe a v Asii; neohroženým hájením pravdy zastavili postup protestantství a tím své pozeňnané činnosti postavili korunu; jimi byla v některých zemích obnova katolického náboženství provedena. I na poli milosrdenství a vědy duchovní i světské získali si podivuhodných zásluh. Pro svoji učenost*) voláni za vychovatele, zpovědníky a rádce v paláce šlechticů i korunovaných hlav. Řád se rozšířil s úžasnou rychlostí do všech křesťanských zemí, všude nabyt vážnosti a znamenitého vlivu.

To bylo příčinou, že povstali proti jesuitům odpůrci, zvláště protestanté a zednáři, kteří pomlouvou a lži pracovali o jejich zkáze. Vyhrožující novým rozkoem v církvi, přinutili papeže Klimenta XIV., že r. 1773 řád jezuitský zrušil. Zrušení však nebylo provedeno v Polsku a Prusku, a tak r. 1814 papež Pius VII. na prosby katolického světa řád jezuitský opět schválil a křesťanským zemím doporučil.

2. **Sv. Ignác** († 1556) byl španělský šlechtic z Loyoly. Jako raněný voják obíral se po čas léčení četbou životů svatých. To přivedlo jej k rozhodnutí věnovati život službě Boží. V 33. roce věku začal navštěvovati latinské školy, potom vysoké školy v Paříži. Tam se šesti stejně smýšlejícími mladíky (také sv. František Xaverský) zavázali se slibem, že po studiích věnují své síly práci na věčné spáse bližních. Potvrzením papežským r. 1540 vešel v život nový jejich řád tovaryšstva Ježíšova, jehož prvním generálem byl sv. Ignác, a čítal při smrti zakladatelově 1000 členův.

3. **Sv. František Xaverský** († 1552), na zámku Xavier ve Španělsku zrozený, byl druh sv. Ignáce a spoluzakladatel řádu jezuitského. Obdařen od Boha darem zátrakův a jazyků

*) Řád čítá nad 12.000 spisovatelů.

pokřtil v Indii na statisíce pohanů, takže proto „apoštolem Indie“ se nazývá. I v Japonsku kázal a křesťanské obce založil; za 50 let po jeho smrti bylo tam již 250 kostelů postaveno. Ale později byla tam církev pronásledována, až byla na malé zbytky zničena; veliký počet katolíků, mezi nimi také nedospělé děti, v Japonsku statečně podstoupili mučednickou smrt.

Mezi 250 japonskými vyznavači, kteří byli r. 1867 za blahoslavené mučedníky prohlášeni, byl i misionář bl. Karel Spínola, který se v Praze narodil a v Japonsku pro víru byl umučen (1622).

Ve sv. Aloisiovi a sv. Stanislavu Kostkovi ukazuje řád jezuitský křesťanské mládeži pravé vzory ctnosti, zbožnosti a ucelivosti.

Do Čech povolal jezuitu císař Ferdinand I. r. 1556. V Čechách měli 23 kláštery, na Moravě 8, ve Slezsku 2. S koleji jejich (velkým klášterem) bylo spojeno gymnasium o 5 třídách a konvikt (seminář) pro syny šlechty a chudé studenty, které z darů vyprošených zdarma vydržovali; vyučovací jazykem byla latina a v českém městě také čeština. V Praze měli vysoké učení, založené Ferdinandem I. a po r. 1620 měli také universitu Karlovu.

Po svém obnovení mají jezuité v Praze kolej u sv. Ignáce a české gymnasium v Bubenči; v Bohosudově (u Teplíc) mají kolej s německým gymnasiem. Na Velehradě a na Svatém Hostýně vykazují rozsáhlou činnost misijní.

Literaturu českou obohatili a vědomí národní budili až do zrušení řádu tito spisovatelé jezuité: Steyer Václav, Balbín Bohuslav, Kadlinský Felix, Kořínek Jan, Plachý Jiří, Šturm Václav, Drachovský Jan, Konstanc Jiří, Vydra Stanislav, Dobrovský Josef a j. Na vydávání českých knih založili jezuité „Dědictví sv. Václava“, pro pěstění kostelního zpěvu vydali „Kancionál český“ o 850 písních.

Vedle řádu jezuitského založeny v nové době ještě jiné řády a náboženská sdružení (kongregace), jež také u nás blahodárně působí.

4. *Misie konaji:*

Redemptoristé čili kongregace nejsv. Vykupitele, založená v Itálii od sv. Alfonse de Liguori († 1787).

Jako první český redemptorista proslavil se sv. Kliment Hofbauer († 1820), Moravan, misionářskou činností ve Vídni; od jeho doby konaji tam redemptoristé ve svém kostele česká kázání. V Čechách jest hlavní působíště redemptoristů poutní místo Svatá Hora.

Řád kapucínů povstal jako třetí větev z řádu sv. Františka Serafinského tím, že zavedl původní přísnou kázeň i zevnější ústroj (1528).

5. *Výchově mládeže se věnují:*

Řád piaristů čili bratří zbožných škol, založený v Římě (1697). Také na gymnasiích učili zvláště po zrušení řádu jezuitského.

V Čechách přestali učit na četných gymnasiích r. 1871. Z piaristů českých vynikl Gelasius Dobner († 1790) jako největší dějepisec 18. století a nazývá se „otcem dějepytu českého“. Hatala Martin († 1903) jako proslavený pěstitel slovanského jazykozpytu.

Řád školských bratří, založený ve Francii (1680), zřizuje školy obecné a střední (i reálky), ústavy učitelské, školy hospodářské, obchodní a průmyslové.

Uršulinky, kongregace **Školských sester** a různé jiné zřizují dívčí ústavy učitelské a školy střední, vyučují na školách a obstarávají výchovu dítek v ústavech dobročinných.

6. *Službě nemocných se zasvětili:*

Milosrdní bratří, řád založený ve Španělsku (1572); čtvrtým slibem se zavazují bratří k bezplatné službě nemocných a proto vykonávají pro ně sbírky.

Milosrdné sestry několika družin ošetřují nemocné a churavé ve veřejných nemocnicích, chorobincích i v domech soukromých.

43. Nevěra a její dílo.

Křesťanský starověk, středověk a polovina věku nového byly dobou živé víry. Ale od století 18. vlivem protestantství zbavily se jisté vrstvy lidstva zjevené víry, upadaly v pochybovačnost a konečně v nevěru; ta pak usilovala o všeobecné vyhlazení víry Ježíše Krista a zasadila církevnímu životu těžké rány.

1. Protestanté zavrhlí neomylný úřad učitelský v církvi a každému dali právo rozumem si v Písmě sv. vyhledávat svoji víru. To vedlo nejprve k zakládání velikého počtu sekt, později však ku zavržení Písma sv. a zjeveného náboženství. Prohlásili lidský rozum za nejvyšší pramen všeho poznání, učili, že není Boha ani věčnosti, že není ctnosti ani hříchu, že náboženství jest pouhý lidský výmysl. Zastanci této nevěry se nazývali **racionalisté** (rozumáři) nebo **svobodní myslitelé**. Svoje názory rozšiřovali ve spisech, jimiž připravili o věčnou blaženost více duší, nežli o život tělesný pohané za pronásledování. Svobodní myslitelé vystoupili nejprve v Anglii, pak ve Francii, v Německu a jiných zemích evropských.

Ve Francii rozšiřovali své názory v učených spisech (encyklopedie), také posměchem a tupením katolické církve. Voltaire vydal proti církvi bojovné heslo: „Vyhladte tu bídnicí“; s ním se spojili d'Alembert a Rousseau.* V Německu hlavní podpora svobodných myslitelů byl král pruský Fridrich II.; také Gothe, Schiller a Lessing přáli tomu směru.

2. Svobodní myslitelé celého světa utvořili zvláštní spolky **svobodných zednářů**, aby jimi všude omezovali působení katolické církve a zničili zjevené náboženství. Kde se v kato-

*) Vyslov: Voltér, Dalabér, Rusó.

lických zemích domohli zednáři vlivu na státní správu, zaváděli rozluku manželskou, rušili řehole, vylučovali vyučování náboženství z veřejných škol a vydávali různé zákony na potlačení svobody katolíků. Zednáři byli založeni v Anglii (1717), jejich spolky (lóže) jsou rozšířeny hlavně v zemích protestantských, počet členů dostupuje dvou milionů, většinou bohatých a vlivných. Katolíkům jest členství tohoto spolku pod trestem klatby zapověděno.

Zednáři přijali jméno a rozřídění členů na mistry, tovaryše a učedníky dle středověkých sdružení zedníků a kameníků, kteří budovali velkolepé chrámy a tvořili zvláštní obec. Zednáři o sobě rozhlašují, že úkolem jejich jest mravní zúšlechťení člověka a pěstění všeho, co jest krásné, dobré a šlechtné.

3. Dilem zednářů byla **francouzská revoluce**, ve které učiněn pokus o zničení katolického náboženství a církve ve Francii; místo úcty Boha měla být zavedena úcta rozumu.

Francouzská revoluce vypukla z několika příčin r. 1789 tím, že poslanci národa osvojili si na sněmu veškeru moc, krále Ludvíka XVI. strpěli na trůně ještě tři roky, pak jej sesadili, k smrti odsoudili a popravili i s královnou. Po smrti králové zavedena republika a nastaly popravy všech, kteří s novotami nesouhlasili.

Proti církvi ještě za života krále vystoupili zrušením klášterů, zabavením statků církevních a papežského území na půdě francouzské. Pak vyvolali rozkol církve ve Francii tím, že zavedli pro duchovenstvo nové občanské zřízení, aby při obsazování úřadů duchovních vyloučen byl vliv papeže; na tento nový řád uložili přísahati, a kdo z kněží přísahu odepřeli (bylo jich asi 50 tisíc), byli vypovídáni, žalářováni, ano i usmrčováni (asi 1300). Tak nastal rozkol církve ve Francii, neboť tam bylo dvoji duchovenstvo „přísežné“ a „nepřísežné“; věřící se drželi těch, kteří přísahy nesložili, „přísežné“ papež sesadil.

Potom postoupila republika k úplnému odstranění náboženství a zavedla úctu rozumu; divadelní zpěvačka — jako bohyně rozumu — vezena městem do chrámu, tam postavena byla na oltář, kříž položen jí pod nohy, k počtě její bylo páleno kadidlo a zpívána hymna svobody. Tak se měl rozum oslavovati každý desátý den, vždy v jiném chrámu za zpěvu, pítky a tance. Každá památka na církve měla být zničena; proto byl zrušen křesťanský letopočet a zaveden kalendář republikánský, s nímž zmizely neděle a svátky, jenom desátý den byl vždy dnem odpočinku. Kostely byly vyloupeny, zpuštěny, s bohoslužebnými předměty tropeny byly rouhavé rozpustilosti.

Všecky zákony tyto prováděny byly násilím; na 44.000 guillotín (stinadel) popravovalo po celé zemi odporce novot, zvláště katolíky a kněze, pak přívržence království. Počet popravených dostoupil dvou milionů; katolíci byli nuceni zakopatí náboženské odznaky, kněží jen v přestrojení mohli věřícím posloužiti.

V městě Vendee*) bylo 500 dětí, z nichž nejstarší bylo 14leté, postříleno, protože jejich otcové Bohu a králi věrní zůstali; dospělí byli za živa v domech spáleni nebo utopeni.

Náčelníci republiky však poznali, že bez víry v Boha uvedli by národ v záhubu. Proto vydali zákon, že francouzský národ uznává nejvyšší bytost a nesmrtnost duše. Také dovolili upravit kostely a konati služby Boží. Roku 1801 konsul Napoleon v dohodě s papežem obnovil ve Francii zřízení katolického duchovenstva a řeholí, které se z vyhnanství vrátily. Život náboženský ve Francii se opět povznesl, horlivostí katolíků napravovány škody církvi učiněné za stálých bojů s nevěrou, která ještě r. 1905 způsobila vydání nových krutých zákonů na omezení práv a svobody katolíků.

4. Dilem svobodných zednářů bylo utiskování církve za císaře **Josefa II.** († 1790) v Rakousku. Většina vysokých úředníků ano i rádců císařových byla zednáři; v každém větším městě měla šlechta a vojsko svoji lóži. Císař Josef II. osvojoval si právo rozhodovati i v zákonodárství církevním, sebe tak papežem Rakouska učinil na velikou škodu náboženského života poddaných. Bez dovolení císařova nesmělo se žádné nařízení papežovo a biskupů věřícím oznamovati a prováděti, výchovu kněží odejmul císař biskupům a dal je vzdělávati v císařském semináři (v Praze a v Olomouci) dle zásad svobodných myslitelů. Josef II. zapověděl církevní průvody a pouti, zrušil četné kláštery, které se nezanášely duchovní správou, vyučováním nebo péčí o nemocné, zrušil náboženská bratrstva a poustevny, dal zavřítí mnohé kostely a kaple. Předepsal zvláštní řád pro služby Boží, určoval, co se má kázati, poručil pohřbívání mrtvol bez rakve; tento rozkaz vyvolal takový odpor, že byl po půl roce odvolán. Cesta papeže Pia VI. do Vídně, aby císaře od jeho proticírkevního počínání odvrátil, neměla žádného účinku. Ze jmění zrušených klášterů založil Josef II. mnoho nových farností. V duchu josefinském byly i v následujícím století vydány v Rakousku zákony, že Pius IX. byl nucen některé z nich odmítnouti jako církvi škodlivé.

*) Čti: Vandé.

V Čechách byly za Josefa II. zrušeny 74 kláštery, 83 poustevny, kostelů a kaplí pouze v Praze 38, počet jejich po zemi hlásají dosud přechytné zříceniny, ač některé byly před zkázou zachráněny; na Moravě a ve Slezsku zrušeno 40 klášterů. V Čechách bylo zřízeno biskupství v Českých Budějovicích (r. 1786), 81 fara, 314 lokalit (malých farností).

Při rušení klášterů a kostelů bylo mnoho vzácných památek umění a písemnictví zničeno a rozkradeno. Kláštery v Čechách a na Moravě chovaly množství českých knih, rukopisův a listin, které z valné části záhuba zachvátily. Napsal o tom současný svědek a dějepisec Pelcl: „Největší, nejkrásnější a nejprospěšnější díla, jež Čechové ode dvou set let sebrali a do Čech přinesli, nyní opět cizincům jsou prodána a z Čech pryč odeslána. To zajisté neděje se proto, aby v Čechách vědy se zvelebily.“ Z některých zrušených klášterů prodávány byly knihy na balení po celých vozech za několik korun, ano při dopravě těchto knih do Olomouce spravovali jimi vyjeté koleje polní cesty.

Josef II. *) chtěl ze všech národů své říše utvořiti národ německý. Proto i v Čechách a na Mošavě r. 1774 byla němčina zavedena do všech úřadů a škol; na studie nepřijímal se nikdo bez znalosti německé řeči, ve společnosti vzdělanců mluvilo se všude německy. Český jazyk udržovalo katolické duchovenstvo v kostele a ve škole již jenom na vesnicích. V této době, kdy nepřátelé národa českého již počítali, za kolik let jazyk český zmizí, zmužilo se několik vlastencův, aby národní vědomí v lidu probudili a český jazyk vzkřísili. Snaha těchto vlastencův, k nimž přidružilo se mnoho duchovenstva, zdařila se úplně. Kněz Josef Dobrovský († 1829) jest zakladatelem novověké literatury.

K buditelům českého národa z řad duchovenstva této doby čítají se spisovatelé: biskupové Rychlovský Jan a Jirsík Jan Valerian; probošti a kanovníci: Vinařický Karel Alois, Stulc Václav Svatopluk, Tupý Karel (Boleslav Jablonský), Kulda Beneš Metoděj, Ehrenberger Josef; děkani a faráři: Puchmajer Antonín Jaroslav, Rautovský (Rautenkranz) Josef, Rayman František, Sychra Matěj Josef, Zahradník Vincenc, Nejedlý Vojtěch, Marek Jan (Jan z Hvězdy), Holý Jan (na Slovensku), Vacek František (Kamenický), Marek Antonín; ředitelé a profesori: Dobrovský Josef, Procházka Faustin, Chládek Jiljí, Stach Václav, Sedláček Josef Vojtěch, Ziegler Josef Liboslav, Kynský Dominik, Smetana Josef, Sušil František, Zikmund Václav, Procházka Matěj a Procházka Tomáš; vychovatelé: Doucha František a Hlinka Vojtěch (Pravda František) a j.

44. Doba nejnovější.

1. Mimořádné potřeby církve pohnuly papeže Pia IX. († 1878), aby svolal církevní **sněm všeobecný do Vatikánu**. Z různých dílů světa sešlo se do Říma nad 700 biskupův, mluvících všemi jazyky, které jsou pod sluncem. Na sněmu r. 1870 prohlášen byl článek víry o *neomylném úřadě učitelském hlavy církve*.

*) Lidu selskému pomohl Josef II. zrušením nevolnictví (r. 1781), takže se mohl rolník vystěhovati, povolání svých dětí určovati a j. O šest let dříve byla robota selského lidu na polovic zmenšena, úplně zrušena byla r. 1848.

Sněm vatikánský byl přerušen vpádem vojska krále sardinského Viktora Emanuela do Říma. Král tento, podporován tajnými spolky proticírkevními, učinil si cílem vyvrátiti papežský stát a spojití celou Itálii pod svým čelem. Proto již r. 1860 odňat byl papeži velký díl církevního státu a r. 1870 zbývající část s Římem, který se stal sídelním městem italského krále. Papeži ponechán Vatikán a Laterán.

Papežové Pius IX., Lev XIII., Pius X. a Benedikt XV. neuznali uloupení „Dědictví sv. Petra“, sídlí v paláci vatikánském jako zajatci a nabízené peněžité částky od vlády italské nepřijali. Vydání s řízením celé církve spojená uhrazují z dobrovolných dáreků katolíků celého světa, které pod jménem „Petrův haléf“ sbírá bratrstvo sv. Michala.

2. Z odporu proti sněmu vatikánskému a proti článku víry o neomylnosti papežově vznikla v Německu, Švýcarsku a Rakousku sekta **starokatolíků**,*) která později zavrhlá i jiné články víry a stala se protestantskou. Nová sekta podporována a chráněna byla hlavně vládou pruskou (kancléř Bismark), která v ní našla vítaný nástroj k útokům na katolickou církev v tak zvaném *boji kulturním*. V Prusku byla polovina obyvatel katolická, ale vláda je chtěla o práva jejich oloupiť a uvésti v takovou závislost, v jaké byli protestanté, jichž hlavou jest panovník; ten měl být (ač protestant) papežem i katolíků v Prusku. Proto vydávány byly zákony na potlačení katolíků, kdo jich přestoupili, trestání: biskupové sesazeni neb žalářováni, na sta far zbaveno bylo katolických kněží, kostely vydány starokatolíkům, věřící zůstali bez náboženské útěchy. Ale katolíci vytrvali až si vydobili svých práv, pronásledování utvrdilo je ve víře a v oddanosti k církvi.

3. **Zámořské misie** nabyly v nové době netušených rozměrů. Ve všech dílech světa hlásá se evangelium, na 70 tisíc osob je činný v misijní práci. Více než 200 misionářů podstoupilo v 19. století mučednickou smrt pro víru, nesčetné sklátila v hrob strádání a námaha nadlidská. Kam až pronikli hlasatelé víry lze poznati, že za papeže Lva XIII. († 1903) bylo zřízeno 218 misijních diecesí. V díle misionářském s kněžími, k účelu tomu vycištěnými v četných (asi 30) evropských seminářích, závodí kněží řeholní za účinné pomoci sester řeholních jako učitelé, pěstouné mládeže, jako ošetřovatelé nemocných. Ve všech zemích evropských zřízeny jsou spolky k podpoře misí modlitbou i almužnou.

*) Starokatolíci v Čechách dali si po r. 1918 jméno: Církev Husova.

Nejdůležitější ústav na šíření víry jest Propaganda*) v Římě (od r. 1622), s ní spojen jest seminář na výchovu jiných ze všech zemí a národů za misionáře. Tam se také tisknou náboženské knihy ve všech jazycích na víru obrácených národů.

Různé náboženské spolky sbírají almužny na misie; spolek „Svatého dětství Ježíšova“ přijímá dary na výchovu dětí od pohaných rodičů pohaných.

Počet vyznavačů katolického náboženství v zemích zámořských v době přítomné jest: Asie 11½ milionu, z nichž v Indiích 3 miliony, v Číně 1¼ milionu, v Japonsku 72.000. Afrika 3¼ milionu, Amerika jižní a střední 58 milionů, Amerika severní**) s Kanadou 14 milionů, Austrálie s ostrovy přes 3 miliony.

Evropa čítá 177 a půl milionů, celý svět 270 milionů katolíků.

Čechy mají 5,216.169, Morava 2,421.209 katolíků.

Protestantů různých sekt čítá se 166 milionů, pravoslavných 120 milionů; v jednoho Boha věří také 16 milionů židů a 200 milionů moslemů. Obnáší-li počet všeho lidstva na zeměkouli 1570 milionů, jest teprve třetina lidstva pokřtěná, polovina lidstva jest v pohanství a pravého Boha nezná.

4. Svobodní myslitelé nepřestávají v lidu křesťanském rozšiřovati nevěru a užívají všech prostředků, aby národy církvi odcizili a víru Ježíše Krista vyhubili. University, kdysi chloubou církve a bašty pravé víry, staly se pod pláštěm vědy hlasateli náboženské lhostejnosti a nevěry, v širokých vrstvách lidu děje se tak zvláště tiskem a spolky.

Proti této záplavě nevěry staví církev pevné hráze zakládáním nových katolických universit, pěstěním vědy, pořádním sjezdů, konáním misí a duchovních cvičení, zaváděním nových klášterních kongregací, které se zabývají vyučováním a skutky lásky k bližnímu, nabádáním k častému ba dennímu přijímání nejsv. Eucharistie, šířením úcty a díla zasvěcování rodin Nejsv. Srdci Páně, jemuž celou církev zasvětil Lev XIII. r. 1900 při vstupu do nového století.

Zvláštní důraz klade církev na zakládání spolků, které svým působením zasáhnouti mají do všech tříd lidské společnosti, hlavně do řad dělníků a mládeže dospívající, pak na vydávání spisů na obranu víry, tisku k šíření zásad katolických a oddanosti k církvi.

I mimořádnými zjevy potvrzuje Bůh víru Kristovu v katolické církvi, zvláště zjevením Panny Marie a zázraky v Lurdech, kde r. 1908 konalo sjezd a pobožností čtyři sta zázračně zduzdravených.

*) de propaganda fide = k rozšíření víry.

**) Českých katolických osad jest asi 260.

Boj nevěry proti Kristu zasáhl i do Čech působením tisku a spolků hlavně volných myslitelů a sociálních demokratů. Při sčítání lidu r. 1921 bylo namnoze hrozby 658.000 lidí převedeno k bezvěří.

5. V památné době války světové a převratů v národech řídil církev pevnou rukou papež **Benedikt XV.** (1914—1922). Byl zvolen po smrti Pia X. na počátku války, když tohoto papeže, jenž měl heslo „vše obnoviti v Kristu“, sklátil v hrob úděs nad bédami národů, do nichž je přivedla válka nedbáním zákonů Božích. Ve hrůzách čtyřleté války stál tu Apoštolský stolec Benediktův jako světelný maják uprostřed rozbouřeného moře a důrazně připomínal národům a jejich vládcům věčné pravdy Kristovy proti násilí a nespravedlnosti. Papež volal v okružním listě r. 1915 k panovníkům: „Vy máte před Bohem i před lidmi hroznou zodpovědnost za válku i mír.“ Vícekrát je napomínal, aby konec učinili strašlivému vraždění. Ujímal se zajatců a raněných, vymáhal jim návrat do vlasti, mírnil následky války hojnými podporami v penězích i potravinách.*)

Za Benedikta r. 1918 vešel v platnost nově upravený církevní zákoník (kodex), kterým byl omezen počet zasvěcených svátků, některá zákonná ustanovení byla zmírněna anebo poměrům nové doby přizpůsobena.

Světová válka přinesla Čechoslovákům osvobození z dřívějšího poddanství. Republika Československá byla vyhlášena 28. října 1918. Zabírá Čechy, Moravu, Slezsko a Slovensko s Podkarpatskou Rusí a čítá 13,600.000 obyvatel. Katolíci mají v ní 14 diecesí, z nichž dvě jsou řecko-katolické.

Benedikt XV., který již za války žádal pro Čechy samostatnost u vlivných kruhů v Americe, ihned napravoval církevní zařízení vídeňskou vládou zavedená, která se nesrovnávala s demokratickým a národním duchem nové republiky. V Praze a v Olomouci ustanovil jiné arcibiskupy: Dra. Frant. Kordače a Dra. Antonína Cyrila Stojana, na Slovensku dosadil nové biskupy. Pro Čechy a Moravu obnovil dovození sloužití mši sv. na jistých význačných místech jazykem staroslovanským, všeobecně připustil užívání řeči české při bohoslužbách ostatních.**)

*) V r. 1920 a 1921 rozdál na penězích 30 mil. lir, do Ruska poslal 1 mil. lir a 20 vagonů potravin. Českým sirotkům rozdál 2 mil. lir.

**) Někteří nespokojení kněží z osobních zájmů a stržení proudem náhlých převratů v národech přerušili 1920 spojení s papežem a založili „církev československou“ se svobodou svědomí v názorech náboženských. V bohoslužbě užívají jazyka českého, zavedli ženaté kněze, zmocnili se některých katolických kostelů a zanesli náboženský rozvrat do pokojných jindy farností. Založili si církev národní, kdežto Ježíš Kristus založil církev všeobecnou.

Obětavé působení Benedikta XV. na zmírnění válečných hrůz, zásluhy jeho o spravedlivý mír uznávali i jinověrci a v Cařihradě mu postavili velkolepý pomník. Při smrti jeho 54 státy vyslovily ve Vatikáně soustrast.

Nástupce jeho **Pius XI.** (r. 1922), za války nuncius ve Varšavě, kráčí ve šlepějích slavného předchůdce, aby zajištěn byl trvalý mír v národech a obnoven byl náboženský život dle pravd evangelia.

Bože, Pia jedenáctého žehnej a nám zachovej!
Svatý Václave, nedej zahynouti nám i budoucím!

45. Učte se z dějin!

Dvacáté století již vykonává církev poslání, které jí určil božský její zakladatel Ježíš Kristus: oslavuje Boha na zemi, přivádí lidi do nebe.

Takto působila církev za stálých bojův a pronásledování. První tři století byla století hranic, mečův a žalářův, ale poslední z tyranů křesťanů hyne se slovy: „Zvítězil jsi, Galilejský!“ Nastalo stěhování národů, země křesťanské jsou zaplaveny pohany, ale církev je přemáhá nikoliv mečem, nýbrž evangeliem Kristovým a dělá z nich křesťany. Na to islám vede proti církvi vyhlazovací boj, ale Evropa sílu jeho zlomila, protože byla katolická a poslechla papeže. Veliké rány zasadili církvi bludaři a rozkolníci, od církve odpadli celí národové, ale církev stojí dosud a počtem vyznavačů tak mohutná, jako nikdy dříve. Všecka lidská zloba roztříštila se o skálu Petrovu, neboť ta jest dílem Božím, kterého brány pekelné nepřemohou. I v nynějších a budoucích bojích zachová církev ten, jenž řekl apoštolům a jich nástupcům: „*Já jsem s vámi po všechny dni až do skonání světa.*“ A Kristus jest a bude při své církvi nejbliže, kdykoli církev jako On na své zmučené hlavě nese trnovou korunu proto, že hájí čest Boha, kterého chce nevěra s trůnu jeho strhnouti, že zastává čest člověka, kterého nevěra snižuje na zvíře, upírajíc mu duši nesmrtelnou a věčnost.

Vedle tohoto předního svého úkolu starala se vždy církev i o pozemské blaho člověka, ozdobila jej vzdělaností, dala mu vědy a umění. V čem vznešeném a ušlechtilém národové křesťanští vynikají, mají z víry Kristovy. Evropě patří žezlo vědy jen proto, že jest křesťanská.

Proto katolík, který uznává Boha za otce, hlásí se i k církvi jako ke své matce; Boha oslavuje, církev poslouchá a věří, že jej bezpečně vede k Bohu a pravému štěstí.

Slavný biskup francouzský Fénelon napsal:

„Miluji rodiče více než sebe; svoji vlast miluji vřeleji než rodiče; a církev, tuto otčinu mé duše, miluji nadšeněji nežli vlast. Svátá církev Kristova, kdybych někdy měl tebe zapomenouti, ať raději uschne jazyk v ústech mých; ty budeš vždycky první a nejdražší moji myšlenkou!“

O b s a h.

Přehled dějin pravého náboženství před Ježíšem Kristem.

	Strana
1. Pradějiny lidstva	3
2. Abraham	6
3. Mojžíš	8
4. Doba soudců a králů	10
5. Doba proroků	12
6. Ježíš Kristus	15

Dějiny církve katolické.

Oddíl I.

Doba prvních osmi století.

	Strana
7. O působení sv. apoštolů vůbec	17
8. O působení sv. Petra	20
9. O působení sv. Pavla	21
10. Pronásledování církve v Jerusalemě a zkáza města toho	23
11. Pronásledování církve od pohanů	25
12. Užitek pronásledování	27
13. Náboženský život prvních křesťanů	30
14. Císař Konstantin Veliký a jeho nástupci	32
15. Řehole. Benediktini. Kanovníci	33
16. Péče církve o neporušenost víry	36
17. Stěhování národů. Pokřtění Germánů	38
18. Mahomed a rozšíření islamu	40
19. Církevní stát. Karel Veliký	42

Oddíl II.

Doba od století devátého až na naše časy.

	Strana
20. Pokřtění Moravanů. Svati Cyril a Metoděj	44
21. Pokřtění Čechů. Svátá Lidmila	47
22. Svátý Václav	49
23. Biskupství v Čechách. Sv. Vojtěch. Sv. Prokop	51
24. Křesťanství u ostatních Slovanů	54
25. Rozkol východní	57

	Strana:
26. Boj o investituru. Sv. Řehoř VII. Volba papežů	59
27. Křížácké výpravy do Svaté země. Řády rytířské	61
28. Řehole ve středověku	64
29. Péče církve o vzdělanost a umění	67
30. Náboženský život ve středověku	70
31. Papežové v Avignoně. Rozkol západní	73
32. Karel IV. Arnošt z Pardubic	74
33. Svatý Jan Nepomucký	77
34. Mistr Jan Hus	78
35. Husitské strany a války	82
36. Spory utrakvistické. Čeští bratři	84
37. Martin Luther	87
38. Zvingli a Kalvin. Jindřich VIII.	89
39. Všeobecný sněm církevní v Tridentě	91
40. Protestantství v Čechách	93
41. Obnova katolického náboženství v Čechách	97
42. Řehole nového věku	99
43. Nevěra a její dílo	102
44. Doba nejnovější	105
45. Učte se z dějin!	110
